

TEM-analyyseja

45/2012

IKÄÄNTYNEIDEN TYÖLLISYYS- JA TYÖTTÖMYYSKEHITYS UUDEN IKÄPOLITIIKAN AIKANA

Matti Sihto – Paula Sardar

ISSN 1797-5271
ISBN 978-952-227-704-6

Ikääntyneiden työllisyys- ja työttömyyskehitys uuden ikäpolitiikan aikana

Matti Sihto – Paula Sardar

Työ- ja elinkeinoministeriö
Ministry of Employment and the Economy
Eteläesplanadi 4, 00130 Helsinki, Finland
Email: etunimi.sukunimi@tem.fi

Helsinki, marraskuu 2012

TIIVISTELMÄ

Ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyys on parantunut vakaasti ja nopeaan 1990-luvun lopulta alkaen. Kasvu on koskenut sekä 55–59-vuotiaita että 60 vuotta täyttäneitä, sekä miehiä että naisia ja koulutustaustasta riippumatta kaikkia ikääntyneitä.

Ikääntyneiden työllisyyden nopea kasvu johtuu ennen muuta siitä, että he ovat pysyneet entistä kauemmin työelämässä. Aikaa myöten työttömien lisääntynyt työllistyminenkin on tukenut kasvua.

Ikääntyneiden työttömien työnhakijoiden osuus väestöstä ja osuus työvoimasta on pienentynyt, vaikka onkin selvästi muiden ikäryhmien työttömyyttä suurempaa. Taantumien jälkeen 60 vuotta täyttäneiden työttömyys on kuitenkin kääntynyt jyrkkään kasvuun ja on nyt eri ikäryhmistä korkein ja pitkäkestoisin.

Ikääntyneet ovat heitä nuorempia työttömiä työnhakijoita passiivisempia työnhakijoita. He pysyvät muita ikäryhmiä useammin työttöminä, siirtyvät useammin eläkkeelle ja siirtyvät pysyvämmiin työllisyyteen huomattavasti vähemmän kuin nuoremmat työttömät. He myös osallistuvat työvoimapolitiikan aktiivitoimiin selvästi vähemmän kuin nuoremmat työttömät.

Ikääntyneiden työttömien työllistyminen on kuitenkin alkanut hieman parantua ja 55–59-vuotiaiden osallistuminen työvoimapolitiikan toimenpiteisiin kasvaa. Muutos on selvä mutta ero nuorempiin työttömiin on säilynyt huomattavana.

Toisaalta ikääntyneiden työttömyys päättyy nykyään omatoimiseen työllistymiseen lähes samaan tahtiin kuin nuoremmillakin työttömillä. Tulos johtuu siitä, että ikääntyneet työttömät ovat kasvavassa määrin työllistyneet lyhytkestoisin työsuhteisiin ja he työllistyvät niihin nuorempia työttömiä useammin.

Ikääntyneiden omatoiminen työllistyminen keskittyy alle 60-vuotiaisiin ja naisiin. Ikääntyneet miehet työllistyvät selvästi harvemmin kuin naiset rakennusalaan lukuun ottamatta kaikilla ammattialoilla ja kaikilla aloilla heikommin kuin alle 55-vuotiaat miehet. Ikääntyneet naiset puolestaan työllistyvät nuorempia naisia paremmin terveydenhoidossa ja sosiaalialalla, palvelutyössä ja kaupallisessa työssä.

Asiasanat: uusi ikäpolitiikka, ikääntyneet, työllisyys, työttömyys

ABSTRACT

Employment of aged (55–64-year-olds) workers has improved steadily and fast since the end of the 1990's. The improvement concerns under and over 60 years olds, women and men and aged workers with different educational background alike.

The fast employment growth of aged workers is caused most of all by the prolonged stay in the working life. Over the years the growth has been supported by the increased flow from unemployment to employment, too.

The proportion of aged unemployed jobseekers in the population and in the labour force has decreased although it is still clearly bigger than the share of other age-groups. However, unemployment among those over 60 years old has begun to increase sharply after the recession. Their unemployment is the highest and the most long lasting among different age groups nowadays.

Aged unemployed workers are more passive job searchers than the younger ones. Their unemployment lasts longer, they retire more frequently and move to more permanent employment significantly more rarely than younger unemployed.

The prospects of the 55–59-year-olds to move from unemployment into employment have begun to improve slightly and their participation in the active programmes of the labour market policy to improve. The change is clear but the difference to the younger unemployed has remained remarkable.

On the other hand aged unemployed move independently to employment nowadays almost as often as the younger unemployed. The result is explained by the fact that aged unemployed have moved to short lasting employment-contracts in increasing degrees and more frequently than the younger ones.

The independent move to employment is concentrated on those under the 60-year-olds and on women. Older men move to employment much less often than women in all lines of work except the construction field and in all professional fields less frequently than unemployed under 55-years old. Older women move to employment more frequently than younger women in health care and social work, in services and trade.

Key words: the new ageing policy, aged workers, employment, unemployment

SISÄLLYSLUETTELO

KESKEISET TULOKSET	v
1 JOHDANTO.....	1
2 TYÖLLISYYS	2
2.1 Työllisyyden vahvaa, tasaista paranemista.....	2
2.2 Naisten ja miesten työllisyserot ovat tasoittuneet.....	4
2.3 Koulutusrakenteen muutos nopeinta ikääntyneillä.....	5
2.4 Ikääntyneiden työllisyyden paraneminen ja sen yhteys työttömyyden kehitykseen	7
3 IKÄÄNTYNEET TYÖTTÖMÄT	11
3.1 Erilaisissa tilastoissa erilaisia työttömiä	11
3.2 Työttömien määrä.....	12
3.3 Työttömien naisten määrä on miehiä pienempi myös ikääntyneiden parissa.....	13
3.4 Työttömät väestössä ja työmarkkinoilla	14
3.5 Työttömyyden kesto	16
4 TYÖTTÖMYYDEN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	19
4.1 Ikääntyneiden työttömyyden syitä.....	19
4.2 Alkaneet ja päätyneet työttömyysjaksot	20
4.3 Virrat ja siirtymät pois työttömyydestä	23
4.4 Syyt siirtymille pois työttömyydestä	26
4.5 Työttömyysjaksojen päättymisen syyt.....	29
4.6 Ikääntyneiden paluu työelämään on vaikeaa	35
5 OMATOIMISESTI TYÖLLISTYNEET	38
5.1 Työttömyyden kesto ja työllistyminen	38
5.2 Omatoimisesti työllistyneiden ominaisuuksia	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	46
LÄHTEET	50
LIITTEET	52
TEM-analyyseja – verkkojulkaisusarjassa aiemmin ilmestynyt.....	55

KESKEISET TULOKSET

Uusi ikäpolitiikka on onnistunut keskeisessä tavoitteessaan parantaa ikääntyneiden työllisyystilannetta. Tästä huolimatta Ikääntyneiden työttömyys on säilynyt suurena ja heidän sijoittumisensa taikaisin työelämään vaikeana. Myönteiset työllisyysvaikutukset ovat kuitenkin alkaneet näkyä vähitellen ja hitaasti myös työttömien tilanteen kohentumisena.

Työllisyyden kehitys

Ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyys on kasvanut vakaasti ja nopeaan aina siitä asti, kun kasvu pääsi vauhtiin 1990-luvun lopulla. Ikääntyneet ovat ainoa ryhmä, joka on saavuttanut 1990-luvun lamaa edeltäneen ennätyskorkean työllisyystason. Tämä tapahtui tosin jo vuosituhannen vaihteessa, minkä jälkeen heidän työllisyytensä on parantunut entistä nopeammin.

Suurimmat työllisyyden erot eivät löydy ikääntyneiden ja heitä nuorempien ikäryhmien väliltä, vaan ikääntyneiden ryhmän sisältä. 55–59-vuotiaiden työllisyys on ylittänyt yleisen, kaikkia työikäisiä koskevan, työllisyysasteen vuonna 2009, minkä jälkeen ero on ikääntyneiden eduksi vielä kasvanut. Heidän työllisyysasteensa oli vuonna 2011 73 % (kaikkien työikäisten 69 %). Vanhimpien ikääntyneiden, 60–64-vuotiaiden, työllisyys on parantunut vielä 55–59-vuotiaitakin enemmän. Alhaisen lähtötason vuoksi heidän työllisyysasteensa oli kuitenkin vuonna 2011 vielä 42 %.

Myös ikääntyneitä vanhempien 65–74-vuotiaiden työllisten määrä on kasvanut nopeasti ollen nykyään vajaat 50 000. Heidän työllisyysasteensa kasvu on nopeutunut viime vuosikymmenen puolivälin jälkeen ja aste on nykyään 9 %. 65 vuotta täyttäneiden työllisten määrä on jo merkittävä ja se tulee entisestään kasvamaan.

Ikääntyneiden naisten ja miesten työllisyserot ovat tasoittuneet. Ikääntyneiden ryhmän sisällä on kuitenkin selvä jako: paras työllisyys on 55–59-vuotiaiden ikäryhmässä naisilla ja 60 vuotta täyttäneiden parissa miehillä. Ikääntyneitä naisia poistuu työelämästä miehiä tiuhempaan tahtiin. Tulos on yllättävä sillä ikääntyneiden naisten terveydentila on parempi kuin miehillä.

Työllisten koulutusasteen muutos on ollut nopeinta ikääntyneiden parissa. Kun pelkän perusasteen koulutuksen hankkineita oli v. 2000 ikääntyneistä vielä 40 %, oli heidän osuutensa vuonna 2011 jo alle neljännes. Ikääntyneillä työllisyysasteet kasvoivat koulutustaustasta riippumatta. Nuoremmilla työllisyysasteet kasvoivat vain perusasteen jälkeisen koulutuksen hankkineilla ja laskivat pelkän perusasteen koulutuksen saaneilla.

Ikääntyneiden työllisyyden nopea kasvu johtuu ennen muuta siitä, että he ovat pysyneet entistä kauemmin työelämässä. Työssä olevien ikääntyneiden siirtyminen eläkkeelle on vähentynyt, tosin viime vuosikymmenellä enää hitaasti. Myös ikääntyneiden työllisten siirtyminen työttömäksi laski viime vuosikymmenen loppupuolella, mutta taantuma katkaisi kehityksen. Kaiken aikaa ikääntyneet ovat kuitenkin siirtyneet työllisyydestä jonkin verran keskisiä ikäryhmiä (25–54-vuotiaita) useammin työttömiksi. Aikaa myöten työttömyyden työllisyystasoa laskeva vaikutus on vähentynyt ennen muuta työttömien lisääntyneen työllistymisen vuoksi.

Ikääntyneiden työllisyyskehityksen herättämä keskeinen kysymys on, jatkuuko työllisyyskehitys yhtä myönteisenä. Asian tärkeyttä korostaa se, että työikäinen, 15–64-vuotias, väestö tulee vähenevään kuluvalle vuosikymmenellä yli 120 000 ja ikääntynytkin väestö 60 000 henkilöllä.

Työttömyyden kehitys

Ikääntyneiden työttömien työnhakijoiden määrä on pysytellyt samalla tasolla 1990-luvun lopulta lähtien. Ikääntyneitä nuorempien työttömien määrä on puolestaan laskenut. Ikääntyneiden ryhmässä 55–59-vuotiaiden määrä on laskenut ja 60 vuotta täyttäneiden kasvanut, varsinkin taantumien jälkeen. Kun ikääntyneiden työttömien joukko on koostunut aikaisemmin lähinnä 55–59-vuotiaista, ovat yli ja alle 60-vuotiaiden ikääntyneiden työttömien työnhakijoiden määrät nykyään yhtä suuret. Jatkossa työttömyyden, ennen muuta pitkäaikaistyöttömyyden, kasvupaineet ovat 60 vuotta täyttäneiden parissa.

Kaikista työttömistä työnhakijoista on naisia ollut perinteisesti vähemmistö mutta ikääntyneiden parissa yli puolet. Nyt naistyöttömien määrä on miesten määrää pienempi myöskin ikääntyneillä.

Ikääntyneiden työttömien määrän pysyttelemisen korkeana selittyy osittain sillä, että suuret ikäluokat ovat siirtyneet ikääntyneiden ikäluokkaan. Ikääntyneiden työttömien osuus väestöstä onkin ollut selvästi laskeva. Tästä huolimatta osuus on korkeampi kuin nuoremmissa ikäryhmissä. Kun ikääntyneiden työttömyyttä tarkastellaan nimenomaan työmarkkinoiden yhteydessä ja suhteutetaan työttömien työnhakijoiden määrä työvoimaan, ovat ikääntyneiden ja nuorten työttömien työttömyysasteet kahden viimeisen vuosikymmenen aikana olleet selvästi muita ikäryhmiä korkeampia, vaikkakin laskevia. Taantumien jälkeen 60 vuotta täyttäneiden työttömyysaste on kuitenkin kääntynyt jyrkkään kasvuun ja on nyt eri ikäryhmistä korkein.

Kun ikääntyneet muodostivat vuonna 1995 työttömistä työnhakijoista 10 prosenttia, on osuus nykyään lähes 30 prosenttia. Samaan aikaan ikääntyneistä on muodostunut pitkäaikaistyöttömien keskeinen ryhmä. Ikääntyneiden osuus on nykyään pitkäaikaistyöttömistä yli puolet ja yli kaksi vuotta työttömänä olleista 60 prosenttia. Ikääntyneiden, varsinkin 60 vuotta täyttäneiden, työttömyyden entisestäänkin pitkä kesto on kääntynyt vuodesta 2010 alkaen selvään nousuun.

Tutkimuksesta käy ilmi, että ikääntyneet ovat heitä nuorempia työttömiä työnhakijoita passiivisempia työnhakijoita. He pysyvät muita ikäryhmiä useammin työttöminä, siirtyvät useammin eläkkeelle ja siirtyvät työllisyyteen huomattavasti vähemmän kuin nuoremmat työttömät. Kuvaa vahvistaa se, että he osallistuvat työvoimapolitiikan aktiivitoimiin huomattavasti vähemmän kuin nuoremmat työttömät.

Nämä tulokset vastaavat yleistä kuvaa ikääntyneistä. Vielä uuden ikäpolitiikan alkutaipaleella, kuten viime vuosikymmenen alussa, ikääntyneiden asema oli lähes toivoton. Tuossa asemassa on kuitenkin alkanut tapahtua hienoista paranemista. Tämä koskee sekä 60 vuotta täyttäneitä että heitä nuorempia ikääntyneitä mutta 55–59-vuotiaiden ikääntyneiden asema on kuitenkin parantunut vanhempia ikääntyneitä enemmän. Kun 55–59-vuotiaista työttömistä työllistyi uuden ikäpolitiikan alkuaikoina vuoden aikana viitisen prosenttia, lähentelee osuus jo 20 prosenttia. 60 vuotta täyttäneillä osuus on noussut muutamasta prosentista kymmeneen prosenttiin. Muutos on selvä mutta ero nuorempiin työttömiin on huomattava. Työllistyneiden osuus on näiden parissa yli kaksinkertainen, 40 prosentin luokkaa.

Ikääntyneiden osallistuminen työvoimapolitiittisiin aktiivitoimiin, heidän aktivointiasteensa, oli vielä viime vuosikymmenen alussa viitisen prosenttia, kun se nuoremmilla työttömillä oli lähellä 25 prosenttia. Sekä nuorempien että 60 vuotta täyttäneiden ikääntyneiden aktiivisuusaste kasvoi vuoteen 2008 saakka mutta kasvu on koskenut sen jälkeen vain 55–59-vuotiaita. Nykyään 55–59-vuotiaiden

aktivointiaste on n. 60 % kaikkien työttömien aktivointiasteesta mutta 60 vuotta täyttäneillä osuus on vain viidenneksen.

Edeltävät työmarkkinatilanteen muutoksia koskevat tiedot perustuvat työssäkäyntitilastoon. Työnvälitystilasto antaa työttömistä ikääntyneistä hyvin toisenlaisen kuvan. Työnvälitystilaston mukaan alle 55-vuotiailla mutta myös ikääntyneillä keskeisin työttömyyden päätymissyy on omatoiminen työllistyminen. Verrattuna muihin syihin, esim. eläkkeelle siirtymiseen, sen merkitys on nykyään aivan omaa luokkaansa. Näin on myös 60 vuotta täyttäneillä, vaikka heillä keskeisin päätymissyy vielä viime vuosikymmenen puolivälissä oli työttömyyseläkkeelle siirtyminen. Suhteessa työttömien määrään ikääntyneet työllistyvät omatoimisesti lähes samaan tahtiin kuin nuoremmatkin työttömät.

Tilastojen antama kuva ikääntyneistä on ristiriitainen. Tämä johtuu siitä, että työssäkäyntitilasto kuvaa työnvälitystilastoa pysyvämpiä työmarkkinasiirtymiä. Työssäkäyntitilasto kuvaa vuoden loppussa työttömänä olleiden tilannetta vuotta myöhemmin. Työnvälitystilastossa tulee puolestaan esiin jokainen työttömyysjakson päätyminen, myös hyvin lyhytkestoiset siirtymät työttömyyden ulkopuolelle. Tilastojen antamat erilaiset tulokset selittyvät sillä, että ikääntyneet työttömät ovat kasvavassa määrin työllistyneet lyhytkestoisiin työsuhteisiin ja he työllistyvät niihin nuorempia työttömiä useammin. Tämän tuloksen vahvistaa myös tuore eurooppalainen EU-tutkimus.

Ikääntyneiden työttömyys on laskenut nopeasti, vaikka onkin vielä selvästi korkeampaa kuin muilla työttömillä. Laskua ei selitä se, että virta työllisyydestä työttömyyteen olisi pienentynyt. Työttömyyden laskua on sen sijaan selittänyt työttömien ikääntyneiden hienoinen eläkkeelle siirtymisen nousu aina viime taantumaa asti. Olennaisena tekijänä on myös työttömien työllistyminen. Kasvu on ollut vaatimatonta mutta kuitenkin selvää. – Taantumaa jälkeen ikääntyneiden työttömyys on kuitenkin kääntynyt nousuun. Tätä eivät selitä työttömien työllistymisen muutokset sillä ne ovat edelleen jonkin verran kasvaneet. Työttömyyden kasvun syynä on työttömyyseläkkeelle pääsyn tyrehtyminen, jolloin 60 vuotta täyttäneet pysyvät työttöminä.

Edellä on tullut esiin, että ikääntyneet ovat passiivisia mutta myös aktiivisia. Miten se on mahdollista? Aktiivisuuden hajaantumisen täsmällinen selvittäminen edellyttäisi yksilötason tietoihin perustuvaa erillistä tutkimusta. Tästä huolimatta raportissa pyritään selvittämään olemassa olevien tilastotietojen perusteella, johtuuko tulos ikääntyneiden aktiivisuuden kasaantumisesta pienelle ryhmälle, joka sitäkin enemmän hakee ja saa työtä.

Kun ikääntyneistä puolet on pitkäaikaistyöttömiä, on heidän osuutensa alle 55-vuotiaiden parissa vain 15 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömät ovat olleet yhtäjaksoisesti vähintään vuoden työttöminä, ts. he eivät ole viimeisen vuoden aikana työllistyneet. Ikääntyneet työllistyvät rajautuvatkin nuorempia työttömiä pienempään joukkoon.

Ikääntyneet työllistyvät keskittyvät lyhyen aikaa työttömänä olleisiin mutta niin keskittyvät myös nuoremmat työllistyvät. Työllistyminen on sitä yleisempää, mitä nuoremmasta 55–64-vuotiaasta on kyse. Työllistyneiden määrä alkaa jyrkästi laskea 60. ikävuoden jälkeen. 55–59-vuotiaat työllistyvät paitsi 60–64-vuotiaita, myös alle 55-vuotiaita useammin.

Myös sukupuoli rajaa jyrkästi työllistyneiden ryhmää. Ikääntyneet naiset työllistyvät 2,5 kertaa useammin kuin ikääntyneet miehet. Sukupuolten erot ovat samanlaiset myös alle 55-vuotiaiden parissa mutta eivät yhtä jyrkinä. Ikääntyneiden ryhmän sisällä sukupuolten väliset erot ovat puolestaan suurimmat 60 vuotta täyttäneiden parissa.

Koulutustausta ei erottele ikääntyneitä työllistyneitä yhtä jyrkästi kuin alle 55-vuotiaita. Pelkän peruskoulun käyneet ikääntyneet sijoittuvat korkea-asteen koulutuksen hankkineita paremmin töihin.

Ikääntyneiden työttömien suurin ammattiryhmä on teollisen työn ammatit. Toisaalta työttömät työnhakijat, myös alle 55-vuotiaat, työllistyvät useimmiten terveydenhuoltoon ja sosiaaalialalle sekä palvelualalle ja vasta kolmanneksi eniten teolliseen työhön. Omatoimisesti työllistyneiden osuus eri ammattialojen työttömien määrästä on sekä ikääntyneillä että heitä nuoremmilla korkein juuri terveydenhuollossa ja sosiaaalialalla sekä palvelualalla. Osuus on ikääntyneillä lisäksi korkeampi kuin alle 55-vuotiailla. Ikääntyneiden osuus on kaikilla muilla aloilla selvästi vähäisempi ja pienempi kuin alle 55-vuotiailla. 60 vuotta täyttäneet sijoittuvat 55–59-vuotiaita selvästi huonommin jokaiselle ammattialalle.

Sekä työttömiä että omatoimisesti työllistyneitä miehiä on hyvin vähän terveydenhuollossa ja sosiaaalialalla sekä palvelutyössä. Työllistyneiden ikääntyneiden miesten määrä painottuu teollisuuteen, rakennusosalalle sekä tieteelliseen, tekniseen ja taiteelliseen työhön. Naisten työllistyminen puolestaan painottuu terveydenhuoltoon ja sosiaaalialalle sekä palvelutyöhön.

Ikääntyneet miehet työllistyvät selvästi harvemmin kuin naiset rakennusalaan lukuun ottamatta kaikilla aloilla. Ikääntyneet miehet myös työllistyvät kaikilla aloilla heikommin kuin alle 55-vuotiaat miehet. Erityisen suuret erot ovat teollisuudessa. Työllistymisen erot ovat lisäksi suuret ikääntyneiden ryhmän sisällä, nuorempien ja 60 vuotta täyttäneiden miesten välillä. Ikääntyneet naiset puolestaan työllistyvät nuorempia naisia paremmin terveydenhoidossa ja sosiaaalialalla, palvelutyössä ja kaupallisessa työssä. Muilla aloilla työllistyminen on harvinaisempaa kaiken ikäisillä. Kyseisillä aloilla ikääntyneet naiset lisäksi työllistyvät alle 55-vuotiaita huonommin. Myös naisten parissa 60 vuotta täyttäneiden ja nuorempien ikääntyneiden työllistymisen erot ovat selvät.

1 JOHDANTO

Ikääntyneiden työmarkkinatilanteen kehitystä seurattiin säännöllisesti, kun uutta ikäohjelmaa toteutava Kansallinen Ikäohjelma oli toiminnassa (Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 1999 – 2002). Sen jälkeen on laadittu joitakin seikkaperäisiä kartoituksia (esim. Haataja 2006) mutta viime aikoina tilannetta on seurattu vain satunnaisesti. Kiinnostus ikääntyneiden työllisyys- ja työttömyys-tilanteen kehitykseen ja nykytilaan on kuitenkin kasvanut mm. johtuen työvoimavarojen niukkene-
misen käynnistymisestä. Tämä on oheisen raportin laatimisen lähtökohtana.

Raportissa tarkastellaan ikääntyneiden, 55–64-vuotiaiden, työllisyyden ja työttömyyden kehitystä. Työllisten ja työttömien ominaisuuksista kuvataan sukupuolta. Lisäksi eritellään työllisten koulu-
tusta ja työttömyyden kestoja, koska ne olennaisesti vaikuttavat työllisyyden ja työttömyyden kehi-
tykseen. Painopisteenä on sen sijaan työllisyyden ja työttömyyden välisten työvoimavirtojen eritte-
ly. Painotuksen syynä on se, ettei aiheesta ole saatavissa analyysitietoa. Samasta syystä erittelyssä
myös painottuu työttömyys. Se on jäänyt vähälle huomiolle työllisyyden erittelyyn verrattuna. Ra-
portti keskittyy Kansallisen Ikäohjelman seurantaraporttien käsittelemien tapahtumien jälkeiseen
aikaan, kehitykseen kuluvalle vuosituhannelle.

Raportti perustuu keskeisesti Tilastokeskuksen työvoimatutkimukseen ja työ- ja elinkeinoministeri-
ön työnvälitystilastoon. Muutama – sitäkin tärkeämpi - tilastoajo perustuu eri rekisterien yhdistämi-
sestä muodostettuun työssäkäyntitilastoon.¹ Sen sijaan tutkimustietoja käytetään vain tilastoerittelyn
tukena.

¹ Työssäkäyntitilaston työllisten ja työttömien siirtymätaulukot (vuoden lopun työllisten tai työttömien työmarkkina-
asema vuotta myöhemmin) on laatinut **Pekka Myrskylä**. Ne muodostavat tärkeän lähtökohdan tässä raportissa esitetyil-
le ja kehitetyille siirtymäkuvioille. Kiitokset Pekalle hänen olennaisesta tuoksestaan.

2 TYÖLLISYYS

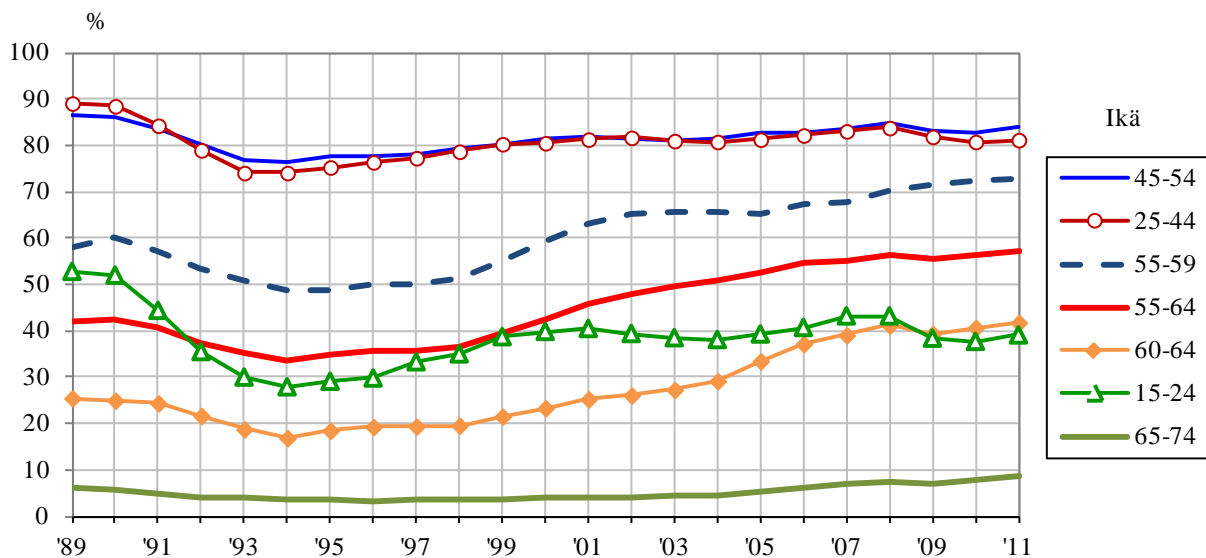
2.1 Työllisyyden vahvaa, tasaista paranemista

Ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisten määrä on kasvanut 1990-luvun laman jälkeen jatkuvasti. Vuoden 1994 jälkeen heidän työllisyytensä on kasvanut joka ikisenä vuotena, vaikka suhdanteet ovat ajoittain vähentäneet kaikkien työkäisten (15–64 v.) työllisten määrää. Ikääntyneiden työllisten määrä on kasvanut vuoden 1995 178 000 henkilöstä vuoden 2011 446 000 henkilöön. Kasvu-prosentti on ollut peräti 151. Ikääntyneiden työllisten osuus kaikista työllisistä onkin vastaavana aikana kasvanut yhdeksästä prosentista 18 prosenttiin.

Ikääntyneiden työllisten määrän kasvun ei tarvitse sinänsä merkitä sitä, että heidän työllisyystilanteensa olisi parantunut sillä myös ikääntyneen väestön määrä on voimakkaasti kasvanut. Vuonna 1995 55–64-vuotiaan väestön määrä oli 514 000 ja vuonna 2011 783 000 henkilöä. Kasvua oli 269 000 henkilöä. Ikääntyneiden työllisyys kuitenkin kasvoi samalla määrällä (268 000 henkilöä). Ikääntyneen väestön kasvu ohjautui näin ollen kokonaan työllisyyden kasvuun. Ikääntyneiden työllisten osuus väestöstä, heidän työllisyysasteensa, onkin kasvanut. (Työvoimatutkimus 1989–2011.) – Väestömuutosten vaikutuksen eliminoimiseksi seuraavassa tarkastelussa keskitytäänkin työllisyysasteiden kehityksen erittelyyn.

Työllisyyden nopean paranemisen alkaminen ajoittuu vuoteen 1998. Työllisyys kasvoi myös viime vuosikymmenen alun laskusuhdanteen aikana. Ainoan poikkeuksen muodostaa vuosi 2009, jolloin taantuma alensi myös ikääntyneiden työllisyysastetta. Tosin lasku oli vähäinen. Se johtui 60–64-vuotiaitten työllisyyden heikkenemisestä sillä 55–59-vuotiaitten työllisyys kasvoi tuolloinkin. Kun ikääntyneitä nuorempien työllisyys heikkeni vielä vuonna 2010, kääntyi ikääntyneiden, myös 60–64-vuotiaitten, työllisyys jälleen kasvuun. Vuonna 2011 työllisyys koheni jo kaikissa ikäryhmissä, eniten alle 25-vuotiailla ja 60 vuotta täyttäneillä. Ikääntyvät ovat kuitenkin ainoa ryhmä, jonka työllisyys on ylittänyt taantumaa ylittäneen tason.

Kuvio1. Ikäryhmittäiset työllisyysasteet (työllisten osuus väestöstä) vuosina 1989–2011. Työvoimatutkimus.

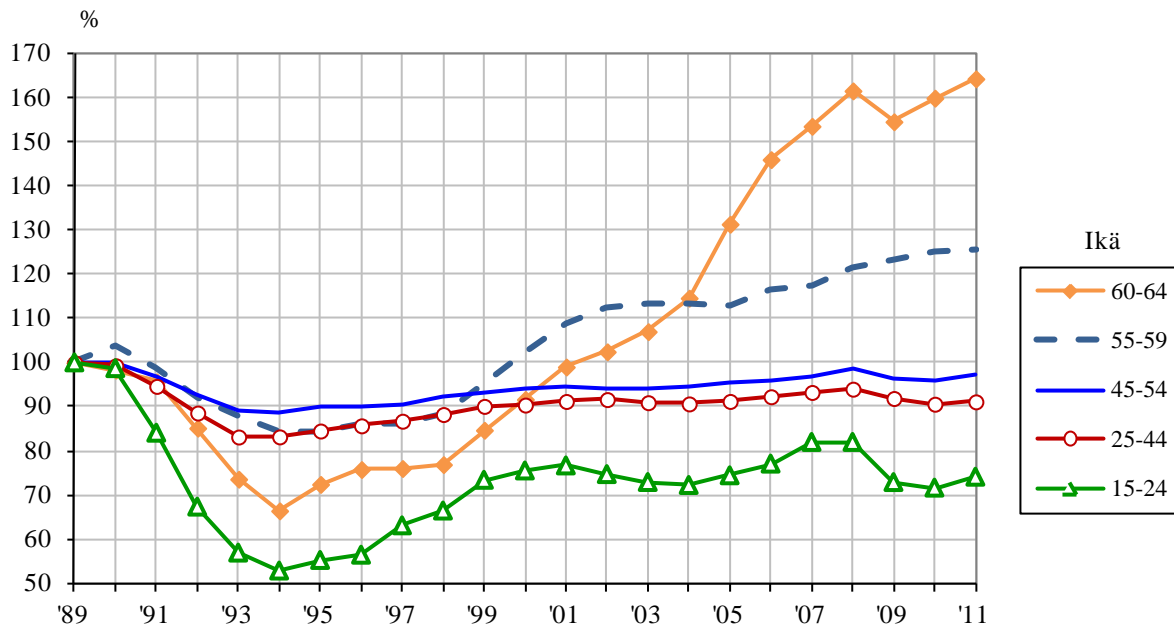

Ikääntyneiden työllisyyden parantuminen on koskenut sekä nuorempia että 60 vuotta täyttäneitä ikääntyneitä. Molemmissa ikäryhmissä työllisyysaste on kohonnut vuoden 1994 aallonpohjasta vajaa 25 prosenttiyksikköä. Vanhempien, 60 vuotta täyttäneiden ikääntyneiden suhteellinen asema on parantunut eniten; olihan heidän lähtötasonsaikin heikoin. Kun heidän työelämäänsä osallistumisensa yleisyys oli vielä vuonna 1994 vain kolmannes 55–59-vuotiaiden työllisyysasteesta, oli heidän työllisyysasteensa vuonna 2011 jo lähes 60 prosenttia nuorempien ikääntyneiden työllisyysasteesta. (Ks. kuvio 1, liitetaulukko 1.)

Ikääntyneiden työllisyys on kehittynyt huomattavasti nuorempia ikäryhmiä paremmin koko 1990-luvun laman jälkeisenä aikana (ks. kuvio 2). Ikääntyneiden työllisyys saavutti lamaa edeltäneen työllisyystason jo vuosituhaten vaihteessa, jonka jälkeen työllisyys on vielä huomattavasti parantunut. Nuoremmat ikäryhmät eivät ole saavuttaneet lamaa edeltänyttä tasoa vieläkään.

Uuden ikäpolitiikan käynnistänyt IKOMI –komitea (1996) kiinnitti ikääntyneiden ohella huomion myös 45–54-vuotiaiden työmarkkinaongelmiin. Heidän työllisyystilanteensa ja sen kehitys eivät kuitenkaan ole olleet ongelmallisia sillä heidän työllisyysasteensa on kaikista ikäryhmistä korkein. Lisäksi 45–54-vuotiaat ovat ikääntyneitä nuoremmista ikäryhmistä eniten parantaneet asemaansa lähimmäksi lamaa edeltänyttä tasoa.

Kuvio 2. Työllisyysasteindeksi ikäryhmittäin. 1989=100. Työvoimatutkimus.

Ikääntyneiden, 55–64-vuotiaiden, työllisyysaste on sen sijaan vielä nytkin paitsi keskisten ikäryhmien myös yleensä työikäisten 15–64-vuotiaiden työllisyysastetta selvästi (12 prosenttiyksikköä) matalampi. Vaikka työikäisten työllisyysaste alkaa nopeasti pudota heidän ylitettyään 55:n ikävuoden, 55–59-vuotiaiden työllisyystilanne on yllättävän hyvä. Heidän työllisyysasteensa on viime taantumasta alkaen ollut jo parempi kuin keskimäärin kaikilla työikäisillä. Tosin ero keskisiin ikäryhmiin on vielä kymmenen prosenttiyksikön luokkaa ikääntyneiden tappioksi, vaikka ero on nopeasti kaventunut. Vanhimpien, 60 vuotta täyttäneiden, ikääntyneiden työllisyysastekin on viime taantumassa ylittänyt nuorten työllisyysasteen, vaikka nuorten osallistuminen työelämään oli vielä kymmenen vuotta sitten selvästi ikääntyneitä yleisempää. Varaa paranemiseen kuitenkin riittää, sillä

60 vuotta täyttäneiden työllisyysaste oli viime vuonna 27 prosenttiyksikköä kaikkien 15–64-vuotiaiden työllisyysastetta matalampi. (Ks. liitetaulukko 1.)

Kuvioon 1 sisältyy myös ikääntyneitä vanhempien 65–74-vuotiaiden työllisyyden kehitys. Tämä johtuu heidän työllisyyskehityksensä tärkeydestä. Ikääntyneiden työllisyyskasvun toteuttaneet ikäluokat ovat alkaneet siirtyä 65–74-vuotisten ikäryhmään. Kuluvalla vuosikymmenellä työikäisen väestön määrä laskee. Sama pätee myös ikääntyneisiin. 65–74-vuotiaiden määrä tulee kuitenkin kasvamaan arviolta yli 40 prosenttia (Väestöennuste 2009).

Lama pudotti 65–74-vuotiaiden työllisten määrän alimmilleen, 14 000 henkilöön, vuonna 1996, minkä jälkeen määrä on koko ajan kasvanut. Kasvu on nopeutunut viime vuosikymmenen puolen välin jälkeen ja määrä oli vuonna 2011 45 000 henkilöä. Vuodesta 1996 heidän työllisyysasteensa on kasvanut 3 prosentista 9 prosenttiin. Kasvu on kiihtynyt vuoden 2010 jälkeen, ts. aikana, jolloin suuret ikäluokat ovat alkaneet ylittää 65 vuoden iän. 65 vuotta täyttäneiden työllisten määrä on jo merkittävä ja se tulee entisestään kasvamaan.

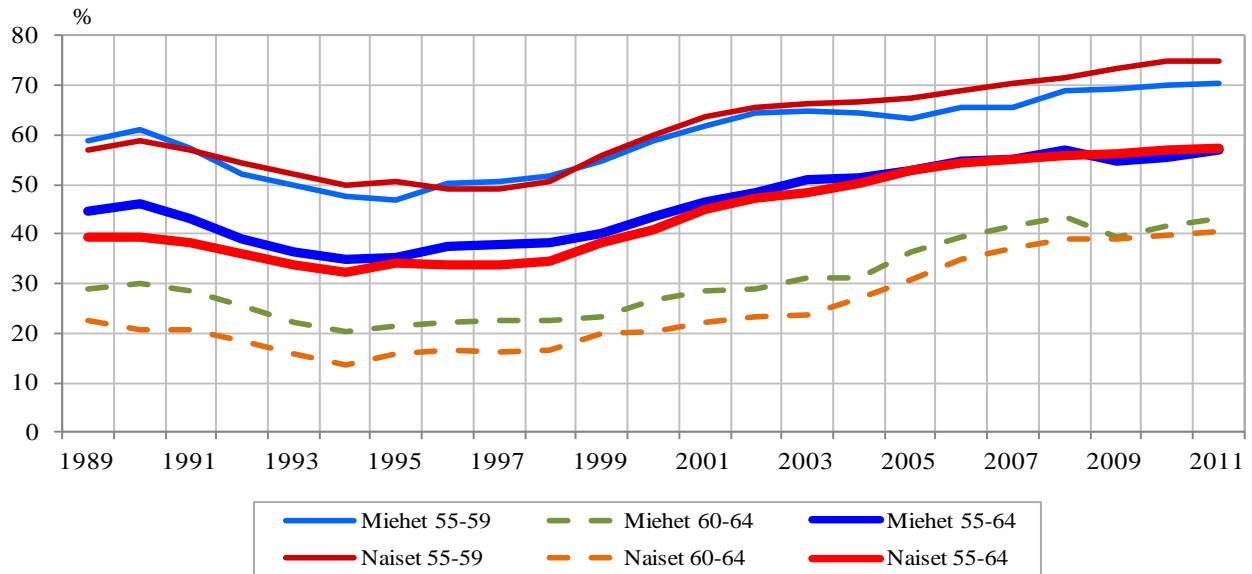
2.2 Naisten ja miesten työllisyyserot ovat tasoittuneet

Ikääntyneiden työllisyyden paraneminen on ollut tasapainoista ja työllisyyseroja vähentävää paitsi eri-ikäisten ikääntyneiden kesken myös eri sukupuolten välillä (ks. kuvio 3 ja liitetaulukko 2).

Miesten työllisyysaste on ollut kaiken aikaa naisten työllisyysastetta selvästi korkeampi 15–64-vuotiaiden ryhmässä. Ikääntyneiden miesten työllisyysaste on myös perinteisesti ollut naisten työllisyysastetta korkeampi. 2000-luvulla työllisyyden kasvu on kuitenkin painottunut naisiin. Sukupuolten välinen ero onkin hävinnyt viime vuosikymmenen puoleen väliin mennessä. Viime taantuman jälkeen naisten työllisyystilanne on jo ollut hieman miesten tilannetta parempi.

1990-luvun lama koetteli miesten työllisyyttä ankarammin kuin naisten ja laman aikana naisten työllisyysaste kohosikin miesten työllisyyttä korkeammaksi 55–59-vuotiaiden parissa. Ero hävisi laman jälkeen mutta on 2000-luvun aikana kasvanut lähes viideksi prosentiksi vuonna 2011. Miehillä puolestaan on 60–64-vuotiaiden työllisyysaste ollut naisten työllisyyttä selvästi parempi kaiken aikaa, vaikkakin ero on supistunut.

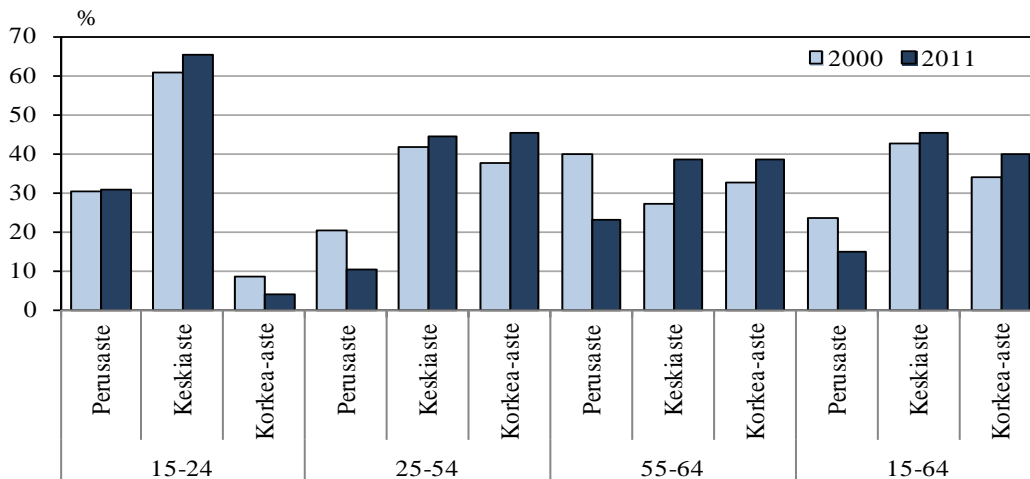
Vaikka kaikkien ikääntyneiden miesten ja naisten välillä ei työllisyysasteissa ole eroja, on ikääntyneiden ryhmän sisällä säilynyt selvä jako: nuoremmilla ikääntyneillä paras työllisyys on naisilla ja vanhempien ikääntyneiden parissa miehillä. Erojen säilyminen vuodesta toiseen ilmentää melkoista turbulenssia ikääntyneiden ryhmän sisällä. Kun 55–59-vuotiaiden naisten tilannetta tarkataan viisi vuotta myöhemmin, jolloin he ovat 60–64-vuotiaita, tilanne keikahtaa pääläelleen. Naisten ryhmä, miehiä paremman työllisyyden ryhmä, muuttuu miehiä selvästi huonommaksi. Naisia poistuu työelämästä miehiä tiuhempaan tahtiin. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että ikääntyneiden naisten koettu työkyky ja terveydentila ovat paremmat kuin miehillä (Lehto, A.-M. 2012). Johtuuko tulos esim. tuki- ja liikuntaelinsairauksien ja oireiden yleisyydestä ikääntyneillä naisilla verrattuna miehiin (esim. Ilmarinen 2006)? Asian selvittäminen vaatisi erillisen kartoituksensa.

Kuvio 3. Ikääntyneiden työllisyysasteet sukupuolen mukaan vuosina 1989-2011. Työvoimatutkimus.

65–74-vuotiaiden parissa sukupuolten erot ovat vielä suuremmat. Miesten työllisyysaste on kaksinkertainen naisten työllisyysasteeseen verrattuna. Sukupuolten ero on kuitenkin nopeasti supistunut. Vielä vuosituhaten vaihteessa työllisyysasteiden ero oli nelinkertainen. (Ks. liitetaulukko 2.)

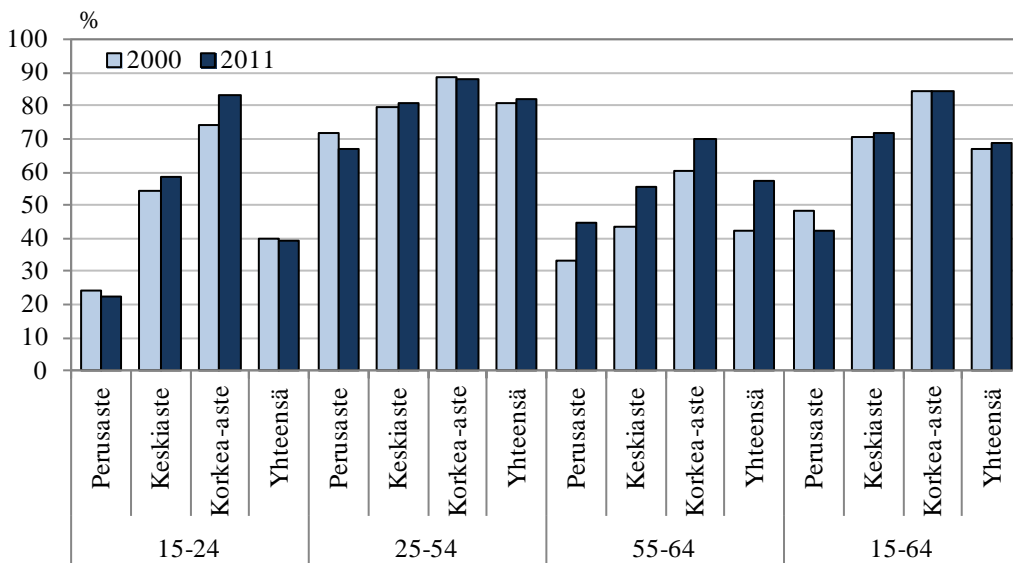
2.3 Koulutusrakenteen muutos nopeinta ikääntyneillä

Koulutusrakenteen muutos on koskenut eri ikäryhmistä voimakkaimmin ikääntyneitä. Heidän koulutustasonsa on ollut nuorempia työllisiä selvästi matalampi mutta heidän tasonsa on myös parantunut kaikkein nopeimmin. Kun vielä vuonna 1994 ikääntyneiden työllisten koulutuksena oli peruskoulu 56 prosentilla (Ikääntyvät työelämässä 1996), oli se vuonna 2000 enää 40 prosentilla. Viime vuonna osuus oli jo pudonnut 23 prosenttiin. Yli kolmella neljästä ikääntyneestä työllisestä oli keski- tai korkea-asteen koulutus.

Kuvio 4. Työllisten jakauma koulutusasteittain eri ikäryhmissä vuosina 2000 ja 2011. Työvoimatutkimus.

Työkäisten perusasteen koulutuksen varassa olevien työllisyysaste on pudonnut kuluvalle vuositu-
hannella selvästi. Ylemmillä koulutusasteilla muutokset ovat positiivisia mutta vähäisiä. Ikäänty-
neiden työllisyystilanne on kuitenkin parantunut nopeasti ikääntyneen koulutustaustasta riippumatta,
myös pelkästään perusasteen koulutuksen hankkineilla. Itse asiassa perusasteen koulutuksen va-
rassa olevien työllisyystilanne on suhteellisesti parantunut selvästi eniten. Koulutustaustasta riippu-
vat työllisyysasteiden erot ovat ikääntyneillä kaventuneet. Nuoremmilla työkäisillä ovat koulutus-
taustan mukaiset työllisyyden erot sitä vastoin kasvaneet. Kehityksestä huolimatta koulutuksen mu-
kaiset työllisyyserot ovat ikääntyneillä vielä keskisiä ikäryhmiä (25–54-vuotiaita) suuremmat. (Ks.
kuvio 5.)

Kuvio 5. Työllisyysasteet koulutusasteittain eri ikäryhmissä vuosina 2000 ja 2011. Työvoimatutkimus.

Koko ikääntyneiden ryhmän työllisyysaste on kohonnut enemmän kuin työllisyysasteet erikseen millään koulutusasteella. Kun koko ikääntyneiden ryhmän työllisyys on kohentunut 15 prosenttiyksikköä, on paraskin jonkin koulutustason nousu vain 12 prosenttiyksikköä. Tulos johtuu siitä, että ikääntyneiden osuus on kasvanut keski- ja korkea-asteen koulutuksen saaneissa ryhmissä. Näiden työllisyysasteet ovat perusasteen koulutuksen saaneita korkeampia.

Taulukko 1. Työllisyysasteet koulutusasteen mukaan vuosina 2000 ja 2011 ja muutos 2000-2011. Työvoimatutkimus.

		Vuosi		Muutos %-yks.
		2000	2011	
55-64	Perusaste	33,2	44,5	11,3
	Keskiaste	43,6	55,7	12,1
	Korkea-aste	60,4	69,8	9,4
	Yhteensä	42,2	57,0	14,8
15-64	Perusaste	48,1	42,1	-6,0
	Keskiaste	70,6	71,7	1,1
	Korkea-aste	84,1	84,2	0,1
	Yhteensä	66,9	68,6	1,7

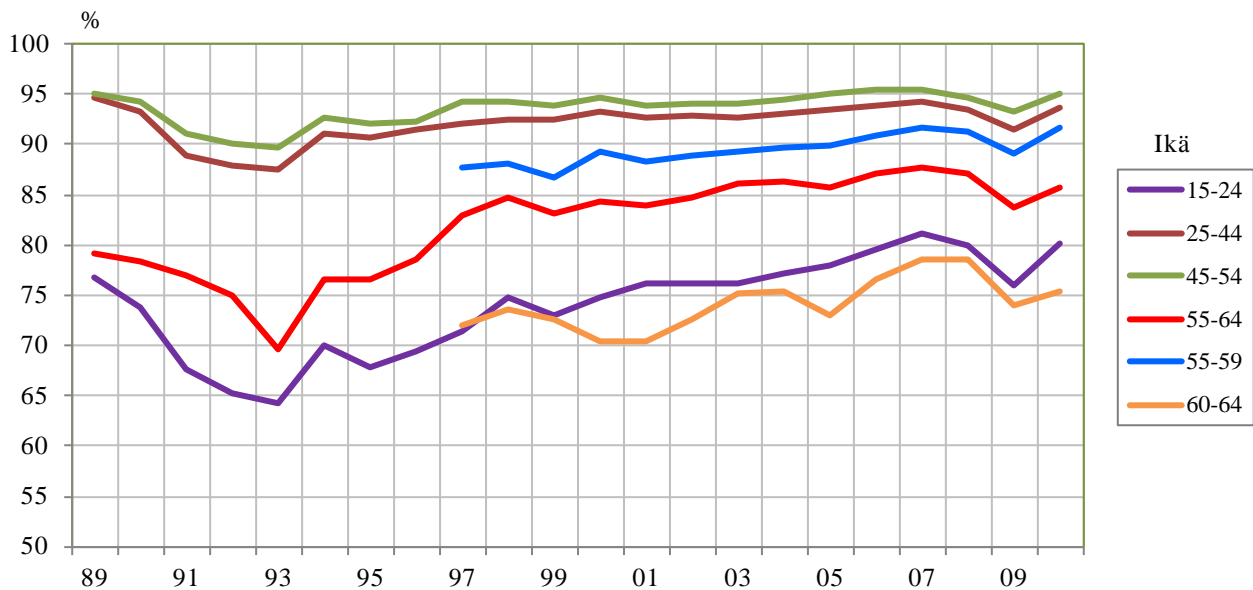
Koulutusrakenteen muutos ikääntyneiden työllisyyden nousun selittäjänä viime vuosikymmenellä on kuitenkin edellistä arviota merkittävämpi tekijä. Koulutusrakenteen merkitystä havainnollistaa seuraava laskelma. Jos ikääntyneiden työllisten koulutus rakenne, perus-, keski- ja korkea-asteen koulutuksen hankkineiden keskinäinen suhde, olisi säilynyt vuonna 2011 samana kuin vuonna 2000 ja vaikka eri koulutusasteilla työllisyysasteet olisivat kohonneet viime vuosikymmenellä yhtä nopeasti kuin reaalisesti tapahtui, olisi kaikkien ikääntyneiden 55–64-vuotiaiden työllisyysaste jäänyt 50 prosenttiin. Lähes puolet ikääntyneiden työllisyysasteen kasvusta on näin ollen liittynyt heidän koulutusrakenteensa muutokseen.

2.4 Ikääntyneiden työllisyyden paraneminen ja sen yhteys työttömyyden kehitykseen

Seuraava erittely perustuu eri rekisterien yhdistämisestä koostuvaan työssäkäyntitilastoon. Se kuvaa edellisen vuoden lopussa työllisenä olleiden tilannetta tarkasteluvuoden lopussa. Henkilö on vuoden aikana voinut olla työllinen, työtön, opiskelija tai eläkkeellä. Tilastoon ei kirjata kyseisiä työmarkkinatiloja. Ainoastaan vuoden lopun tilanne otetaan huomioon. Tilastossa painottuvatkin kaikki virrat sisältäviin bruttovirtatilastoihin verrattuna pysyvämmät työmarkkinasiirtymät.

Keskeisin työmarkkinasiirtymiä koskeva tulos on se, että työllisenä pysyvyys on 1990-luvun laman jälkeen yleistynyt kaikissa ikäryhmissä. Muutos on vähäisintä keskisissä ikäryhmissä, 25–54-vuotiailla, ja suurinta ikääntyneillä ja alle 25-vuotiailla. Viimeksi mainittujen ryhmien työssä pysyvyys on kuitenkin muita ikäryhmiä selvästi alhaisempi. 55–59-vuotiaiden työllisenä pysyvyys on vähäisempi kuin nuoremmilla ikäryhmillä mutta se on selvästi lähentynyt nuorempien ryhmien tilannetta. Sen sijaan 60 vuotta täyttäneiden pysyvyys on vielä nuorten pysyvyyttäkin alhaisempaa.

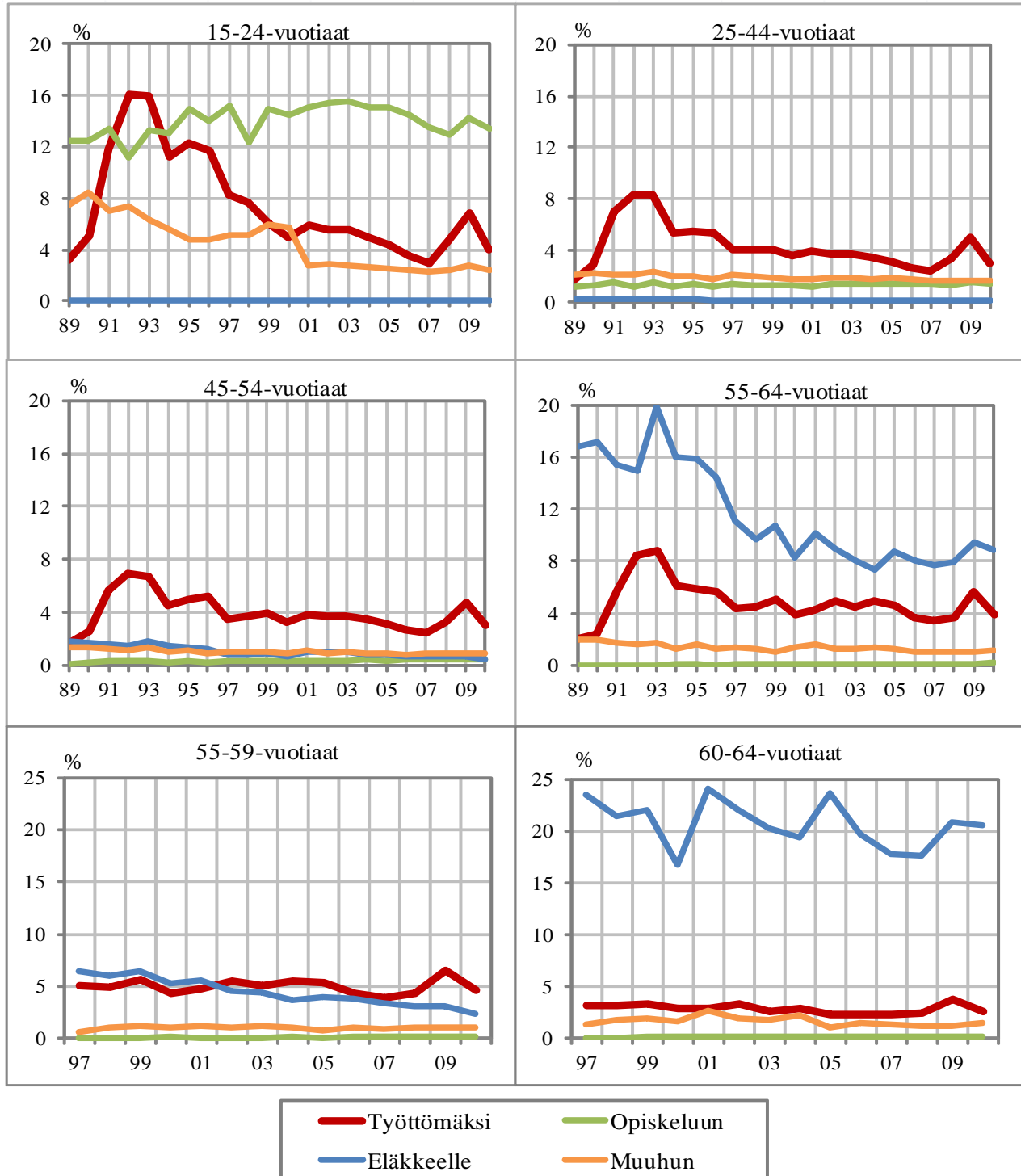
Kuvio 6. Työllisenä pysyminen edellisen vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun 1989-2010. Työssäkäyntitilasto.

Ikääntyneiden ja nuorten virrat ulos työllisyydestä ovat muita ikäryhmiä korkeampia. Tämä selittyy ikääntyneillä ennen muuta eläkkeelle siirtymisellä. Alle 25-vuotiaat puolestaan siirtyvät työelämästä useimmiten opiskelemaan ja keskisissä ikäryhmissä olevat työttömiksi. Tästä huolimatta ikääntyneet työlliset siirtyvät työttömiksi keskisiä ikäryhmiä yleisemmin; siirtyneiden osuus työllisistä on

ikäntyneillä noin prosenttiyksikön korkeampi. Tämä eroa tilanteesta muissa EU-maissa. Niissä ikääntyneiden todennäköisyys siirtyä työstä työttömyyteen on keski-ikäisiä ja nuoria työttömiä pienempi (European Commission 2011).

Kuvio 7. Työllisten poistumisreitit iän mukaan 1989-2010. Työssäkäyntitilasto.

Ikääntyneiden työllisyyden nopeaa kasvua 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien ei selitä se, että työelämässä olevat ikääntyneet olisivat joutuneet entistä harvemmin työttömiksi. Työllisyydestä työt-

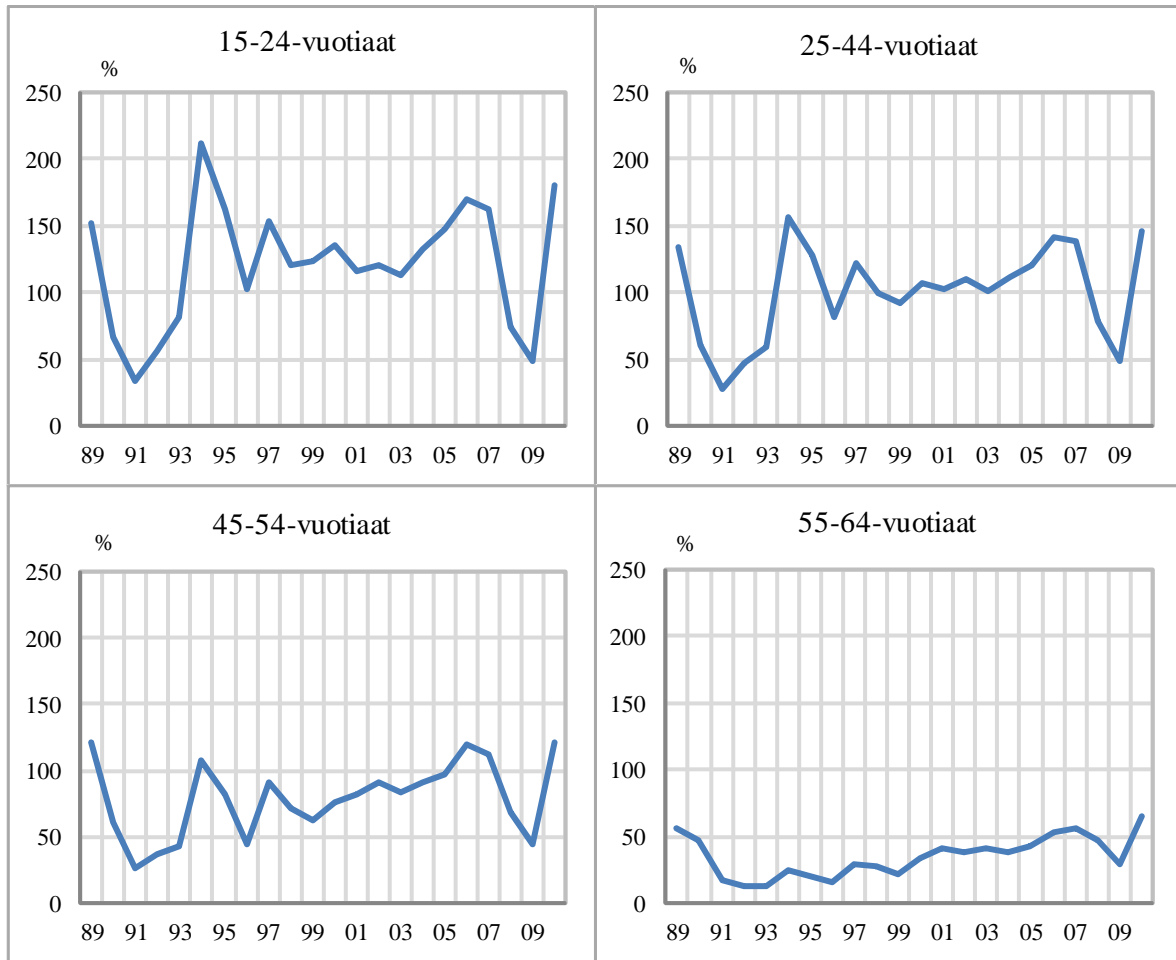
tömiksi tulleiden ikääntyneiden osuus on ollut keskisiä ikäryhmiä korkeampi. Se on ollut myös vakaa aina viime vuosikymmenen puoliväliin saakka. Tämän jälkeen osuus on hieman laskenut vaikkakin selvästi vähemmän kuin nuoremmassa ryhmässä. Ikääntyneiden työssä jatkamisen yleistyminen liittyy sen sijaan ennen muuta eläkkeelle siirtymisen vähenemiseen. Tosin viimeisen kymmenen vuoden aikana ei siinäkään ole isoja muutoksia tapahtunut.

Nuorimmat, 55–59 -vuotiaat, ikääntyneet ovat 15–24-vuotiaiden nuorten ohella ryhmä, jossa työllisyydestä siirrytään muita ikäryhmiä yleisemmin työttömyyteen. 60 vuotta täyttäneillä työttömäksi siirtyminen on puolestaan muita ryhmiä harvinaisempaa. Työttömäksi tuleminen yleisyydessä ei nuorempien ja vanhempien ikääntyneiden ryhmien sisällä ole ajan myötä tapahtunut merkittäviä muutoksia. Se tapa, jolla 55–59-vuotiaat siirtyvät pois työllisyydestä, on kuitenkin luonteeltaan muuttunut. Aikaisemmin oli nykyistä yleisempää siirtyä eläkkeelle. Tuo osuus on kuitenkin jatkuvasti laskenut ja keskeisimmäksi siirtymisväyläksi on muodostunut työttömyyteen siirtyminen.² 60 vuotta täyttäneiden siirtyminen työttömäksi on jatkunut entiseen tapaan. Eläkkeelle siirtymisen osuus on huomattavasti työttömäksi siirtymistä yleisempää ja osuudessa on vasta viime vuosikymmenen puolivälin jälkeen toteutunut hienoista laskua.

Kun arvioidaan, missä määrin ikääntyneiden työllisyystason nousu johtuu siitä, että ikääntyneitä työttömiä työllistyy enemmän kuin heitä joutuu työelämästä työttömiksi, niin vastaus on selvä: Ei lainkaan. Työstä nimittäin on siirtynyt kaiken aikaa huomattavasti enemmän ikääntyneitä työttömiksi kuin työttömyydestä on siirtynyt työllisiksi. Tilannetta havainnollistaa seuraava kuvio 8, jossa työttömyydestä työhön tulevien määrä on jaettu työelämästä työttömäksi siirtyneiden määrällä. Siitä käy ilmi, että ikääntyneiden virta työelämään on voimistunut 1990-luvun laman jälkeen kaiken aikaa ja huomattavasti erityisesti viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Työttömyyden aiheuttama kokonaisnettovaikutus työllisyyteen on näin ollen supistunut. Toisaalta nousu- ja laskukausien vaikutus näkyy kuviossa selvästi. Työllistymisen ja työttömäksi joutumisen välisen suhteen paraneminen koskee hyvin johdonmukaisesti sekä 55–59 että 60–64-vuotiaiden ryhmää. 55–59-vuotiaiden ryhmässä työllistyneiden osuus on kuitenkin jonkin verran suurempi. Työllistyneiden suhde työttömäksi joutuneisiin on kuitenkin ikääntyneitä nuoremmassa ikäryhmissä vielä selvästi edullisempi.

² Itse asiassa työttömyyteen siirtyminen on merkittävämpää ja eläkkeelle siirtymisiä on vähemmän kuin kuviossa esitetään. Asiaa käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 4.4. (ks. s. 26-29).

Kuvio 8. Työttömydestä työllisiksi siirtyneiden osuus työllisyydestä työttömiksi siirtyneiden määrästä eri ikäryhmissä vuosina 1989-2010. Työssäkäyntitilasto.

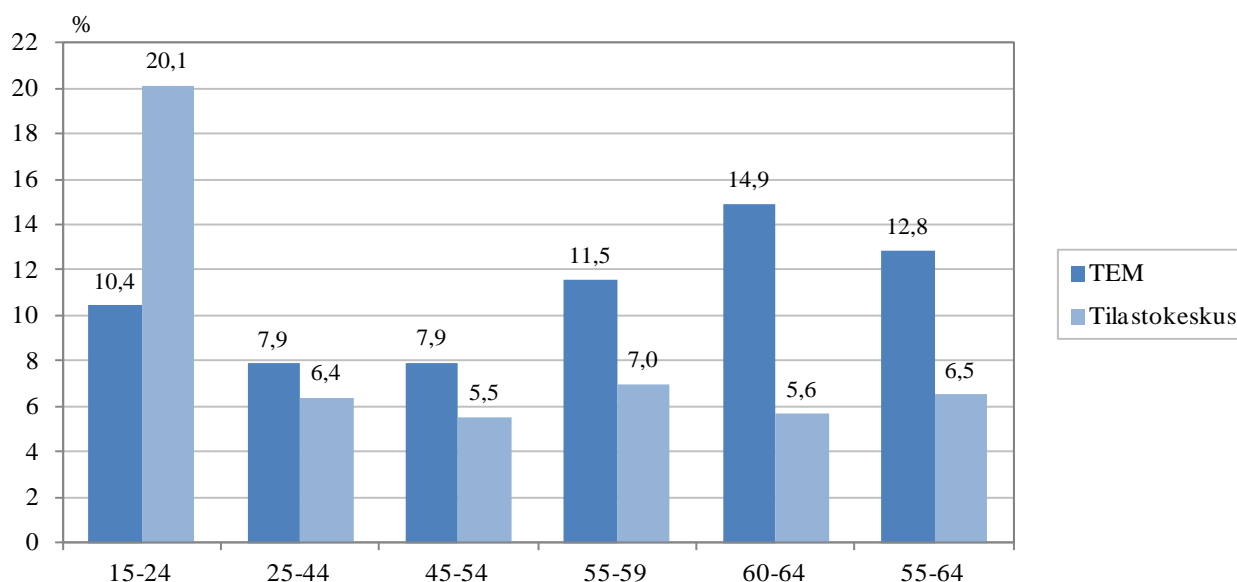
Ikääntyneiden työllisyysasteen kasvu selittyi sillä, että he jatkavat entistä kauemmin työelämässä. Keskeisin työelämästä poistumisväylä on siirtyminen eläkkeelle. Seuraavaksi tärkein poistumisväylä on siirtyminen työttömyyteen. Vaikka ikääntyneiden työllisyysasteet ovat kasvaneet hyvin nopeasti uuden ikäpolitiikan aikana, ei työttömäksi siirtymisessä ole havaittavissa muutoksia. 55–59-vuotiaiden siirtyminen työttömiksi on nuorten jälkeen yleisintä. Työttömäksi siirtyneiden osuus on pysynyt vakaana 1990-luvun lopulta viime vuosikymmenen puoliväliin saakka. Ennen taantumaa työttömäksi joutuneiden osuus kuitenkin selvästi laski. Taantuma puolestaan nosti osuuden väliaikaisesti poikkeuksellisen korkeaksi, mutta osuus palautui nopeasti lähes entiselle tasolle. Aikaa myöten työttömyyden vaikutusta työllisyyteen on vähentänyt ennen muuta työttömien työllistyminen.

3 IKÄÄNTYNEET TYÖTTÖMÄT

3.1 Erilaisissa tilastoissa erilaisia työttömiä

Ikääntyneiden työllisyyden tason ja sen kehityksen erittely on pääosin perustunut Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tietoihin. Työttömyyden erittely perustuu puolestaan TEM:n työnvälitystilastoon ja sen työttömyysmääritelmää noudattavaan työssäkäyntitilastoon. Työnvälitystilaston ja työvoimatutkimuksen tiedot eroavat toisistaan ennen muuta ikääntyneiden työttömien kohdalla (ks. kuvio 9), joten on olennaista, mihin tilastotietoihin erittely perustuu.

Kuvio 9. Työvoimatutkimuksen ja työnvälitystilaston työttömyysasteet³ vuonna 2011.
Työvoimatutkimus, työnvälitystilasto.

Työvoimatutkimus on otantatutkimus ja se perustuu haastateltavien omiin näkemyksiin. Työnvälitystilasto puolestaan perustuu totaaliaineistoon, ts. se kattaa jokaisen työttömän työnhakijan. Työttömiä työnhakijoita ovat puolestaan kaikki TE-toimistojen työttömiksi työnhakijoiksi hyväksytyt. Työvoimatutkimuksen työtön on henkilö, joka ei ole työllinen (työllinen on henkilö, joka on tehnyt työtä tutkimusviikon aikana vähintään yhden tunnin tai jolla on työpaikka) ja joka on etsinyt aktiivisesti työtä viimeisen neljän viikon aikana. (Tilastokeskus 2012a.) Työnvälitystilasto puolestaan edellyttää, että työtön on ilmoittautunut TE-toimistoon sen edellyttämän ajan kuluessa. Ilmoittautumisaika on varsinkin ikääntyneillä usein ollut pitempi kuin työvoimatutkimuksen edellyttämä neljä viikkoa.

³ Työttömyysaste kuvaa työttömien osuutta työvoimasta (työllisten ja työttömien summasta). Virallinen, kansainvälisesti vertailukelpoinen työttömyysaste perustuu työvoimatutkimukseen. Työttömien työnhakijoiden osalta on laskettu työttömyysaste vastaavalla periaatteella, työttömien työnhakijoiden osuutena työttömien työnhakijoiden ja työllisten summasta. Työllisten määrä perustuu laskelmassa työvoimatutkimukseen. Se ei ole täysin yhteensopiva työssäkäyntitilaston määritelmien kanssa. Eri rekistereihin pohjautuvan työssäkäyntitilaston ja toisaalta työvoimatutkimuksen työllisten määrälliset erot eivät kuitenkaan ole ikääntyneiden kohdalla mainittavia (Sihto, Myrskylä 1999). Tilastoihin myöhemmin tehdyt muutokset eivät todennäköisesti ole olennaisesti vaikuttaneet tilanteeseen.

Vain 40 % työttömiksi luokitelluista on työttömiä molempien tilastojen mukaan. Työvoimatutkimuksen työttömistä 4/5 on työttömiä myös työnvälitystilaston mukaan. Työnvälitystilaston työttömistä työnhakijoista puolestaan vain vajaat puolet on työttömiä myös työvoimatutkimuksen mukaan. Keskeisin syy siihen, miksei työtöntä työnhakijaa lueta työvoimatutkimuksessa työttömäksi, on se, ettei hän hae työvoimatutkimuksen edellyttämällä aktiivisuudella töitä. Työttömät työnhakijat luetaan tällöin työvoimatutkimuksessa työvoiman ulkopuolella oleviksi. Toiseksi tärkein syy on se, että työtön työnhakija luetaan työvoimatutkimuksessa työlliseksi. Varsinkin työnhakukriteeri pudottaa ikääntyneitä työvoimatutkimuksen työttömien joukosta. (Nuorten kohdalla työvoimatutkimuksen työttömien määrä on puolestaan selvästi työttömien työnhakijoiden määrää suurempi. Tämä selittyy sillä, että opiskelijoita ei lueta työttömiksi työnhakijoiksi.) (Sihto, Myrskylä 2000.) Tilastoihin em. tutkimusta myöhemmin tehdyt muutokset eivät olennaisesti muuta edeltäviä tutkimustietoja.

Työttömyyden tarkastelun perustumista työvoimatutkimukseen puoltaa ennen muuta se, että työvoimatutkimus mahdollistaa kansainväliset vertailut. Työnvälitystilaston käyttöä puoltaa puolestaan se, että työttömät ovat tällöin henkilöitä, jotka todella ovat hallinnon ja sosiaaliturvajärjestelmien hyväksymiä työttömiä työnhakijoita. Työvoimatutkimuksessa varsinkin ikääntyneistä merkittävä osa häviää epämääräiseen ”työvoiman ulkopuolella olevat” luokkaan. Työnvälitystilaston käytön toinen ratkaiseva peruste on se, että tilasto sisältää yksityiskohtaista tietoa mm. työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistumisesta ja ylipäänsä mahdollistaa yksityiskohtaiset erittelyt ilman otoskoon asettamia rajoituksia.

3.2 Työttömien määrä

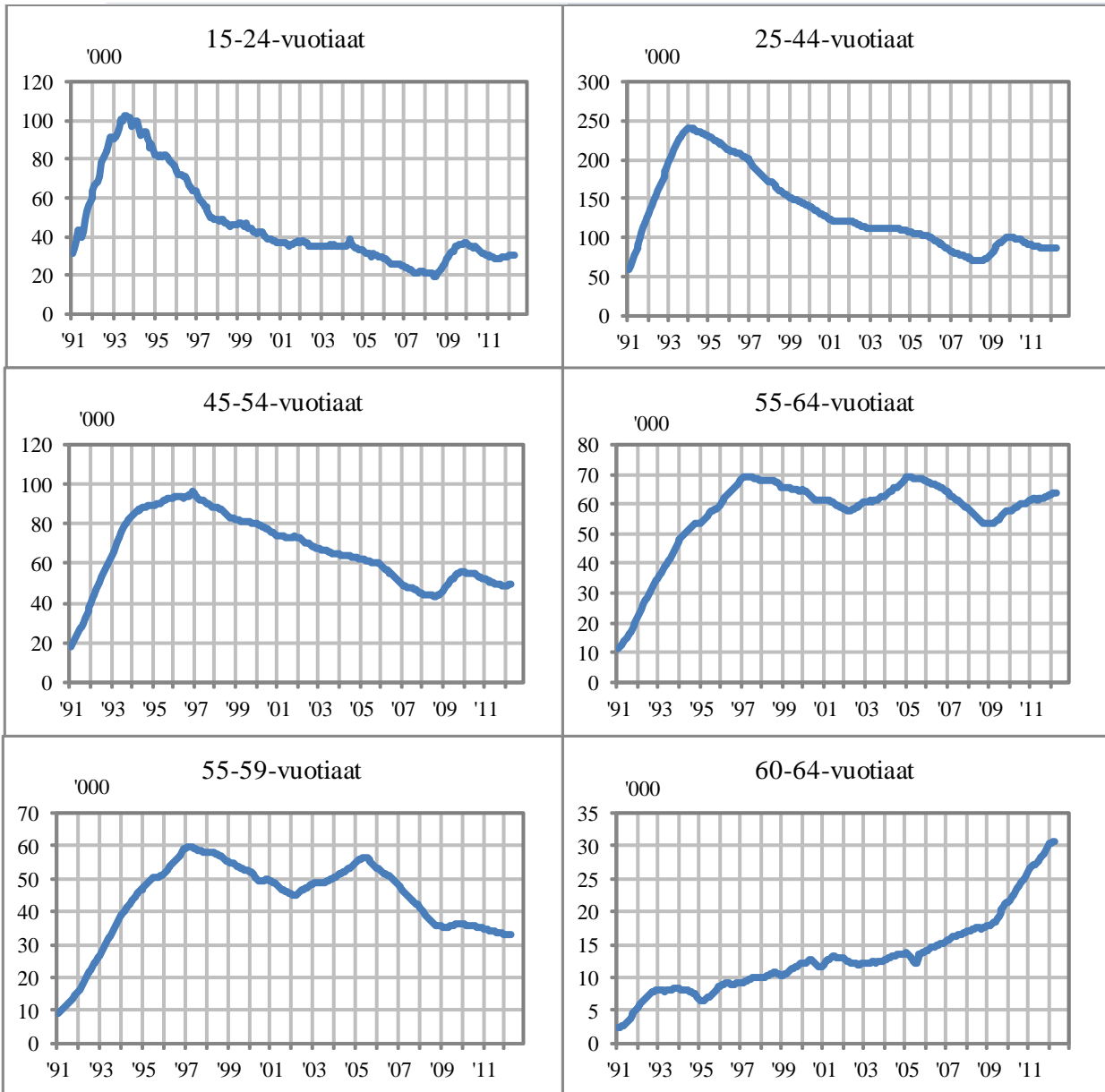
Työttömyyden määrällinen painopiste on vaihdellut suuresti ajan myötä. Työttömyys oli määrällisesti suurinta nuorten ja keski-ikäisten ryhmien parissa 1990-luvun laman aikana, 45–54-vuotiaiden parissa 1990-luvun loppupuolelta viime vuosikymmenen puoleen väliin ja sen jälkeen ikääntyneiden parissa. Ikääntyneiden työttömyys olisi näin ollen määrällisesti suhteellisen uusi ilmiö. Tämä yllättävä tulos selittyy sillä, että yli 60-vuotiaiden työttömyys on ollut määrällisesti vähäistä, mikä on laskenut koko ikääntyneiden ryhmän työttömyyttä. Nuorempien ikääntyneiden, 55–59-vuotiaiden, työttömien määrä on sen sijaan ollut 1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien eri 5-vuotisikäryhmistä korkein. Ikääntyneiden työttömyyden ajoitus on sikäli paradoksaalinen, että juuri samaan aikaan käynnistyi ikääntyneiden työllisyyden ennätysnopea kasvu.

Kun ikääntyneiden työllisten määrä ja työllisyysaste ovat vuoden 1997 jälkeen jatkuvasti kasvaneet, on työttömien määrän kehitys ollut epäyhtenäisempää. Ikääntyneiden työttömyys on 1990-luvun jälkipuoliskon ennätyslukemien jälkeen pysynyt samalla tasolla kunnes se on viime vuosikymmenen loppupuolella alkanut lievästi laskea. Nuorempien, 55–59-vuotiaiden, ikääntyneiden työttömyys on tosin laskenut ja viime vuosikymmenen puolivälin jälkeen hyvin nopeasti. Vanhempien, 60 vuotta täyttäneiden, ikääntyneiden työttömyys on kuitenkin kaiken aikaa kasvanut. Kun talouden suhdannevaihtelut ovat vaikuttaneet vain ikääntyneiden työllisyyden kasvun nopeuteen, on työttömyyden muutossuunta ollut suhdanteiden vastaisesti sahaavaa.

Ikääntyneiden työttömyys laski nopeimmin viime vuosikymmen lopulla mutta se pysähtyi taantumaan. Tämän jälkeen työttömyys on kasvanut. Taantumien jälkeinen ikääntyneiden työttömyyden nopea kasvu johtuu 60 vuotta täyttäneiden työttömyyden voimakkaasta kasvusta, sillä 55–59-vuotiaiden työttömien määrä on laskenut. Samalla ikääntyneiden työttömyyden rakenne on muuttu-

nut. Kun työttömyyden määrällinen painopiste on perinteisesti ollut 55–59-vuotiaiden parissa, on heidän ja 60–64-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä nykyään samaa luokkaa. (Ks. kuvio10.)

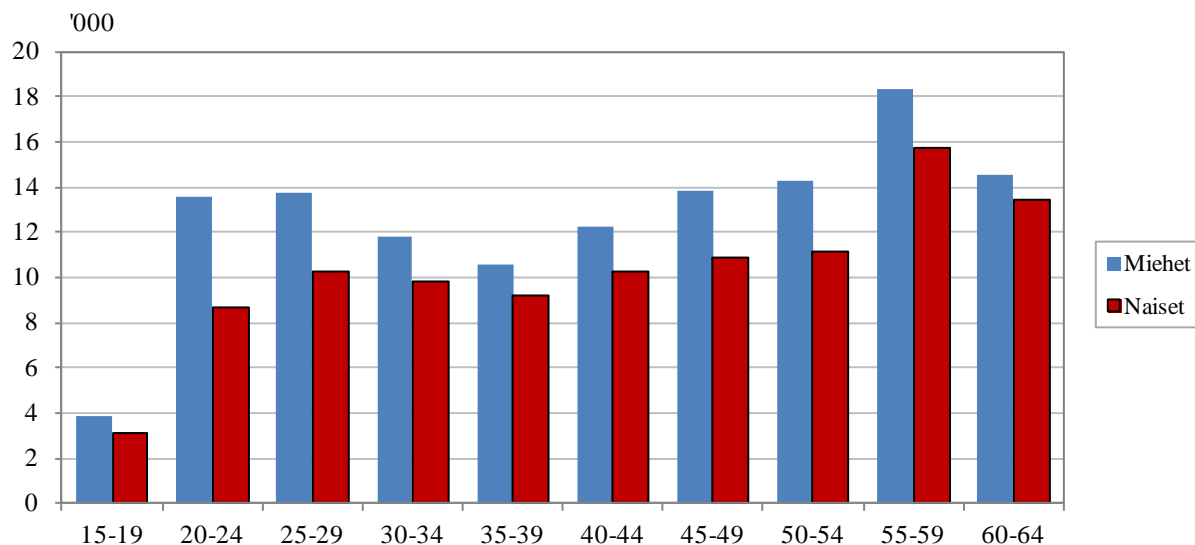
Kuvio 10. Työttömien työnhakijoiden määrän (henkilöä) kausivaihtelusta puhdistettu kehitys vuosina 1991-2011 eri ikäryhmissä. Työnvälitystilasto.

3.3 Työttömien naisten määrä on miehiä pienempi myös ikääntyneiden parissa

Kun työttömien naisten määrä on ollut miesten määrää jonkin verran pienempi ikääntyneitä nuoremmissa ikäryhmissä, on ikääntyneiden, sekä 55–59 että 60–64-vuotiaiden, työttömien naisten määrä ollut miesten määrää suurempi (ks. esim. Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 2002). Myös nykyään naisten työttömyys on miesten työttömyyttä alhaisempaa ikääntyneitä nuoremmissa ikäryhmissä. Ero naisten eduksi on vain kasvanut entisestään. Utta on se, että ikääntyneiden parissa naistyöttömien määrä on muuttunut miesten määrää pienemmäksi. (Ks. kuvio 11.)

Kuvio 11. Työttömät työnhakijat⁴ iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

3.4 Työttömät väestössä ja työmarkkinoilla

Ikääntyneiden asema työmarkkinoilla on muuttunut viimeisten 15 vuoden kuluessa, onhan heidän työllisyysasteensa kasvanut voimakkaasti ja niin myös ikäryhmän koko. Tämän vuoksi ikääntyneiden työttömyyden kehitystä on syytä tarkastella suhteuttamalla työttömyys työvoimaan ja toisaalta väestöön.

Kun ikäryhmien koon muutokset otetaan huomioon ja suhteutetaan työttömien työnhakijoiden määrä väestöön, työttömyys ikääntyneiden parissa korostuu entisestään. Ikääntyneiden työttömyys oli tosin vielä 1990-luvun laman jälkeen kaikista 10-vuotiskäryhmistä pienintä. Kun nuoremmissa ikäryhmissä työttömien väestöosuudet laskivat nopeasti, ikääntyneiden väestöosuus säilyi lähes entisellään ja osuus on ollut 1990-luvun loppupuolelta alkaen eri ikäryhmistä suurinta (ks. kuvio 12).

Kun ikääntyneiden ryhmä jaetaan nuorempiin ja vanhempiin ikääntyneisiin, työttömyyden keskittyminen ikääntyneisiin korostuu entisestään. Kuten työttömien työnhakijoiden määrä niin myös heidän osuutensa väestöstä on selvästi suurinta 55–59 -vuotiaiden parissa 1990-luvun puolenvälin jälkeen. 60 vuotta täyttäneiden työttömien työnhakijoiden osuus väestöstä on perinnäisesti ollut alle 20 vuotta nuorempien työttömien jälkeen alhaisin. Kun nuorten tilannetta selittää opiskelu, on 60 vuotta täyttäneillä syynä eläkkeellä olo (ks. Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 2002). Oheisessa kuviossa 12 on ainoastaan nuorimmat ja vanhimmat työttömät esitetty myös 5-vuotiskäryhmittäin, sillä muissa 10-vuotiskäryhmissä ei vastaavia sisäisiä eroja esiinny.

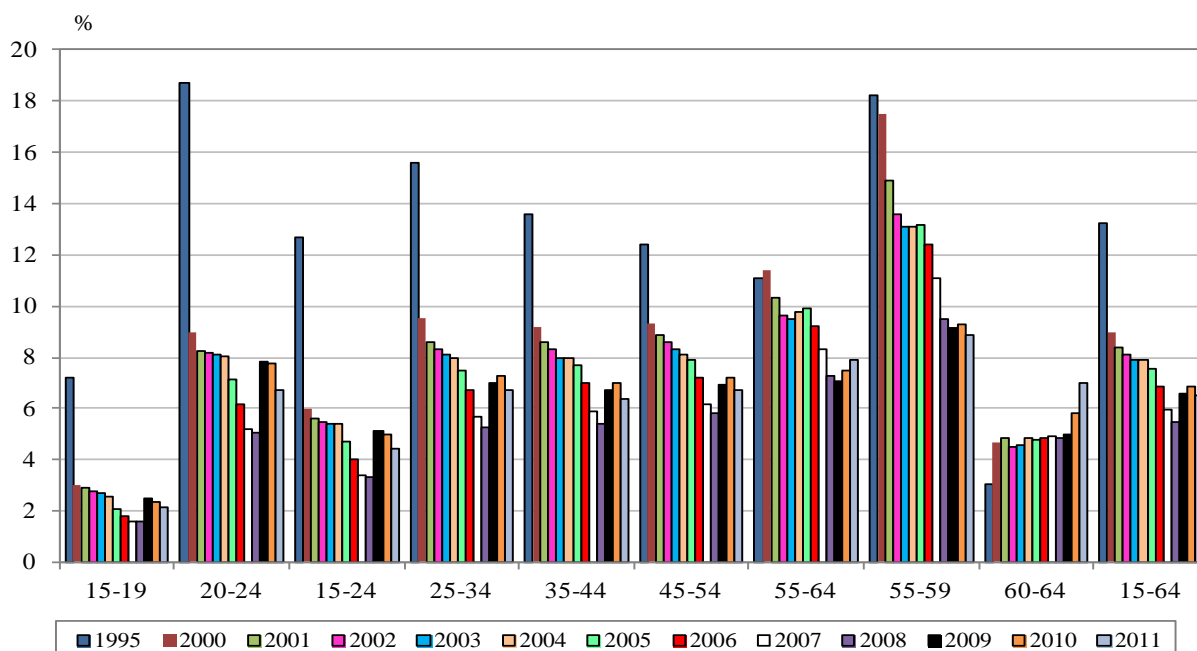
Kun ikäryhmien koko otetaan huomioon, työttömyyden kehityskuva muuttuu jonkin verran. Kun ikääntyneiden työttömien määrällistä kehitystä luonnehti suhdanteiden vastainen sahaava kehitys,

⁴ Kuvioon ei ole lisätty lomautettuja vertailtavuuden vuoksi, sillä ennen vuotta 2006 lomautetut eivät sisällyneet ikäryhmät kattaviin tilastotauluihin.

työttömyyden väestöasteen kehitys on ollut laman jälkeen selvän laskevaa. Viime vuosikymmenen alun ja lopun suhdannelaskut näkyvät kuitenkin selvästi ikääntyneiden työttömyyden kasvuna. Vaikka viime vuosikymmenen alun matalasuhdanne ei estänyt ikääntyneiden työllisyyden kasvun jatkumista, nosti se kuitenkin ikääntyneiden työttömyyden väestöosuutta. Ikääntyneet olivat lisäksi ainoa ryhmä, missä työttömien väestöosuus nousi. Kasvu oli kuitenkin vähäistä. Työttömyyden määrällinen kasvuhan oli tuolloin ikääntyneillä voimakasta, mitä selittää suurten ikäluokkien tuleminen yli 55 vuoden ikään. Viime taantuman vaikutus ikääntyneiden työllisyyteen oli vähäinen mutta nosti heidän työttömyyttään vuosikymmenen alun matalasuhdannetta enemmän. Muissa ikäryhmissä työttömyyden kasvu oli kuitenkin selvästi suurempaa kuin ikääntyneillä.

Nuoremmilla ikääntyneillä, 55–59-vuotiailla, työttömien väestöosuus on laskenut 2000-luvulla kaikista ikäryhmistä selvästi jyrkimmin. Vaikka 60 vuotta täyttäneiden työttömien työnhakijoiden määrä on kasvanut, on heidän väestöön suhteutettu työttömyytensä pysynyt viime taantumaa asti paikoillaan. Tätäkin selittää ikäluokkien koon suureneminen suurten ikäluokkien alkaessa ylittää 60-vuoden ikää viime vuosikymmenen puolivälistä alkaen. Taantuman jälkeen 60 vuotta täyttäneiden työttömyys, paitsi määrä niin myös väestöosuus, on kuitenkin nopeasti kasvanut. Kun ikäluokan työttömien väestöosuus oli vielä vuonna 2010 nuorten alle 20-vuotiaiden jälkeen alhaisin, oli se vuonna 2011 jo ikäryhmistä toiseksi korkein 55–59-vuotiaiden jälkeen. – Aikaisemmin esitetyn kuvion (ks. kuvio 7), joka esitti siirtymiä työllisyydestä työttömyyteen, mukaan 60 vuotta täyttäneiden siirtymät työttömyyteen ovat tasaisen alhaisia. Oheisen väestöosuuden tulos on vastaava paitsi vuoden 2010 osalta (siirtymätarkastelu ei vielä kata vuotta 2011). Tällöin työttömien väestöosuus alkoi selvästi kasvaa, vaikka siirtymät työllisyydestä työttömyyteen eivät kasvaneet. Tilastojen ero viittaa siihen, että vuonna 2010 60 vuotta täyttäneiden työttömyys on pitkittynyt.

Kuvio 12. Työttömien työnhakijoiden osuus väestöstä ikäryhmittäin, 1995, 2000-2011. Työnvälitystilasto ja työvoimatutkimus.

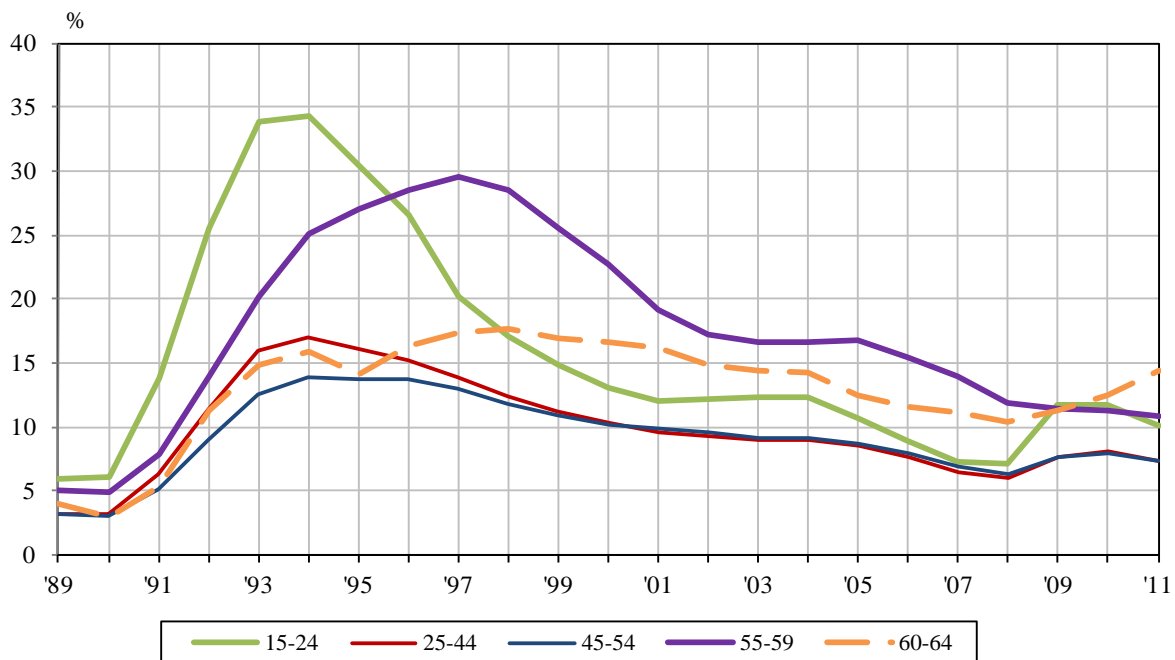

Kun ikääntyneiden työttömyyttä tarkastellaan nimenomaan työmarkkinoiden yhteydessä ja suhteutetaan työttömyys työvoimaan (työllisten ja työttömien summaan), ts. tarkastellaan työttömyysasteita, lisääntyy ikääntyneiden (ja nuorten) työttömyyden merkitys. 60 vuotta täyttäneiden ikääntyneiden työttömyysaste, työttömien osuus työvoimasta on selvästi korkeampi kuin heidän osuutensa

väestöstä. Tämä selittyy sillä, että 60 vuotta täyttänyt ikääntynyt työvoima on ollut kooltaan alle puolet vastaavan ikäisestä väestöstä.

Ikääntyneiden ja nuorten työttömien työnhakijoiden työttömyysasteet ovat kahden viimeisen vuosikymmenen aikana olleet selvästi muita ikäryhmiä korkeampia. Vastaavasti ko. ryhmien työllisyysasteet ovat olleet muita ikäryhmiä matalampia (ks. kuvio 1). 1990-luvun puolivälin jälkeen työttömyys on kohdistunut yleisimmin ikääntyneisiin, erityisesti 55–59-vuotiaisiin. Ikääntyneiden työttömyysasteiden kehitys on vielä väestöosuusien kehitystäkin johdonmukaisemmin laskeva, mikä selittyy työllisyyden jatkuvasta paranemisesta. Taantumun jälkeen 60 vuotta täyttäneiden työttömyysaste on kuitenkin kääntynyt jyrkkään kasvuun ja on nyt eri ikäryhmistä korkein.

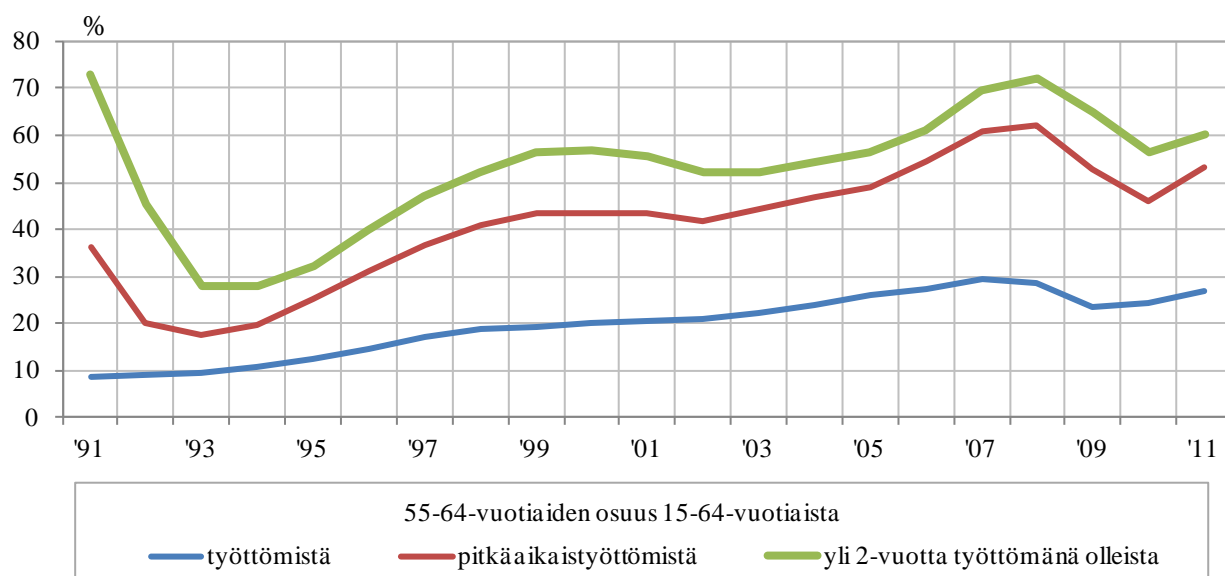
Kuvio 13. Työttömien työnhakijoiden ”työttömyysaste” (osuus työttömien työnhakijoiden ja työllisten summasta). Työnvälitystilasto, Työvoimatutkimus.

3.5 Työttömyyden kesto

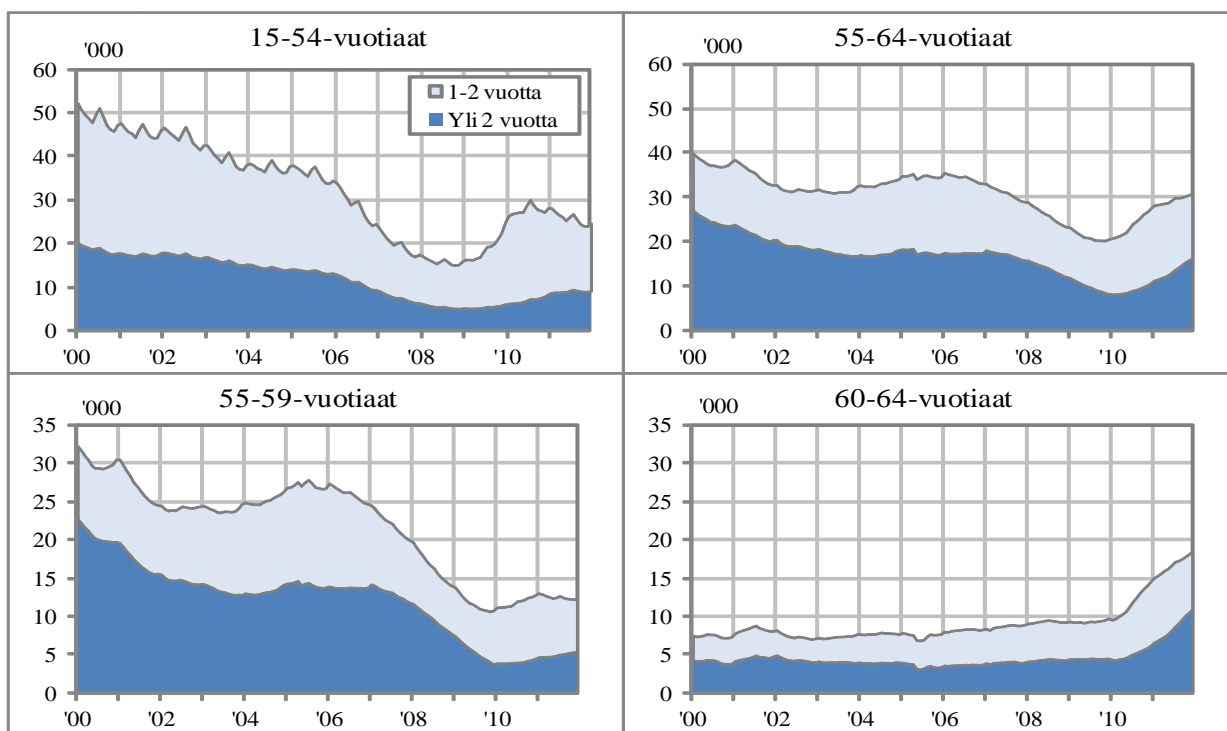
Kun ikääntyneiden työttömien määrä on pysytellyt lähes samalla tasolla kuin vuosituhannen vaihteessa ja nuorempien työttömien määrä on samanaikaisesti laskenut, on ikääntyneiden osuus työttömistä työnhakijoista noussut selvästi (ks. kuvio 14). Kun osuus vuonna 1995 oli runsas 10 prosenttia, on se nyt lähes 30 prosenttia. Samalla aikavälillä pitkäaikaistyöttömien, yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleiden, osuus kaikista työttömistä työnhakijoista on pudonnut 30 prosentista vajaaseen neljännekseen. Ikääntyneet muodostavat keskeisen ja kasvavan pitkäaikaistyöttömyyden ongelmaryhmän. Kun vuonna 1995 pitkäaikaistyöttömistä neljännes oli 55–64-vuotiaita, on heidän osuutensa nykyään yli puolet. Yli 2 vuotta työttömänä olleiden osuus kaikista työttömistä on laskeutunut hieman ja on nykyään noin 10 prosenttia. Ikääntyneiden osuus pisimpään työttömänä olleista on hyvin yleistä; heidän osuutensa on nykyään jo 60 prosenttia.

Kuvio 14. Ikääntyneiden osuus työttömistä työnhakijoista, pitkäaikaistyöttömistä ja yli kaksi vuotta työttömänä olleista vuosina 1991-2011. Työnvälitystilasto.

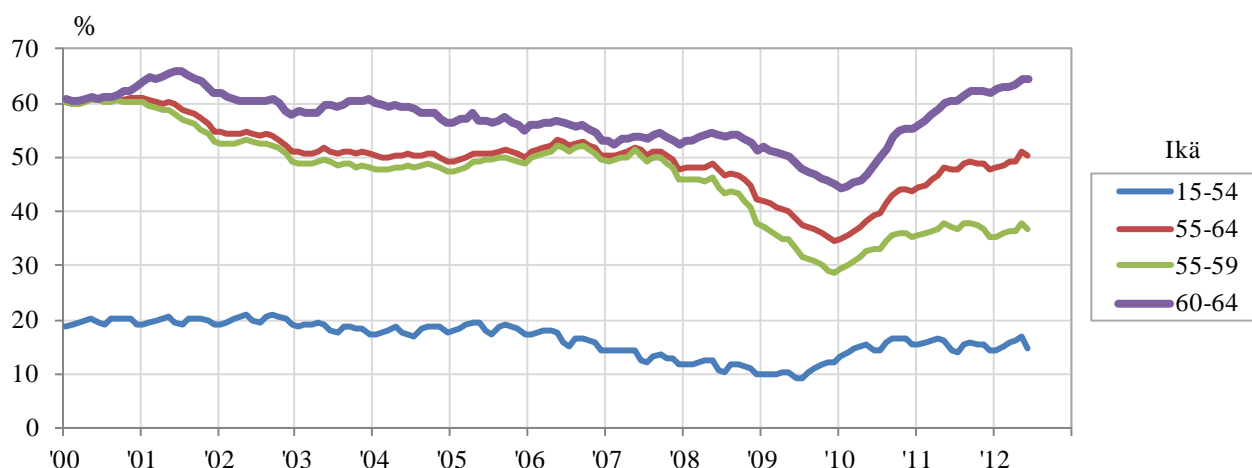
Yli vuoden ja yli kaksi vuotta kestäneen työttömyyden määrällinen kehitys noudattaa pienellä viiveellä ylipäänsä työttömyyden kehitystä (vrt. kuvio 15 ja kuvio 8). Pitkäaikaistyöttömyyden osuus on kuitenkin selvästi vähentynyt niin ikääntyneiden kuin heitä nuorempienkin työttömien parissa.

Kuvio 15. Työttömien työnhakijoiden määrän kehitys eri ikäryhmissä työttömyyden keston mukaan vuosina 1989-2011. Työnvälitystilasto.

Kun ikääntyneistä oli vuonna 2000 pitkäaikaistyöttömiä vielä 60 prosenttia, oli heidän osuutensa pudonnut alle 40 prosentin viime taantumaa mennessä, minkä jälkeen osuus on noussut vajaaseen 50 prosenttiin. Pitkäaikaistyöttömien osuus on vähentynyt nopeammin nuorempien ikääntyneiden, 55–59-vuotiaiden, parissa ja on nykyään selvästi alempi kuin 60 vuotta täyttäneillä. Viisi vuotta sitten ero nuorempien ja vanhempien ikääntyneiden välillä oli vain muutaman prosentin mutta on venähtänyt jo 25 prosenttiyksikön suuruiseksi. 60 vuotta täyttäneillä pitkäaikaistyöttömyyden kasvu on ollut taantumaa jälkeen nopeampaa. (Ks. kuvio 16.) Yli 2 vuotta työttömänä olleiden kehitys on vastaavaa kuin kaikilla pitkäaikaistyöttömillä. Yli kaksi vuotta kestänyt työttömyys on kuitenkin kasvanut 60 vuotta täyttäneiden parissa erittäin nopeasti.

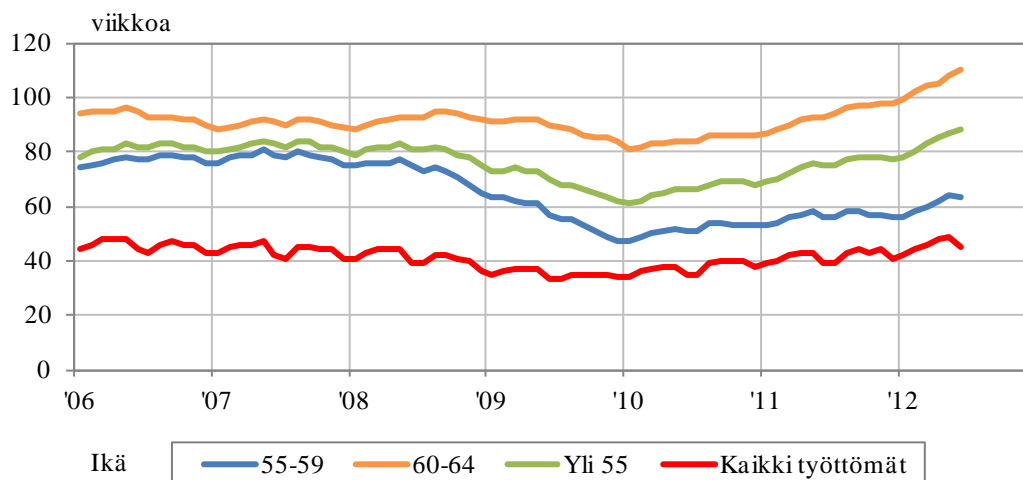
Kuvio 16. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä työnhakijoista eri ikäryhmissä vuosina 2000-2012. Työnvälitystilasto.

Työttömyyden keskimääräisen keston kehitys (ks. kuvio 17) noudattelee pitkäaikaistyöttömyyden osuuden kasvua eri ikäryhmissä. Vanhempien ja nuorempien ikääntyneiden kestot lähenivät toisiaan vuoteen 2007, minkä jälkeen erot ovat kasvaneet. Vuodesta 2008 vuoteen 2010 55–59-vuotiaiden työttömyyden keskimääräinen kesto lyheni nopeammin kuin 60 vuotta täyttäneillä. Vuoden 2010 jälkeen 60–64-vuotiaiden työttömyyden kesto on pidentynyt nopeasti.

Keskeinen muutos onkin toteutunut ikääntyneiden ryhmän sisällä. 55–59-vuotiaiden työttömyyden kesto on lähentynyt voimakkaasti nuorempien työttömyyden kestoja. 60 vuotta täyttäneiden työttömyyden kesto puolestaan eroaa entistäkin enemmän nuorempien työttömyyden kestoista.

Kuvio 17. Työttömyyden keskimääräinen kesto ikäryhmittäin 2006-2012. Työnvälitystilasto.

4 TYÖTTÖMYYDEN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

4.1 Ikääntyneiden työttömyyden syitä

Ikääntyneiden työttömien määrän kehitys johtuu siitä, missä määrin ikääntyneitä siirtyy työttömiksi (virta työttömyyteen), missä määrin ikääntyneiden työttömyys katkeaa ja milloin työttömyys katkeaa (virta työttömyydestä), ts. miten työttömyyden kesto kehittyy.

Ikääntyneiden työttömyyden syynä on pidetty ensinnäkin sitä, että ikääntyneet joutuvat muita ryhmiä useammin työttömiksi. Tämän syynä voi olla esim. heille toteutetut erityisjärjestelyt. Suomessa ikääntyneille on ollut käytettävissään työttömyyseläke siihen liittyneine työttömyysturvan lisäpäiväoikeuksineen. Tämä on tehnyt ikääntyneiden toimeentulon työttömyyden aikana vähemmän riskialttiiksi kuin nuoremmilla, mikä voi johtaa työttömyyden kohdistuvan useammin ikääntyneisiin. Syyksi on myös esitetty, että ikääntyneiden tuottavuus suhteessa palkkaukseen on huonompi kuin nuoremmilla.

Toisena syynä ikääntyneiden työttömyydelle on pidetty heidän vähäistä virtaansa pois työttömyydestä, minkä seurauksena heidän työttömyytensä pitkittyy. Virran pienuuden on puolestaan katsottu johtuvan työnhaun passiivisuudesta.

Tämän perusteena on toisaalta esitetty sitä, että vaikeus saada uusi työpaikka johtaa ajan mittaan apatiaan ja passiivisuuteen. Toisena passiivisuuden perusteena on esitetty sitä, että ikääntyneillä on tiettyjä erityisuuksia, esim. työttömyysturvan lisäpäiväoikeudet. Toisaalta ikääntyneiden työttömyyden selitykseksi on esitetty, että heillä on suuret vaikeudet saada töitä, vaikka he hakisivat aktiivisestikin töitä. (Esim. European Commission 2007; OECD 2006.)

Ikääntyneiden työttömien muita ikäryhmiä suurempi passiivisuus onkin osoitettavissa tilastoista ja tutkimuksista. Passiivisuus käy ilmi työnvälitystilaston ja työvoimatutkimuksen työttömien suuresta erosta. Puolet TE-toimistoissa rekisteröityneistä ikääntyneistä työttömistä työnhakijoista ei ole työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä. 55–59-vuotiailla osuus on vähäisempi ja 60 vuotta täyttäneillä suurempi. (Ks. kuvio 9, s. 10.) Lähes puolet erosta selittyy sillä, etteivät työttömät työnhakijat työvoimatutkimuksen kriteerien mukaan ole hakeneet aktiivisesti työtä (Sihto, Myrskylä 2000).⁵

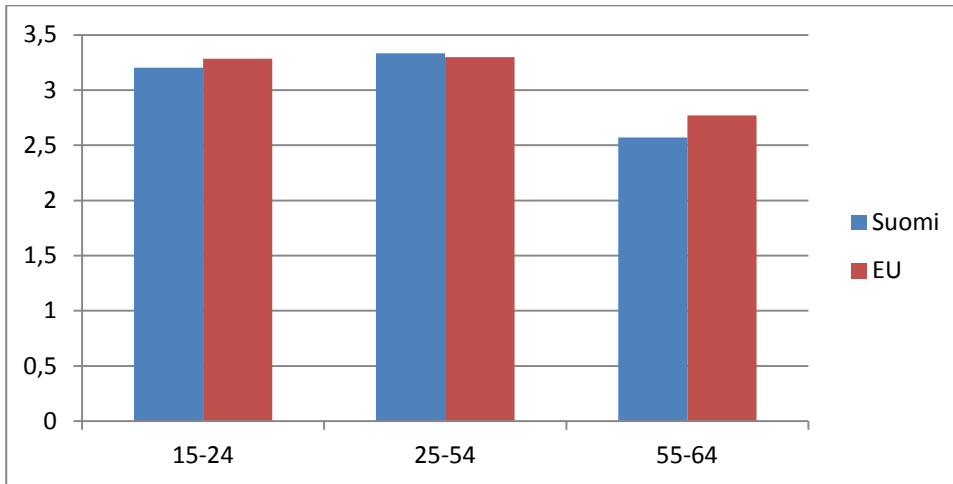
Työvoimatutkimuksissa kysytyihin erilaisiin työnhakutapoihin perustuen onkin konstruoitu työnhakuintensiteettiä kuvaava mittari⁶. Sen mukaan ikääntyneiden työnhakuintensiteetti on selvästi

⁵ Työnvälitystilaston mukainen työttömyyden määrittelyn työnhakukriteeri on tiukempi sikäli, että se edellyttää kirjoilla oloa TE-toimistossa ja työnhakua toimiston edellyttämällä tavalla. Työvoimatutkimuksen työnhakutapoja on useita ja melko vähäisiäkin työnhakuponnistuksia edellyttäviä, mm. työpaikkailmoitusten seuraaminen lehdistä riittää työnhakusi. Käytännössä työvoimatutkimuksen kriteeristö on kuitenkin muodostunut työnvälitystilastoa tiukemmaksi jonkun työnhakutavan käytön tiheyden vuoksi; työvoimatutkimuksen mukaan työtä on pitänyt hakea haastattelua edeltäneen viikon aikana.)

⁶ Mittari perustuu EU-työvoimatutkimukseen. Työnhaun intensiteetti on laskettu työnhakutapojen määränä. Näitä tapoja on ollut yhteensä seitsemän: yhteyden otto työvoimatoimistoon, vastaaminen lehdessä olleeseen työpaikkailmoitukseen, suora yhteyden otto työnantajaan, lehdessä olleeseen työpaikkailmoitukseen tutustuminen, yhteyden otto yksityiseen työnvälitystoimistoon, testiin, haastatteluun tai kokeeseen osallistuminen sekä kysyminen ystäviltä, sukulaisilta, ay-liikkeeltä. (ks. RWI 2010).

alhaisempi kuin nuoremmilla ikäryhmillä niin Suomessa kuin ylipäänsäkin EU-maissa (ks. kuvio 18).

Kuvio 18. Työnhakuintensiteetti iän mukaan Suomessa ja EU-maissa vuosina 2006-2008. RWI 2010.

Tutkimuksissa on tuotu esiin, että muutkin tekijät kuin työnhaun passiivisuus selittävät ikääntyneiden vaikeuksia työllistyä (esim. OECD 2006). Mitä nämä eri tekijät ovat (esim. alhainen tuottavuus, heikot työmarkkina- ja valmiudet yms.), mikä on niiden keskinäinen merkitys ja suhteessa passiiviseen työnhaun heikkossa työhönsijoittumisessa?

Seuraavassa tilastotarkastelussa ei selvitetä, missä määrin virrat sisään työttömyyteen ja ulos työttömyydestä ja työttömyyden keston muutos täsmällisesti selittävät ikääntyneiden työttömyyden kehitystä. Kyseiset laskelmat edellyttäisivät raportissa käytettyjä tilastoja paljon yksityiskohtaisempien tietojen keräämistä mm. ikääntyneiden työttömyyden keston kehityksestä.

Tilastojen perusteella eritellään seuraavassa sen sijaan työttömyyden tulo- ja poistumavirtoja yleisluontoisesti ja virtatiedoista luotujen eri mittarien perusteella sekä syvennetään tarkastelua toisaalta eri tilastojen vertailulla ja toisaalta virtojen konkreettisen luonteen erittelyllä. Vertaileva eri lähteiden käyttö antaa uutta tietoa ikääntyneiden työnhaun passiivisuuden versus muiden tekijöiden merkityksestä työllistymiselle ja uutta tietoa työllistymisen luonteesta.

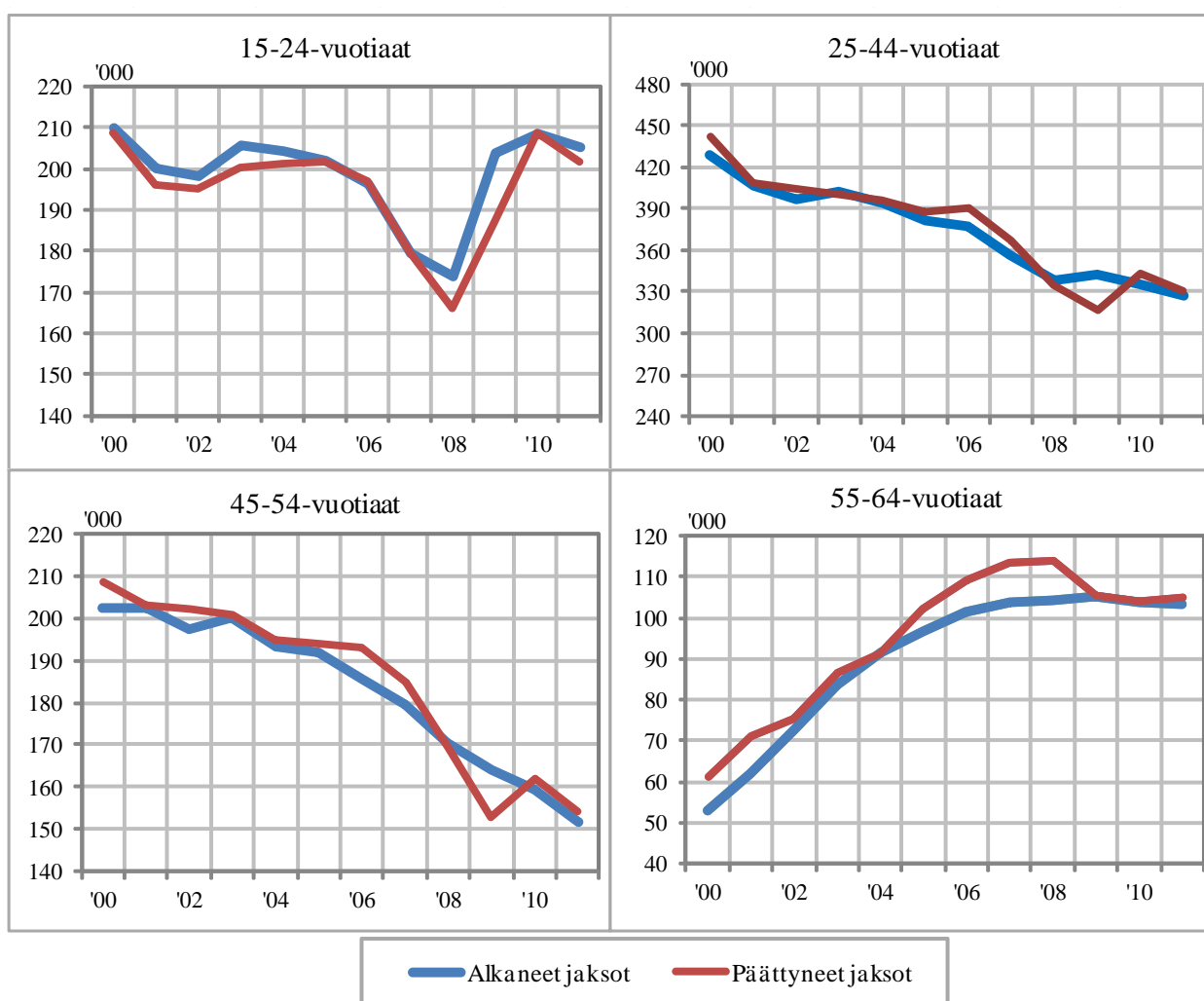
4.2 Alkaneet ja päättyneet työttömyysjaksot

Seuraava erittely perustuu alkavien ja päättyvien työttömyysjaksojen määrällistä kehitystä koskevaan virtatilastoon. Tarkastelu eroaa luvussa 2.4. esitetyistä siirtymistä työllisyydestä työttömyyteen. Työssäkäyntitilaston työmarkkinasiirtymissä katsotaan, mikä vuoden lopun poikkileikkaustietojen työttömien työnhakijoiden tilanne on vuotta myöhemmin. Työnvälitystilaston tiedot puolestaan koskevat kaikkia vuoden aikana alkaneita työttömyysjaksoja. Näitä voi olla vuoden aikana useita. Lisäksi alkaneissa työttömyysjaksoissa ei kiinnitetä huomiota virran lähtötilaan. Henkilö voi tulla työttömäksi paitsi työllisyydestä (kuten luvussa 2.4.) myös työvoiman ulkopuolelta, esim. koulutuksesta.

Virta työttömyyteen (alkavat työttömyysjaksot) käy karkealla tasolla yksiin työttömyyden määrän kehityksen kanssa (vrt. kuvio 10). Eniten työttömien määrän ja alkaneiden työttömyysjaksojen määrän kehitykset eroavat ikääntyneiden parissa. Kun ikääntyneiden työttömien määrä laski viime vuosikymmenen alussa ja toisaalta ennen taantumaa, ei se näy alkaneiden työttömyyksien kehityksessä. Nuoremmissa ikäryhmissä suhdannevaihtelut vaihtelevassa määrin näkyvät. Toisin kuin muissa ikäryhmissä ikääntyneillä alkaneet työttömyysjaksot lisääntyvät. Lisäksi alkaneiden jaksojen muutokset ovat heillä huomattavasti suurempia kuin työttömyyden määrän muutokset, päinvastoin kuin muissa ikäryhmissä.

Oheisessa kuviossa 19 on esitetty myös virta pois työttömyydestä. Kuvioista käy ilmi, että työttömiksi joutuneitten määrän kehitys selittää vain osittain työttömyyden muutosta. Työttömyyteen tai työttömyydestä pois kohdistuvien virtojen kehitykset kulkevat nimittäin pitkälti samaan suuntaan. Niinpä ikääntyneiden työttömyyden voisi olettaa kasvaneen koko viime vuosikymmenen, kasvoihan työttömäksi tulleiden määrä voimakkaasti. Kuitenkin samaan aikaan myös työttömyytensä päättäneiden määrä kasvoi ja ylitti alkaneiden määrän. Työttömyydestä poistuvien ja työttömyyteen tulevien virtojen erotus kuvaakin pitkälti työttömyyden muutosta eri ikäryhmissä (ks. kuvio 16).

Kuvio 19. Alkaneet ja päättyneet työttömyysjaksot eri ikäryhmissä 2000-luvulla. Työnvälitystilasto.

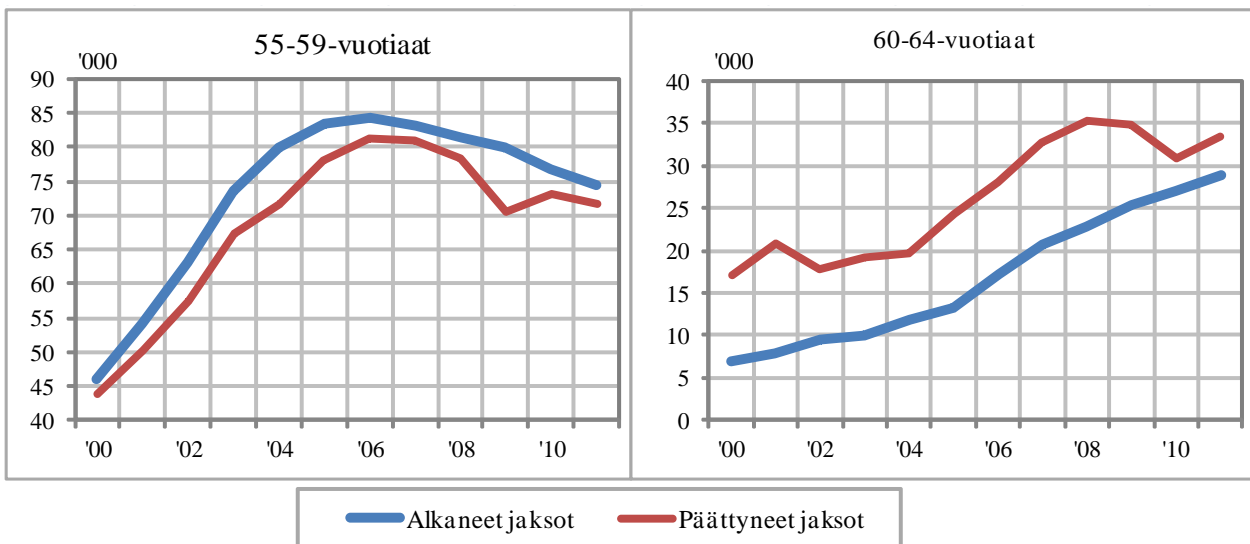

Viime vuosikymmenen taantuman aiheuttama työttömyyden kasvu eri ikäryhmissä johtui ennen muuta työttömyysjaksojen päättymisten vaikeutumisesta. Nuoremmissa ikäryhmissä myös työttömäksi joutuneiden määrä kasvoi selvästi, vanhemmissa ryhmissä ei.

Se, että virtojen koon ohella muutkin tekijät vaikuttavat työttömyyden määrään, näkyy hyvin juuri ikääntyneiden työttömyyden kehityksestä. Tulo- ja lähtövirtojen suhde ei selitä ikääntyneiden työttömyyden määrän kasvua viime vuosikymmenen alkupuoliskolla eikä selitä määrän kasvun voimakkuutta kuluvalle vuosikymmenellä. Keskeinen ikääntyneitä muista ryhmistä erottava tekijä on, että he ovat työttömyyden ”pussin pohjalla”; nuoremmissa ryhmistä ikääntyneisiin ”valuu” työttömiä, mutta ikääntyneistä ei käytännössä enää ”valu” työttömiä vanhempiin ikäryhmiin. Seuraavassa (kuvio 20) tarkastellaan virtoja yksityiskohtaisemmin eri-ikäisillä ikääntyneillä.

Ulos- ja sisääntulovirrat ikääntyneiden 5–vuotisryhmissä poikkeavat täysin aikaisemmin esitetyistä eri ikäryhmien virroista. 55–59-vuotiailla alkaneiden työttömyysjaksojen määrä ylittää koko tarkastelukautena päättäneiden jaksojen määrän. 60 vuotta täyttäneillä tilanne on täysin päinvastainen. Poikkeavuus selittyy sillä, että ikääntyneiden kahden ryhmän työttömyystilanteet ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. 55–59-vuotiaitten ryhmässä työttömäksi tulo keskittyy lähemmäksi 60-vuoden ikää, jolloin heidän työttömyytensä jatkuu 60. ikävuoden yli (Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti 2002, s. 69; Pekka Myrskylä 2011, s. 50). Kyseiset työttömyysjaksot eivät pääty 55–59-vuotiailla, mutta eivät myöskään ala uusina jaksoina 60–64-vuotiailla. Tällöin alkaneet työttömyydet ovat poistumavirtaa suurempia 55–59-vuotiailla ja pienempiä 60 vuotta täyttäneillä. Näillä virtojen ajoittumisilla on yhteytensä ikääntyneiden työttömyysturva- ja eläke-etuuksiin, joita asioita myöhemmin sivutaan.

Kuvio 20. Virrat työttömyyteen ja pois työttömyydestä 55-59 ja 60-64-vuotiailla 2000-luvulla. Työnvälitystilasto.

55–59-vuotiaiden työttömyyden virran kasvua viime vuosikymmenen alkupuolella selittävät suhdannekuoppa ja toisaalta suurten ikäluokkien siirtyminen tähän ikäryhmään. Loppuvuosikymmenen laskua puolestaan selittävät hyvät suhdanteet ja väestöryhmien pieneneminen jossakin määrin. Sen sijaan taantuman vaikutus alkaneisiin työttömyyksiin on hämmästyttävän vähäinen (vs. kuvio 7). Suhdannevaihtelut näkyvät sen sijaan päättäneiden työttömyysjaksojen määrässä niin viime vuosikymmenen alkuvuosien matalasuhdanteessa kuin erityisesti taantumassa.

Vanhempien ikääntyneiden (60+) alkaneiden työttömyysjaksojen selvä kasvu viime vuosikymmenen alkupuoliskolla on yllättävää, sillä matalasuhdanne ei vaikuttanut suuresti 60 vuotta täyttäneiden työttömäksi joutumiseen pois työelämästä (ks. kuvio 7). Onkin syytä kysyä muiden tekijöiden, esim. määräraikaisten työsuhteiden yleistymisen, merkitystä. Alkaneiden työttömyysjaksojen yleistymisen loppuvuosikymmenellä on sen sijaan ymmärrettävää, koska 60 vuotta täyttäneet väestöryhmät kasvoivat voimakkaasti suurten ikäluokkien siirtyessä tähän ikäryhmään. Suhdannevaihtelut näkyvät selvästi päättäneiden työttömyyksien vaikeutumisenä vuosikymmenen alussa ja varsinkin taantumassa. Kuviossa huomio kiinnittyy varsinkin kahteen seikkaan. Vaikka päättäneiden ja alkaneiden työttömyysjaksojen ero on viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla suurempi kuin alkuvuosikymmenellä, työttömyyden määrällinen kasvu kiihtyi loppuvuosikymmenellä. Toiseksi, päättäneiden työttömyysjaksojen määrä ei pudonnut taantumassa vaan vasta v. 2010, minkä jälkeen määrä on pysynyt alhaisena suhteessa alkaneisiin jaksoihin.

4.3 Virrat ja siirtymät pois työttömyydestä

Ikääntyneiden poistumista työttömyydestä on edellä eritelty kahdenlaisten tilastojen kautta, työnvälitystilaston (vrt. kuvat 19 ja 20) ja työssäkäyntitilaston (vrt. kuvio 8) kautta. Työnvälitystilaston päättäneet työttömyysjaksot edustavat perinteistä virtatilastoa, bruttovirtatilastoa. Ne kuvaavat kaikkia vuoden aikana päättäneitä jaksoja. Myös työssäkäyntitilastossa on kyse eräänlaisista virroista. Siinä tarkastellaan, mitä vuoden lopun työttömille on tapahtunut seuraavan vuoden loppuun mennessä.⁷ Vuoden aikana toteutuneita muutoksia tilastoon ei kuitenkaan sisälly. Työssäkäyntitilastossa painottuvatkin pysyväisluontoisemmat siirtymät verrattuna työnvälitystilastoon, joka sisältää kaikki vuoden aikana toteutuneet muutokset. Seuraavassa työnvälitystilaston kuvaamista muutoksista käytetään termiä ”**virta**” ja työssäkäyntitilaston kuvaamista muutoksista termiä ”**siirtymä**”.

Päättäneiden työttömyysjaksojen absoluuttisen määrän kehitykseen vaikuttavat mm. ikäluokkien koon muutokset. Tämän vuoksi päättäneet työttömyysjaksot on seuraavassa suhteutettu työttömien määrään. Työttömien määrä puolestaan kuvaa kaikkien vuoden aikana työttömänä olleiden eri henkilöiden määrää. Jos sama henkilö on vuoden aikana usean kerran työttömänä, hänet luetaan vain yhdeksi työttömäksi työnhakijaksi. Työssäkäyntitilaston kuvaamat siirtymät on vastaavista syistä suhteutettu edellisen vuoden lopussa työttömänä työnhakijana olleisiin, ts. poikkileikkaustietoon työttömistä työnhakijoista.

Seuraavissa tarkasteluissa näitä kahta tilastoa kuljetetaan rinnakkain. Menettelyä perustele se, että työssäkäyntitilaston tiedot kuvaavat työnvälitystilastoa luotettavammin sitä, mihin erilaisiin työmarkkinatiloihin työttömyyden päättymiset johtavat. Toisaalta työnvälitystilasto pystyy antamaan tietoa niistä muutoksista, joita vuoden aikana on tapahtunut.

Työttömyydestä poistumista tarkastellaan ensinnä työssäkäyntitilaston työttömien siirtyminä ulos työttömyydestä. Kaikki eri poistumaväylät – työllisyyteen, eläkkeelle, opiskeluun, muuhun – on summeerattu, sillä edellisessä päättäneitä työttömyysjaksoja koskevassa erittelyssäkin huomio kohdistui vain päättäneiden jaksojen kokonaismäärään, ei päättymisen konkreettiseen syyhyn. Ikääntyneiden poistuminen työttömyydestä on eri ikäryhmistä kaikkein vähäisintä, vaikka heillä on yhtenä keskeisenä työttömyyden loppumisvaihtoehtona siirtyminen eläkkeelle. Toisaalta ikääntyneet siirtyvät jonkin verran useammin työllisyydestä työttömyyteen kuin nuorempien ikäryhmien työlliset

⁷ Englanninkielinen termi onkin discrete flow –statistics.

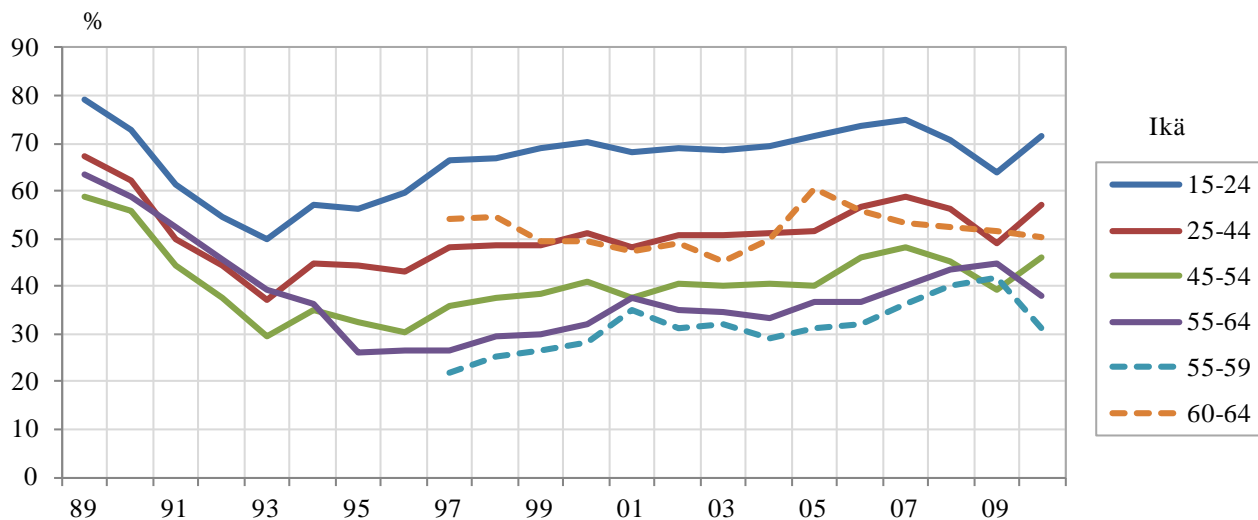
(kuvio 7). Ikääntyneiden työttömyys myös on pitkäkestoisempaa kuin nuoremmissa ikäryhmissä (esim. kuvio 17). Näiden tekijöiden lopputulema onkin, että ikääntyneiden työttömyys on muita ikäryhmiä korkeampaa (ks. kuvio 13).

Kuvion 21 mukaan ikääntyneiden pääsy pois työttömyydestä on 1990-luvun puolivälin jälkeen trendinomaisesti selvästi noussut kuten on käynyt myös muilla ikäryhmillä. Edellä kävi ilmi (ks. kuviot 7 ja 13), että työllisten siirtymät työttömyyteen eivät ole ikääntyneillä vähentyneet läheskään samalla nopeudella kuin heidän työttömyysasteensa on laskenut. Ero selittyy sillä, että ikääntyneiden siirtymät työttömyydestä ovat yleistyneet ja heidän työttömyytensä kesto on lyhentynyt. (Vrt. kuvio 16.)

Suhdannevaihtelujen vaikutus näkyy selvästi kuviossa 21. 1990-luvun alun lama ja viime vuosikymmenen alun suhdannelasku vaikeuttivat ennen muuta ikääntyneiden pääsyä pois työttömyydestä. Vuosikymmenen lopun taantumassa ikääntyneet työttömät käyttäytyivät kuitenkin poikkeavasti. Kun muissa ikäryhmissä työttömyydestä poispääsy vaikeutui, siirtyivät ikääntyneet ennätyksellisen paljon työttömyyden ulkopuolelle. Ikääntyneiden ulospääsy heikentyi vasta vuotta myöhemmin, vuonna 2010, kun muissa ikäryhmissä työttömyydestä poistuminen jälleen yleistyi.

Työttömyydestä poistumisen yleisyys ikääntyneillä on esitetty kuviossa 20 myös viisivuotisryhmittäin. Kuvioista käy ilmi, että juuri 55–59-vuotiaita (ei 60–64-vuotiaita!) työttömiä luonnehtii passiivisuus: Heidän siirtymisensä pois työttömyydestä on kaikkein harvinaisinta. Kuvio antaa itse asiassa heidän tilanteestaan liian aktiivisen kuvan. Tähän asiaan palataan, kun seuraavassa luvussa eritellään siirtymien konkreettisia syitä.

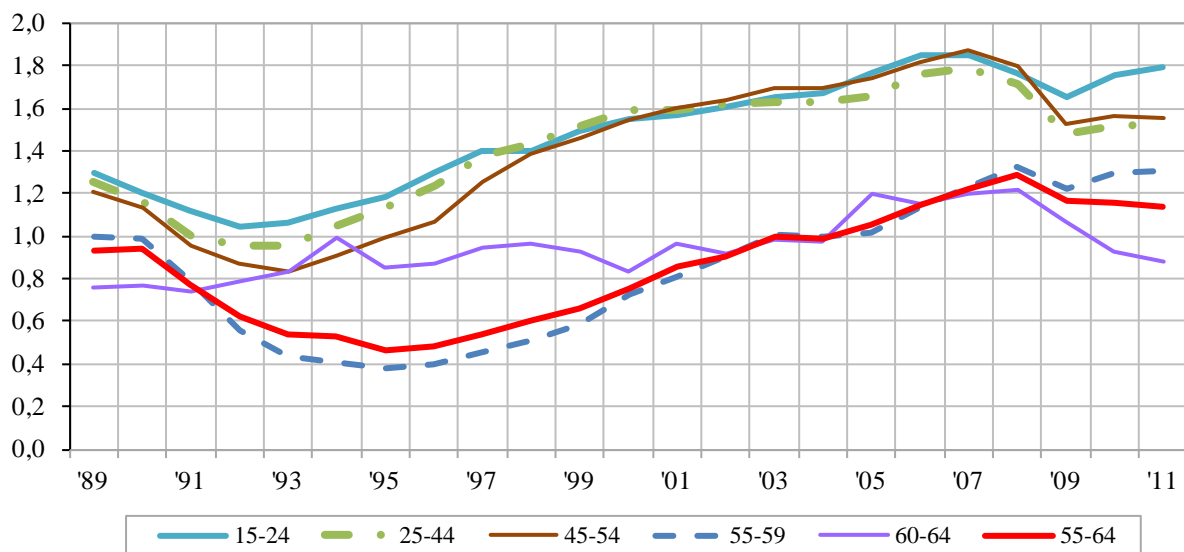
Kuvio 21. Siirtymät työttömyydestä iän mukaan vuosina 1989-2010. Työssäkäyntitilasto.

Kuvio 22 sisältää työttömyydestä pois suuntautuvan virran kehityksen. Tarkastelukauden kehitykselle on tyypillistä, että työttömyysjaksojen päättymiset –aivan kuten siirtymät ulos työttömyydestä (ks. kuvio 21) ovat kaiken aikaa yleistyneet. Yleistymisen ovat katkaisseet 1990-luvun alun lama ja toisaalta viime vuosikymmenen taantuma, mitkä ovat kohdistuneet kaikkiin ikäryhmiin. Ikääntyneiden ja nuorempien ikäryhmien välillä on kuitenkin selkeitä eroja; nuorempien ikäryhmien kehitys on puolestaan hyvin samankaltaista.

Ennen lamaa ikääntyneiden työttömyysjaksot päättyivät harvemmin mutta ei kovin paljoa harvemmin kuin nuoremmassa ryhmässä. Laman jälkeen ikääntyneiden ja nuorempien ryhmien ero on ollut todella huomattava. Toisaalta erot olivat viime taantumassa mennessä vähentyneet. Kun taantuma pudotti nuorempien ikäryhmien työttömyysjaksojen päättymistiheyttä selvästi, sen vaikutus 55–59-vuotiaiden frekvenssiin oli vähäinen ja ohimenevä. Nykyään ryhmien ero ei olekaan huomattava. Vanhimpien, 60–64-vuotiaiden, päättymisten kehitys on sen sijaan kääntynyt taantumassa laskuun. Se on ainoa ryhmä, jossa laskua on ollut vuonna 2010, niin myös 2011.

Kuvio 22. Työttömyysjaksojen päättymisten osuus vuoden aikana työttömänä olleiden määrästä vuosina 1989 – 2011. Työnvälitystilasto.

Kun kuviossa 22 esitetään kaikki päättyneet työttömyysjaksot, ovat kuvion 21 siirtymät pysyväisluonteisempia työmarkkinamuutoksia. Kuvioiden vertailukelpoisuutta lisää se, että siirtymät ja päättyneet jaksot on suhteutettu työttömien määrään (vaikkakin siirtymät poikkileikkauksen työttömyystietoon ja työttömyysjaksojen päättymiset vuoden aikana työttömänä olleiden eri henkilöiden määrään). Kun ko. kuvioita vertaa, ne muistuttavat suuresti toisiaan. Päättyneiden työttömyysjaksojen määrä on kuitenkin kaikissa ikäryhmissä lisääntynyt enemmän kuin siirtymät työttömyydestä. Työttömyysjaksojen katkeaminen on ikääntyneillä lisäksi yleistynyt nopeammin kuin nuoremmassa ikäryhmissä. Toisaalta ikääntyneiden erot suhteessa nuorempiin ikäryhmiin ovat työttömyysjaksojen päättymisten osalta pienemmät kuin erot siirtymissä pois työttömyydestä.

Virta- ja siirtymätiedot ovat ikääntyneiden ryhmän sisällä kuitenkin vastakkaiset. Työttömyysjaksot katkeavat 55–59-vuotiailla useammin kuin 60–64-vuotiailla. Siirtymät ulos työttömyydestä ovat puolestaan yleisempiä 60–64-vuotiaiden kuin 55–59-vuotiaiden parissa.

Tilastojen erot selittyvät sillä, että työssäkäyntitilasto kuvaa pysyväisluonteisempia siirtymiä. Kun ikäryhmien väliset erot ovat työttömyysjaksojen päättymisten osalta pienemmät, se merkitsee, että ikääntyneet ovat olleet suhteellisesti aktiivisempia lyhytkestoisempien työllistymisten osalta. Siirtymätilastoissa korostuvat pysyväisluonteisemmat siirtymät, esim. eläkkeille siirtymiset, minkä vuoksi työssäkäyntitilastossa 60 vuotta täyttäneiden työttömyys katkeaa useammin kuin 55–59-vuotiaiden.

60–64-vuotiaiden työttömyysjaksot alkavat laskea taantumana aikana, siirtymäkuviossa lievää laskua on ollut koko viime vuosikymmenen loppupuolen. Itse asiassa myös siirtymäkuvio kertoo 60–64-vuotisten työttömyyden päättymisen jyrkästä laskusta. Vuoteen 2010 ajoittunut 60–64-vuotiaita koskenut jyrkkä lasku näkyy nimittäin siirtymäkuviossa (virheellisesti) 55–59-vuotiaiden laskuna (vrt. edellä).

Tilastojen antamien toisistaan poikkeavien tietojen ja em. 55–59-vuotiaita koskevan virheellisen tiedon perusteita selvitetään seuraavissa luvuissa, kun pureudutaan tarkemmin työttömyyden loppumisen konkreettisiin syihin.

4.4 Syyt siirtymille pois työttömyydestä

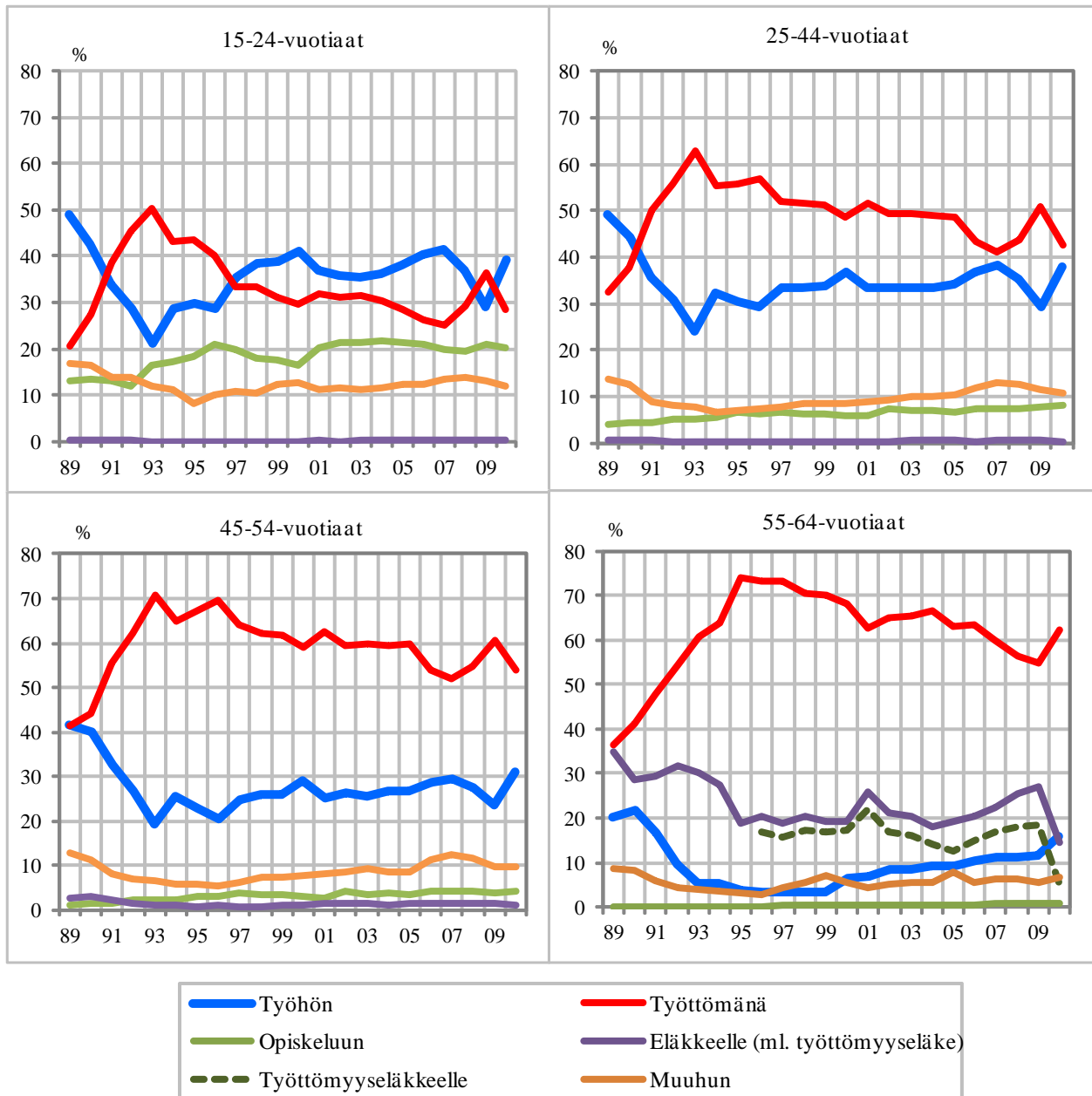
Kuvio 23 esittää vuoden lopussa olleiden työttömien työnhakijoiden tilannetta seuraavan vuoden lopussa. Vuoden aikana tapahtuneita siirtymiä tilasto ei ota huomioon. Esim. jos työtön on päässyt töihin mutta hän on vuoden lopussa uudelleen työttömänä, kertoo tilasto hänen pysyneen työttömänä vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun.

Työttömien ikääntyneiden työmarkkinasiirtymät poikkeavat selvästi muiden ikäryhmien siirtymistä. Työllisyyteen siirtyneiden osuus on selvästi pienempi kuin muissa ryhmissä, työttömänä pysyneiden osuus on suurempi, niin myös jollekin eläkkeelle siirtyneiden osuus. Työhön sijoittuneiden osuus on kuitenkin noussut 1990-luvun laman jälkeisestä tilasta. Tilanne on parantunut hitaasti pitkän viime vuosikymmentä. Viimeisenä tarkasteluvuotena, vuonna 2010, työllisyystilanne on kuitenkin parantunut poikkeuksellisen paljon ja työllisten osuus noussut n. 15 prosenttiin. Tietoon on kuitenkin suhtauduttava tietyllä varauksella sillä vuoden 2010 tiedot ovat vielä ennakkotietoja.

Hyvin korkea työttömänä pysyvien osuus on laskenut laman jälkeisestä yli 70 prosentin tasostaan aina taantumana asti mutta noussut sen jälkeen jyrkästi yli 60 prosentin. Ikääntyneet ovat ainoa ikäryhmä, jonka työttömänä pysyminen yleistyi vuonna 2010. Ikääntyneiden työttömien siirtyminen eläkkeelle on pysynyt korkeana, 20 prosentin molemmin puolin, koko tarkastelukauden. Siirtymien eläkkeelle yleistyi viime vuosikymmenen loppupuolen ja saavutti laman jälkeisen ennätyksensä vuonna 2009 (27 %). Viimeisenä tarkasteluvuotena, vuonna 2010, eläkkeelle siirtyminen kuitenkin supistui jyrkästi. Osuus oli tuolloin 15 prosenttia; tosin tässäkin on kyse vielä ennakkotiedosta. – Kuviossa on lisäksi kuvattu vuodesta 1997 alkaen työttömyyseläkkeille siirtyneiden osuus. Kuviossa käy ilmi, että työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeille työttömyydestä siirtyneiden osuus on ollut vähäistä ja että työttömät ovat yleensä siirtyneet työttömyyseläkkeelle.

Kuviosta 23 käy ilmi ikääntyneiden työttömien selvä ero muihin ikäryhmiin. Heidän asemansa on muita ryhmiä passiivisempi. He pysyvät nuorempia enemmän työttöminä. Muutos työttömyystilanteeseen toteutuu yleensä eläkkeelle siirtymällä; työllistyminen on harvinaista, huomattavasti muita ryhmiä harvinaisempaa. Kuviosta käy ilmi, että myös 45–54-vuotiailla on nuorempia työttömiä suurempia vaikeuksia päästä takaisin työelämään. Tämä tulos on täysin poikkeava edellisissä luvuissa esitetyistä: 45–54-vuotiaiden työllisyystilanne on yksi parhaista ja työttömyys yksi alhaisimmista. Työttömäksi joutuneiden 45–54-vuotiaiden vaikeudet uudelleen työllistyä selittänevät sen huolen, mitä on julkisuudessa kannettu myös 45–54-vuotiaiden työllisyysongelmista. Esim. uuden ikäpolitiikan aloittanut Ikääntyneet työelämässä –komitea (IKOMI 1996) käsitteli ikääntyneiden ohella myös 45–54-vuotiaita ja nimesi yli 45-vuotiaat ikääntyviksi.

Kuvio 23. Työttömien työnhakijoiden siirtymä vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun iän mukaan vuosina 1989-2010. Työssäkäyntitilasto.

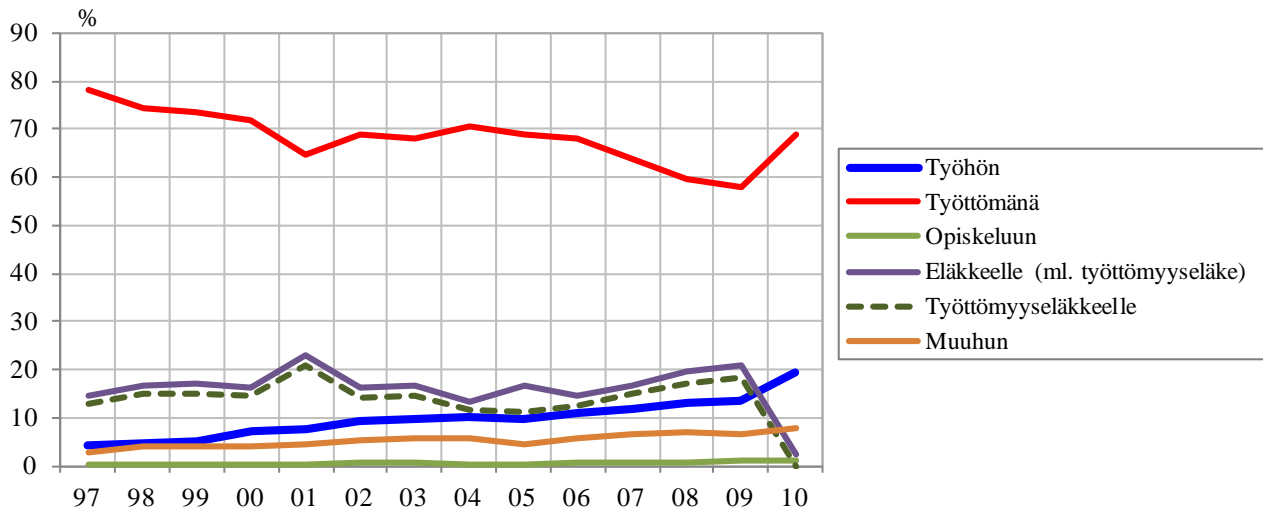

Edellisessä luvussa kävi ilmi, että 55–59-vuotiaat ovat työttömyydestä pois suuntautuvien työmarkkinasiirtymien osalta kaikista passiivisin ikäryhmä. Seuraavassa tarkastellaankin ikääntyneitä 5-vuotiskäryhmittäin.

55–59-vuotiaat ovat ryhmä, jossa työttömät korkealla ja kaikista ryhmistä suurimmalla todennäköisyydellä myös pysyvät työttöminä. Työttömänä pysyminen on kuitenkin selvästi vähentynyt aina viime taantumaan asti. Tärkein työttömyyden päättymissyy on ollut työttömyyseläkkeelle siirtyminen. Sen osuus jopa kasvoi viime vuosikymmenen loppupuolella kunnes työttömyyseläkkeen käyttö kokonaan loppui vuonna 2010. On myös huomion arvoista, että muille eläkkeille, lähinnä työkyvyttömyyseläkkeelle, siirtyneiden osuus on säilynyt olemattomana. Nykyään tärkein syy työttömyyden katkeamiseen on työhön siirtyminen. Sen osuus on hitaasti ja tasaisesti koko ajan kasvanut, kunnes

se hypähti vuonna 2010 nopeaan kasvuun; työllisyyteen siirtymien osuus kasvoi 14 prosentista 20 prosenttiin. Tämä yksittäistä vuotta koskeva taso on kuitenkin vielä noin puolet nuorempien työttömien työllisyyteen siirtymisen yleisyydestä.

Kuvio 24. 55-59 -vuotiaiden työttömien työnhakijoiden siirtymä vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun vuosina 1997-2010. Työssäkäyntitilasto.

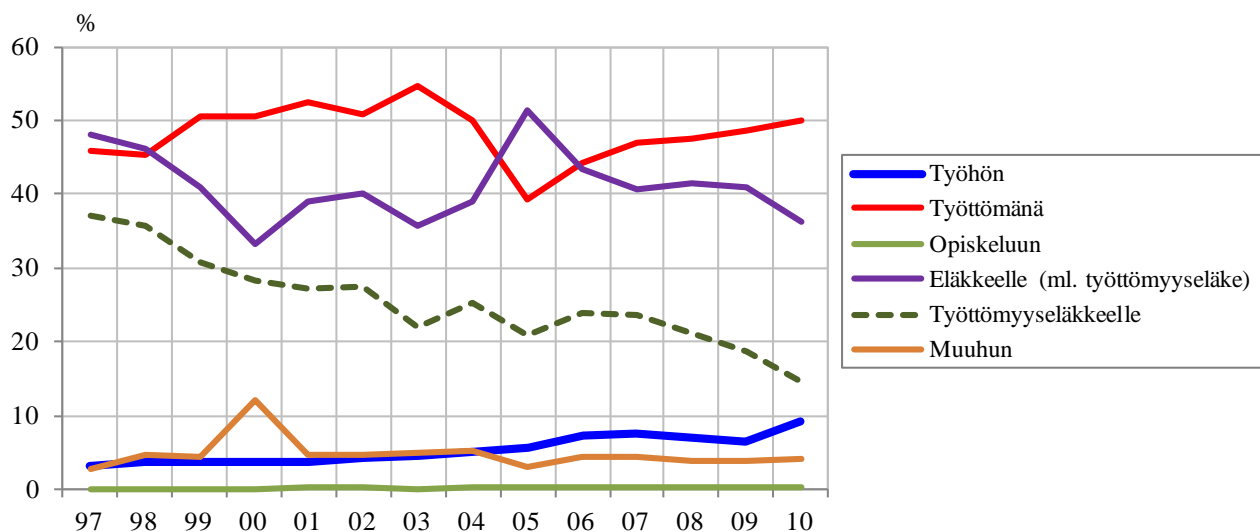

Luvussa 4.3. kuitenkin todettiin, että 55–59-vuotiaat ovat vielä kuvion välittämää tietoa passiivimpi ryhmä. Edeltävä tarkastelu edellyttääkin tarkentamista. Työssäkäyntitilasto kuvaa edellisen vuoden (t-1) lopussa työttömänä olleiden tilannetta tarkasteluvuoden (t) lopussa. Ikä määritellään aina lähtövuoden (t-1) lopussa, jolloin tarkasteluvuoden lopussa kaikki ovat vuoden vanhempia; 55–59-vuotiaat ovat 56–60-vuotiaita. Tämä tekee ymmärrettäväksi sen, 55–59-vuotiaiden keskeisin poistumisväylä on työssäkäyntitilaston mukaan siirtyminen työttömyyseläkkeelle. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä työttömyyseläkettä voivat saada vain 60 vuotta täyttäneet. 55–59-vuotiaat ovatkin täyttäneet 60 vuotta siirtyessään työttömyyseläkkeelle. Kun tämä korjataan, yleistyvät 60–64-vuotiaiden poistumat työttömyydestä ja 55–59-vuotiaiden passiivisuus korostuu entisestään. Työttömyyseläkkeelle siirtyneiden väheneminen on myös keskeinen selitys ikääntyneiden työttömyydestä poistumisen vähenemiselle vuonna 2010.

Edellinen tilastojen selittely ei ole vain kiusallista. Tarkennus myös tuo esiin, että osa 55–59-vuotiaiden työttömyydestä on liittynyt saumattomasti työttömyyseläkkeelle siirtymiseen. 55–59-vuotiaiden työttömyys lisääntyikin voimakkaasti 58- ja 59-vuotiaiden parissa (Myrskylä 2011, s. 50).

60–64-vuotiaiden työttömien ryhmän koostumus puolestaan vaihtuu nopeammin kuin nuorempien ikääntyneiden. Tämä johtuu siitä, että huomattava, useimmiten 40 prosentin luokkaa oleva, osa työttömistä siirtyy jollekin eläkkeelle. Tämä osa on itse asiassa vielä suurempi, kun edellä mainittu korjaus otetaan huomioon. Eri eläkkeiden keskinäissuhde on sen sijaan muuttunut suuresti. Työttömyyseläkkeen osuus on laskenut nopeasti. Muiden eläkkeiden osuus on kuitenkin noussut lähes laskun kompensoimalla määrällä. Vastaus siihen, missä määrin kehitys johtuu erityisesti työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen yleistymisestä ja missä määrin siitä, että työttömät ovat siirtyneet suoraan vanhuuseläkkeelle, edellyttäisi erillistä tutkimusta.

Kuvio 25. 60-64-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden siirtymä vuoden lopusta seuraavan vuoden loppuun vuosina 1997-2010. Työssäkäyntitilasto.

Eläkkeelle siirtyneiden osuus työttömistä laski 1980-luvulta alkaen (Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 2002, s. 62) viime vuosikymmenen puoleen väliin. Vuonna 2005 työttömyydestä siirryttiin eläkkeelle enemmän kuin kertaakaan laman jälkeen. Tämän jälkeen eläkkeelle siirtyminen on jälleen vähentynyt. Erityisen nopeaa lasku oli vuonna 2010. Eläkkeelle siirtymisen yleisyys heijastuu työttömyydessä pysymisen kehitykseen. Niinpä viime vuosikymmenen puolen välin jälkeinen eläkkeelle siirtymisen lasku on liittynyt työttömyydessä pysymisen kasvuun, vaikka kasvua onkin hillinnyt ikääntyneiden työllistymisen hienoinen yleistymisen.

Työttömyyseläkkeelle siirtyminen on katkaissut työttömyyden kuten yleensäkin eläkkeelle siirtymisen. Kun työttömyyseläkkeelle siirtyminen nyt tyrehtyy, tulee muutos kasvattamaan työttömien määrää. Työttömän siirtyessä työttömyyseläkkeelle häntä ei enää luettu työttömäksi työnhakijaksi. Nyt hän pysyy työttömänä työnhakijana aina vanhuuseläkkeelle siirtymiseen saakka, elleivät muut työttömyyden katkaisun tavat yleisty. Työttömyys 60 vuotta täyttäneiden parissa onkin räjähdysmäisesti kasvanut kuluvalla vuosikymmenellä (vrt. kuvio 13).

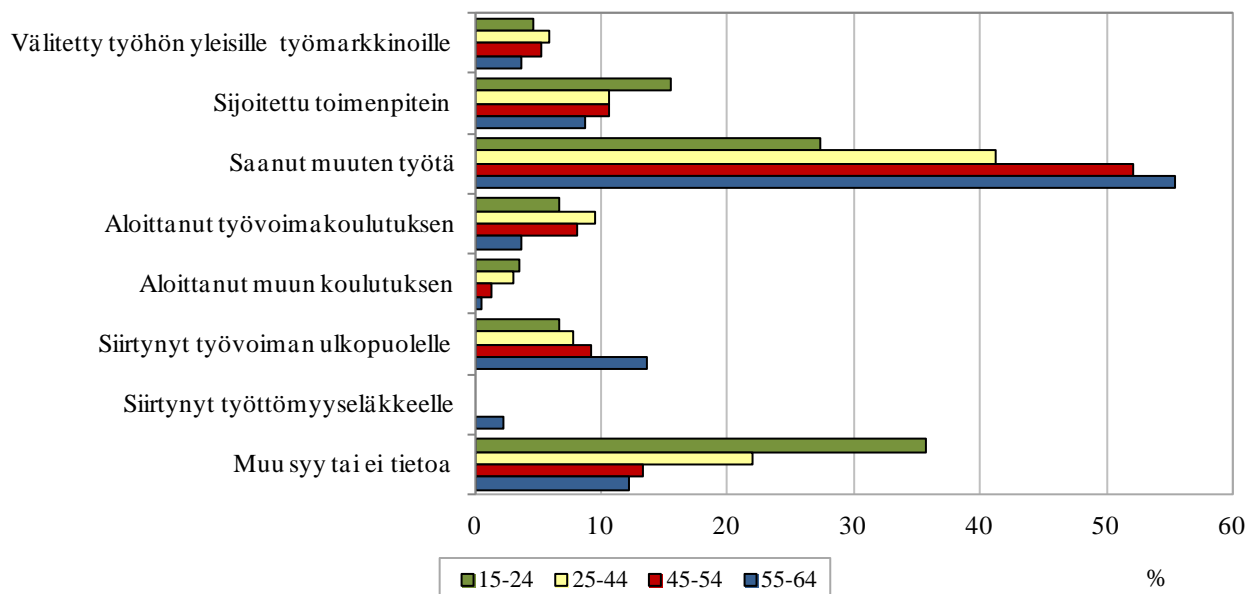
4.5 Työttömyysjaksojen päättymisen syyt

Kuviossa 26 esitetään syyt siihen, että työttömyysjaksot ovat katkenneet.⁸ Kuvion tulos on yllättävä. Ikääntyneitä työttömiä koskevaa keskustelua luonnehtii ikääntyneiden passiivisuus, eläkkeelle siirtymisen merkityksen ja työelämään pääsyn vaikeuden korostaminen (vrt. OECD 2006). Edeltävät työssäkäyntitilaston siirtymäkuviot tukevat tätä yleistä näkemystä. Kuitenkin oheisessa työttömyysjaksojen päättymistä koskevassa kuviossa 26 ikääntyneillä omatoiminen työn saanti on huo-

⁸ Työssäkäyntitilaston työmarkkinasiirtymiä koskevat tiedot perustuvat eri rekisterien yhdistämiseen, minkä vuoksi tiedot kuvaavat tosiasiallisia tapahtumia. Työnvälityksen tiedot työttömyysjaksojen päättymisten syistä ovat täsmällisiä luokkien ”Välitetty työhön yleisille työmarkkinoille”, ”Sijoitettu toimenpitein” ja ”Aloittanut työvoimakoulutuksen” osalta. Muiden päättymissyiden osalta tilasto perustuu työvoimavirkailijan työnhakijalta saamaan tietoon. Tätä ei aina saada tai tieto on puutteellinen, minkä vuoksi ”Muu syy tai ei tietoa” on päättymissyynä merkittävä. Ikääntyneillä ko. päättymissyynä on eri ikäryhmistä pienin, nuorilla suurin.

mattavasti muita päättymissyitä suurempi. Lisäksi ikääntyneillä työttömyys päättyy muita ikäryhmiä huomattavasti useammin omatoimiseen työn saantiin. Arviota on kuitenkin täsmennettävä. Ensinnäkin tilastoluokka ”Muu syy tai ei tietoa” on merkittävän suuri nuoremmissa ikäryhmissä. Tähän tilastoluokkaan kuulumisen yleisin syy on se, ettei henkilö ole ilmoittanut TE-toimistoon saaneensa työtä (vrt. esim. Aho, S. 2005). Tämän huomioon ottaminen tasaa merkittävästi eri ikäryhmien eroja sen suhteen, kuinka moni on saanut omatoimisesti työtä.

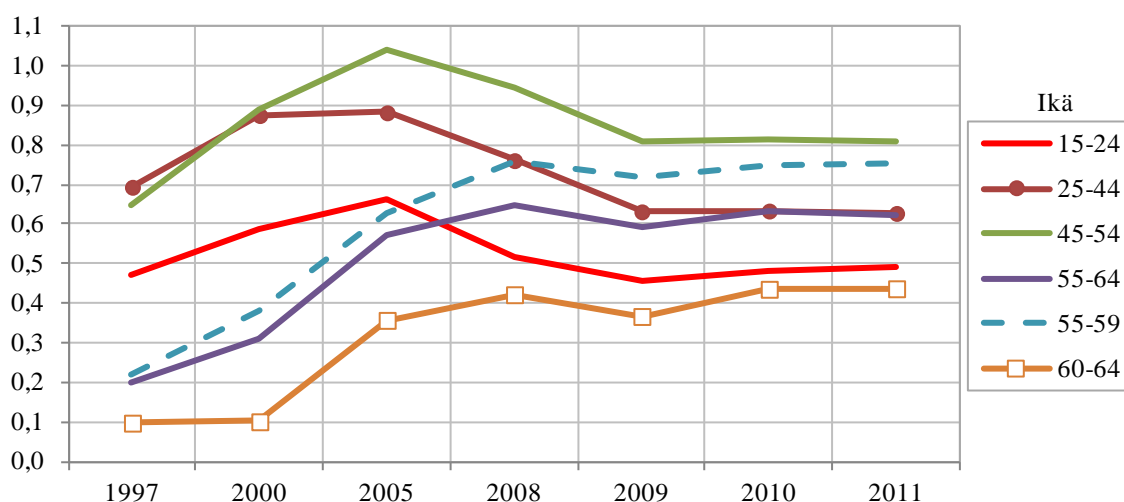
Kuvio 26. Työttömyysjaksojen päättymisen syyt eri ikäluokissa vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

Toisaalta on otettava huomioon, että ikääntyvien työttömyysjaksot katkeavat jossakin määrin muita ikäryhmiä harvemmin, jolloin omatoimisen työn saannin merkitys pienenee heillä työttömyyden päättymissyynä. Seuraavassa asia on kontrolloitu ja omatoimisesti työtä saaneiden määrä on suhteutettu työttömiin vuoden aikana. Omatoimisen työn saannin merkitys säilyy suurena (ks. kuvio 27).

Omatoiminen työllistyminen on viime vuosina ollut ikääntyneillä samaa tasoa kuin keskisissä ikäryhmissä, 25–44-vuotiaitten parissa, 55–59-vuotiaitten omatoimisesti työllistyneiden osuus on jopa selvästi työttömien keskimäärää parempi. On kuitenkin syytä arvioida, että osuus on vain hieman suurempi, sillä ikääntyneillä luokka ”muu syy tai ei tietoa” on keskimääräistä pienempi. Ko. luokastahan osa koostuu tapauksista, joissa työllistymistä ei ole ilmoitettu. 60–64-vuotiaitten omatoiminen työllistyminen on kuitenkin kaikista ikäryhmistä alhaisin. Omatoimisesti työllistyneiden osuus työttömistä työnhakijoista on tosin 60 vuotta täyttäneillä korkeammalla tasolla kuin koskaan, vaikka heidän työttömyytensä on kasvanut ja heidän päättäneiden työttömyysjaksojensa osuus on laskenut.

Kuviosta käy myös ilmi, että ikääntyneiden työllistyminen on vuosituhannen vaihteen jälkeen nopeasti parantunut suhteessa muihin ikäryhmiin. Ikääntyneiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille on yleistynyt taantumaan saakka, minkä jälkeen työllistyneiden osuus on säilynyt vakaana. Kaikilla muilla ikäryhmillä työllistyneiden osuus kaikista työttömistä puolestaan putosi viime vuosikymmenen puolivälistä taantumaan, mikä tasoitti eri ikäryhmien eroja entisestään.

Kuvio 27. Omatoimisesti työllistyneiden osuus työttömistä työnhakijoista vuoden aikana. Työnvälitystilasto.

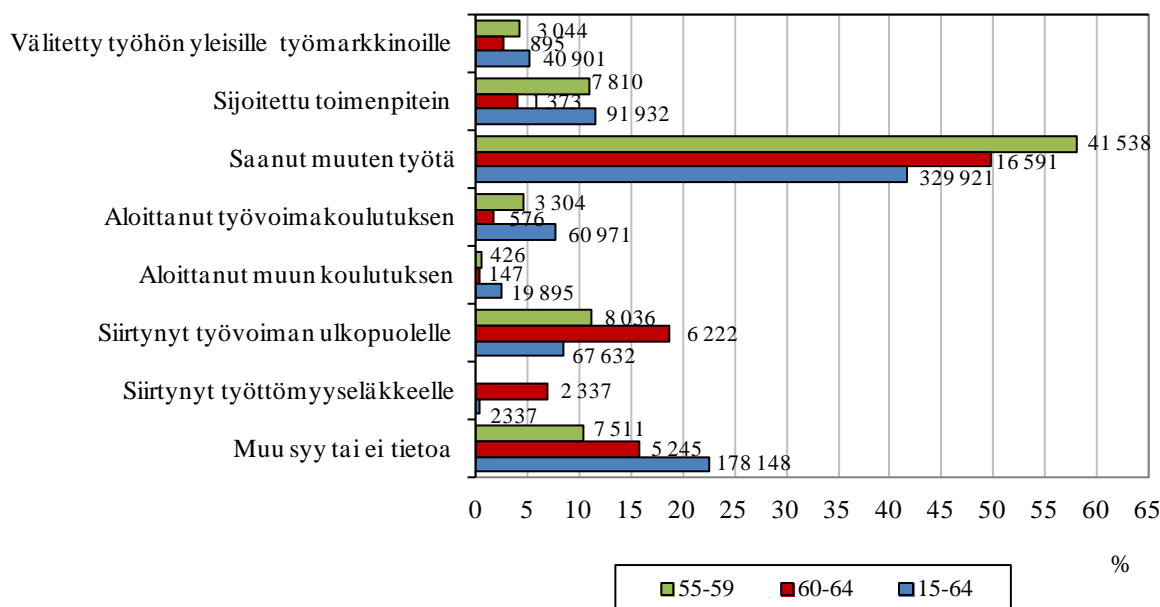
Toinen yllättävä kuvion 26 tieto on työttömyyseläkkeelle ja työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden pieni osuus. Se, että ikääntyneet ovat olleet muita ikäryhmiä harvemmin työvoimapolitiikan aktiivitoimien, työvoimakoulutuksen ja tukityöllistämisen, piirissä tai välitettynä töihin, vastaa sekä kansainvälisiä että aikaisempia suomalaisia tutkimustuloksia (European Commission 2011, Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportti 2002).⁹ Yllättävää kuitenkin on, että ikääntyneiden eroa nuorempiin ikäryhmiin voi vuonna 2011 luonnehtia määrälliseksi, ei laadulliseksi. Heidän suhteensa työvoimapolitiikan palveluihin ei ole täysin muista ryhmistä poikkeava.

Seuraavassa kuviossa 28 työttömyysjaksojen päättymisten syitä tarkastellaan tarkemmin vanhempien ja nuorempien ikääntyneiden parissa.

Nuorempien ja vanhempien ikääntyneiden väliset erot ovat odotetut; 55–59-vuotiaat sijoittuvat useammin työelämään ja aktiivitoimenpiteisiin ja harvemmin työvoiman ulkopuolelle eikä lainkaan työttömyyseläkkeelle. 55–59-vuotiaiden tiedoissa on kuitenkin yllättävää ensinnäkin se, että heitä on sijoitettu avoimille työmarkkinoille ja sijoitettu toimenpitein lähes vastaavassa määrin kuin ylipäänsäkin työttömiä. Työvoimakoulutuksenkin on heistä aloittanut merkittävä osuus. 60 vuotta täyttäneiden tilanne on selvästi huonompi työvoimapolitiikan aktiivitoimiin osallistumisen suhteen. Kuitenkin heistäkin on puolet sijoittunut omatoimisesti työhön. Tämä on huomattava tulos, vaikka heidän työttömyysjaksojensa päättymistiheys onkin taantuman jälkeen laskenut. Työttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus on puolestaan hämmästyttävän alhainen, 7 prosenttia.

⁹ Sekä työttömyys- ja muut eläkkeet että työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteet saavat pienemmän osuuden työttömyysjaksojen päättymisen syynä virtatilastoissa verrattuna työssäkäyntitilaston siirtymätilastoihin, koska virtatilastoon tulevat mukaan kaikki lyhytkestoisetkin päättymiset. Eläke- ja aktiivitoimet ovat luonteeltaan pitempikkestoisia, joten virtatilastossa niiden merkitys vähenee.

Kuvio 28. Työttömyysjaksojen päättymisen syyt 55–59 ja 60–64-vuotiaiden ja kaikkien työttömien työnhakijoiden parissa vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

Työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteisiin osallistumista arvioidaan seuraavassa myös työnvälityksen kuukausittaisen poikkileikkaustilastojen avulla. Niiden perusteella konstruoitu kuvio 29 sisältää eri-ikäisten työttömien työnhakijoitten aktiivointiasteen (aktiivitoimiin osallistuneiden¹⁰ osuus aktiivitoimiin osallistuneiden ja työttömien työnhakijoiden yhteismäärästä). Kuvion tiedot sisältävät (ks. alaviite 8) useampia toimia kuin aikaisemmat kuviot 22 ja 23. Toisaalta kuviossa 24 ei käsitellä yleisille työmarkkinoille välittämistä toisin kuin edeltävissä kuvioissa.

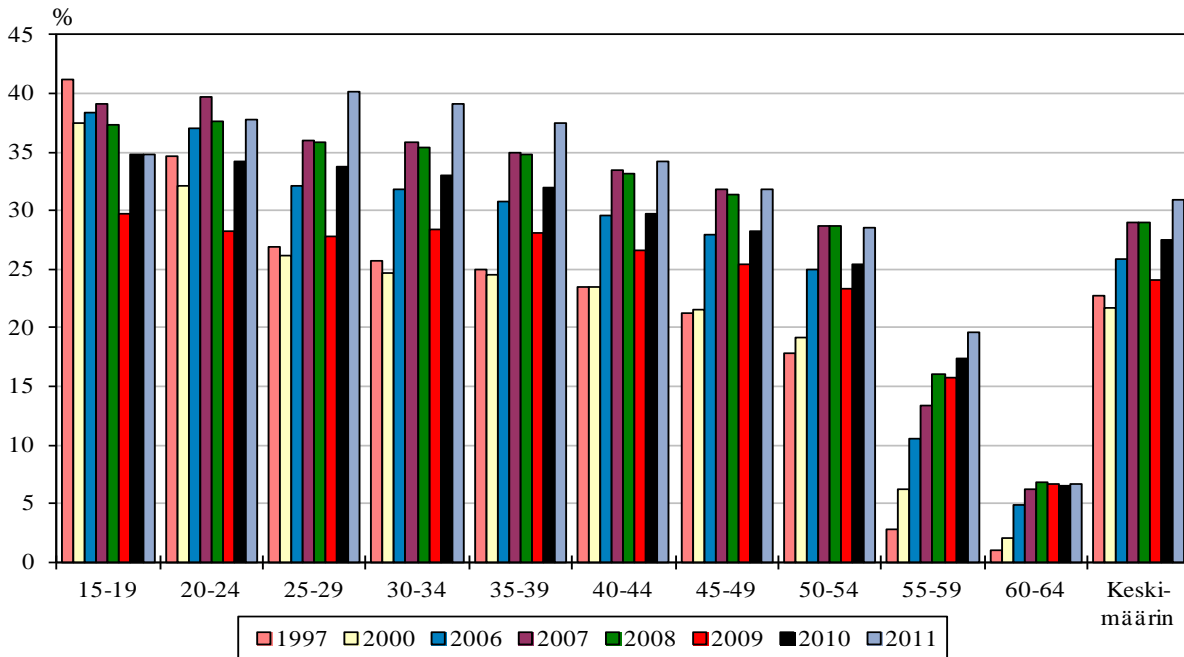
Nykytilanne eroaa työnvälitystilaston mukaan täysin ikääntyneiden aikaisemmasta asemasta työvoimapolitiikassa. Viime vuosituhaten puolella ikääntyneiden asema työvoimatoimistoissa poikkesi täysin muiden ryhmien asemasta. Ikääntyneet, myös 55–59-vuotiaat, oli kuin unohdettu työnhakijoina. Vuonna 2000 55–59-vuotiaat jo osallistuivat lähes viidenneksellä kaikkien työttömien työnhakijoiden osallistumisintensiteetistä. Viime vuosikymmenen alkupuolella ikääntyneiden osallistuminen aktiivitoimiin alkoi lisääntyä nopeasti, mitä nopeutta tosin selittää alhainen lähtötaso. Vielä viisi vuotta sitten ikääntyneiden aktiivointiaste oli kuitenkin vain kolmannes, 55–59-vuotiailla 40 prosenttia ja 60–64-vuotiailla alle viidenneks, kaikkien työttömien aktiivointiasteesta. Tämän jälkeen 55–59-vuotiaiden osallistuminen aktiivitoimiin on edelleen lisääntynyt ja heidän aktiivointiasteensa (ks. kuvio 29) on nykyään kuutisenkymmentä prosenttia kaikkien työttömien aktiivitoimiin osallistumisen tiheydestä. 60 vuotta täyttäneillä aktiivointiaste on jämähtänyt paikoilleen ja on edelleen vain noin viidenneksen kaikkien työttömien aktiivitoimiin osallistumisen tiheydestä.

Kun ikääntyneiden asema kymmenen vuotta sitten poikkesi täysin nuorempien työttömien työnhakijoiden asemasta, muistuttaa 55–59-vuotiaiden asema nykyään jo nuorempien asemaa. Tästä huolimatta heidän osallistumisensa työvoimapolitiikan aktiivitoimiin on edelleen selvästi vähäisempää kuin nuoremmilla ryhmillä. Myös 60–64-vuotiaiden osallistuminen on vähäistä mutta niin todella vähäistä, että se kielii heidän asemansa ja roolinsa TE-toimistoissa olevan muista ryhmistä täysin poikkeava.

¹⁰ Sisältää palkkaperusteiset toimenpiteet, työmarkkinatuen työharjoittelun, yhdistelmä-tuen (vain työmarkkinatuki), työvoimakoulutuksen, vuorottelupaikkaan työllistetyt ja työvoimakoulutuksessa olleet. Vuodesta 2006 alkaen aktiivointiasteeseen on laskettu myös kuntouttava työtoiminta ja vuodesta 2011 alkaen omaehtoinen opiskelu.

Vaikka kuvioiden 26 ja 28 sekä toisaalta kuvion 29 konstruointitapa eroavat, niiden tulokset ovat pitkälti yhtenevät.

Kuvio 29. Työttömien työnhakijoiden aktivointiaste ikäryhmittäin vuosina 1997, 2000, 2006-2011. Työnvälitystilasto.

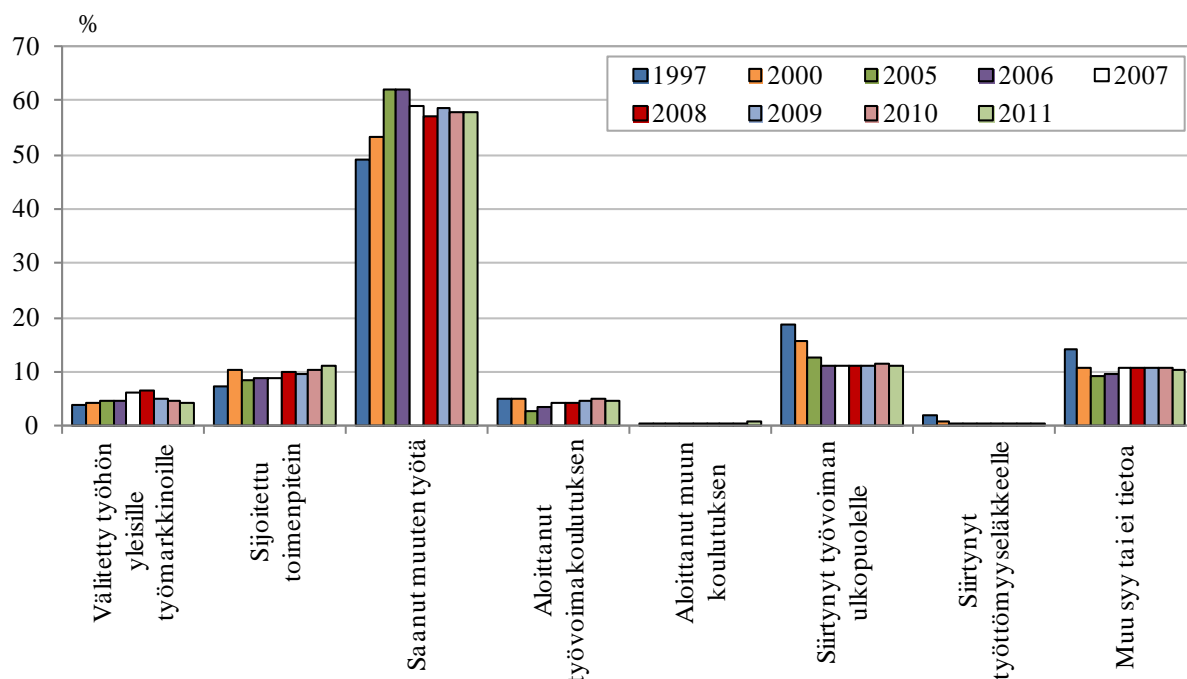

Ikääntyneiden sijoittuminen työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteiltä avoimille työmarkkinoille on heikompaa kuin nuoremmilla ikäryhmillä. Työssäkäyntitilaston pohjalta muodostetun ns. työllisyysrekisterin (ks. Nio, Sardar 2010) perusteella laskettujen uusimpien tietojen mukaan kolme kuukautta työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteisiin osallistumisen jälkeen avoimilla työmarkkinoilla oli vuonna 2010 55–59-vuotiaista 17 %, 60–64-vuotiaista 13 % ja kaikista 15–64-vuotiaista 24 prosenttia (Työllisyysrekisteri 2010). Ikääntyneiden osallistuminen työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteisiin on nopeasti lisääntynyt, vaikka heidän sijoittumisensa avoimille työmarkkinoilla on nykyäänkin selvästi nuorempia huonompaa.

Kuviosta 28 kävi ilmi, että ikääntyneiden työttömyysjaksojen päättymisten syyt olivat muiltakin kuin aktiivitoimiin osallistumisen osalta yllättäviä vuonna 2011. Tämän vuoksi seuraavassa tarkastellaan päättymisen syiden kehitystä 1990-luvun lopulta alkaen 55–59 ja 60–64-vuotiailla.

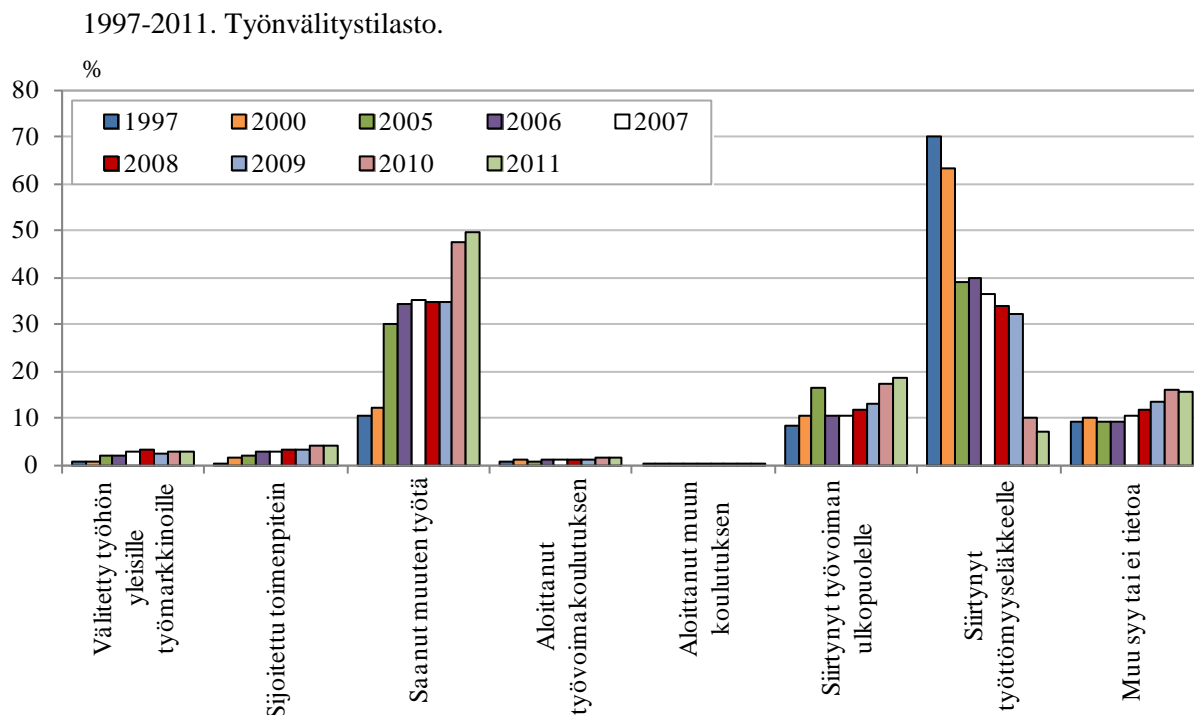
Kun 55–59-vuotiaiden työttömyyden päättymissyynä olivat hämmästyttäviä niiden ilmentämän ikääntyneiden aktiivisuuden vuoksi, ovat päättymissyiden kehitystäkin kuvaavat tiedot yllättäviä. Työttömyyden keskeisin päättymissyynä on ollut omatoiminen työllistyminen koko tarkastelupe-riodin; se on yleensä ollut päättymissyynä yli puolessa päättymisistä. Ylipäänsäkin työttömyysjaksojen päättymisen syyt 55–59-vuotiailla ovat vuodesta toiseen olleet hyvin vakaat. Suurimmat muutokset 1990-luvun lopulta nykyaikaan ovat koskeneet toisaalta omatoimista työnsaantia, joka on aikaisemmasta korkeasta tasostaan entisestään noussut, ja toisaalta työvoiman ulkopuolelle siirtyneiden osuuden voimakasta laskua viime vuosikymmenen puoleen väliin mennessä, minkä jälkeen osuus on pysynyt vakaana.

Kuvio 30. Työttömyysjaksojen päättymisen syyt 55–59-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden parissa vuonna 1997-2011. Työnvälitystilasto.

Vaikka eri päättymissyiden keskinäissuhteet ovat vuodesta toiseen vakaita, on eri tekijöiden, esim. omatoimisen työllistymisen tai työvoimapolitiisiin toimiin osallistumisen, merkitys kuitenkin vaihdellut ajan kuluessa suuresti. Tämä johtuu siitä, että 55–59-vuotiailla ylipäänsä työttömyysjaksot päättyivät aina viime vuosikymmenen jälkipuoliskolle saakka selvästi nuorempia ikäryhmiä harvemmin (ks. kuvio 22). Tällöin myös omaehtoinen työllistyminen tai aktiivitoimiin osallistuminen oli vastaavasti harvinaisempaa.

Kuvio 31. Työttömyysjaksojen päättymisen syyt 60–64-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden parissa vuonna 1997-2011. Työnvälitystilasto.

Vanhimmilla työkäisillä, 60–64-vuotiailla, tilanne on 55–59-vuotiaista poiketen muuttunut suuresti myös työttömyysjaksojen katkaisun syiden keskinäisen merkityksen suhteen. Kuten kuviossa 22 käy ilmi, myös 60–64-vuotiaiden työttömyysjaksojen päättymisten osuus kaikista vuoden aikana työttömänä olleista kasvoi 1990-luvun aallonpohjasta viime vuosikymmenen puoliväliin. Taantumman jälkeen osuus on laskenut. Samaan aikaan työttömyysjaksojen päättymisten syyt muuttuivat luonteeltaan täysin. Kun 1990-luvun lopulla työttömyyksistä 70 prosenttia päättyi työttömyyseläkkeelle siirtymiseen, oli osuus vielä viisi vuotta sitten nelisenkymmentä prosenttia. Vuonna 2011 osuus oli enää vain 7 prosenttia.

Omatoimisen työnhaun osuus kaikista työttömyysjaksojen päättymisistä on puolestaan voimakkaasti kasvanut. Omatoiminen työnhaku on kuitenkin suhteessa vuoden aikana työttömänä olleisiin kasvanut viime vuosikymmenen puolen välin jälkeen hitaasti, vaikka 60 vuotta täyttäneiden työttömyysjaksot ovat katkenneet taantumman jälkeen entistä harvemmin (ks. kuvat 22 ja 27). Vanhimpien työkäisten poistumaa työttömyydestä voi luonnehtia niin, että työttömyydet tosin katkeavat entistä harvemmin mutta merkitykseltään kasvava syy työttömyysjaksojen katkeamiseen, nykyään noin puolessa tapauksista, on ollut omatoiminen työllistyminen.

Nykyään toiseksi tärkein työttömyyden päättymissy on siirtyminen työvoiman ulkopuolelle, lähinnä muulle eläkkeelle kuin työttömyyseläkkeelle. Se, missä määrin tämä muutos liittyy työttömyyseläkkeelle siirtymisen vähenemiseen, vaatisi erillisen selvityksensä.

Edellä kävi ilmi, että 60 vuotta täyttäneet osallistuivat hyvin vähän aktiivitoimiin vuonna 2011. Kuviossa 30 (kuten myös kuviossa 29) näkyy, että aikaisemmin heidän osallistumisensa oli vielä huomattavasti vähäisempää.

4.6 Ikääntyneiden paluu työelämään on vaikeaa

Työssäkäyntitilaston 1-vuotissiirtymiä ja työnvälitystilaston virtoja koskevat tiedot osoittavat molemmat, että ikääntyneiden työttömien työllistyminen on jonkin verran yleistynyt mutta työllistyminen on kuitenkin vähäisempää kuin nuorempien työttömien. Tilastojen välillä on kuitenkin hyvin suuria eroja.

Työssäkäyntitilaston 1-vuotissiirtymät ilmentävät pitempiketoisia työmarkkinasiirtymiä työnvälitystilaston virtatietoihin verrattuna. Työssäkäyntitilaston välittämä kuva ikääntyneistä työttömistä vastaa hyvin kansainvälisen kirjallisuuden kuvaa. Ikääntyvät ovat passiivisia, heidän työttömyytensä katkeaa yleensä eläkkeelle siirtymiseen ja vain harvoin työllistymiseen. Kirjallisuuden näkemys ikääntyneiden vähäisestä osallistumisesta työvoimapolitiikan aktiivitoimiin ei tosin näy käytettävissä olleista työssäkäyntitilaston tiedoista. Työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuminen sisältyy tilastossa luokkaan ”opiskeluun”. Kun ylipäänsä opiskelun merkitys työttömyydestä pois siirtymisen syynä on hyvin vähäinen, niin sama pätee myös työvoimakoulutuksen suhteen. Työvoimapolitiittinen tukityöllistäminen puolestaan sisältyy työssäkäyntitilaston luokkaan ”työhön”. Kun ikääntyneistä työttömistä työllistyi 1990-luvun lopulla vain muutama prosentti, koostui yli puolet työhön sijoittuneista tukityöpaikkaan sijoittuneista (Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti 2002). Olisi mielenkiintoista tietää tukityöllistämisen osuus nykyään, kun työhön siirtyneiden osuus lähentelee 15 prosenttia. Tämän selvittäminen vaatisi erillisen tutkimuksensa.

Työnvälitystilaston työttömyysjaksojen katkeamisia koskevat virtatiedot antavat ikääntyneistä työttömistä melko toisenlaisen kuvan. Ikääntyneiden työttömyysjaksojen katkeamisosuus on työnväli-

tystilaston mukaan suhteellisesti lähempänä nuorten työttömien työttömyyden katkeamisia kuin työssäkäyntitilaston mukaan. Ero nuoriin on työnvälitystilastonkin mukaan kuitenkin suuri. Olenainen ero tilastojen välillä koskeekin työttömyyden päättymisten konkreettisia syitä. Työnvälitystilaston mukaan omaehtoinen työllistyminen on keskeisin ja aivan omaa luokkaansa oleva ikääntyneiden työttömyyden päättymisen syy.¹¹ Työttömyyseläkkeen merkitys on vielä viime vuosikymmenellä ollut työnvälitystilaston mukaan tärkeä päättymissyys mutta sen merkitys on hiipunut. Sama kehitys tulee esiin työssäkäyntitilastossa, mutta eläkkeelle, myös työttömyyseläkkeelle, siirtymisen merkitys on selvästi työnvälitystilaston tietoja suurempi. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden merkitys työnvälitystilastossa, vaikkakaan ei vähäpätöinen, on omaehtoiseen työllistymiseen verrattuna vähäinen. ”Sijoitettu toimenpitein” luokan merkitys oli työnvälitystilastossa vähäinen myös 1990-luvulla, jolloin tukityöllistäminen kuitenkin muodosti työssäkäyntitilaston mukaan valtaosan ikääntyneiden siirtymistä työllisyyteen. Tilastot eroavat tältä osin merkittävästi.

Tilastojen eroja voi selittää sillä, että työssäkäyntitilaston 1 –vuotissiirtymät ovat luonteeltaan pysyväisluonteisempia kuin työttömyysjaksojen katkokset, joista kaikki sisältyvät työnvälitystilastoon. Eläkkeelle siirtyminen tai jopa määräaikainen tukityöllistäminen (vrt. tukityöllistämisen erilainen merkitys eri tilastoissa) on pysyväisluonteisempaa kuin omaehtoinen työllistyminen. Kun työssäkäyntitilastossa ei oteta huomioon vuoden aikana tapahtuneita erilaisia lyhytaikaisia muutoksia, korostuvat tilastossa pysyväisluonteisemmat muutokset kuten eläkkeelle siirtyminen.

Kun työnvälitystilasto sisältää kaikki, lyhytkestoisetkin poistumat työttömyydestä, jää pysyväisluonteisempien muutosten merkitys tilastossa vähäisempään asemaan. Työnvälitystilaston keskeinen, kaikkia ikäryhmiä koskeva tulos on omaehtoisen työllistymisen korostunut merkitys. Tämä kuvaa sitä, että työttömien työllistyminen avoimille työmarkkinoille on luonteeltaan usein tilapäisempää kuin monet muut muutokset (esim. työttömyyseläkkeelle siirtyminen). Tämän vuoksi työttömyyden päättymissyiden keskinäinen tärkeysjärjestys on työnvälitystilastossa ja työssäkäyntitilastossa niin erilainen.

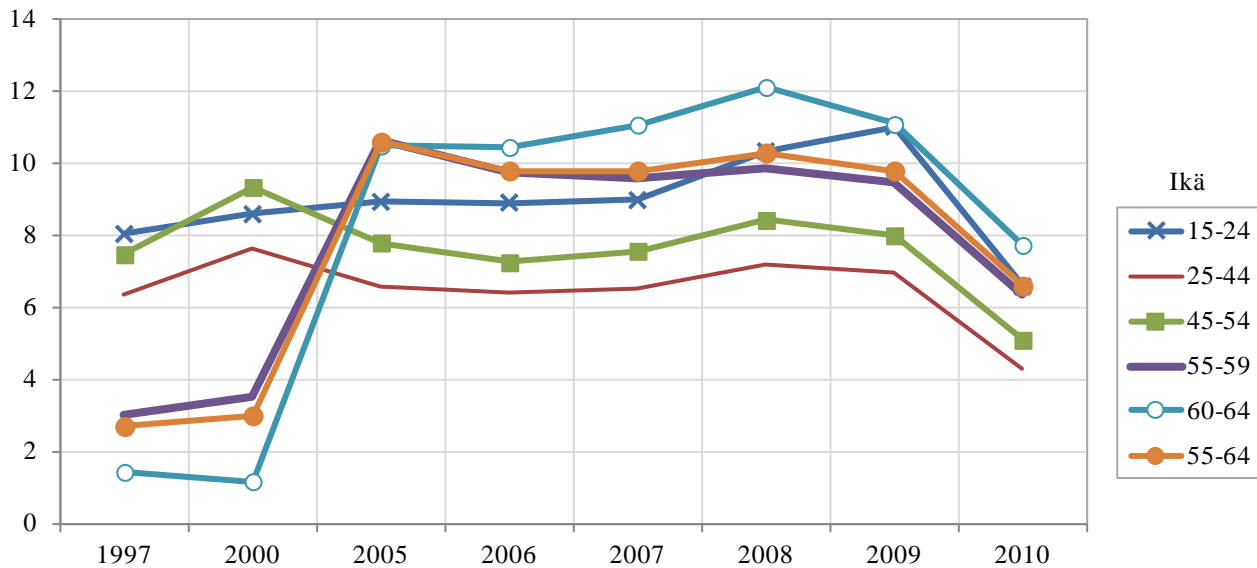
Toinen ikääntyneitä koskeva keskeinen työnvälitystilaston tulos koskee omaehtoisen työllistymisen osalta eri ikäryhmien keskinäistä asemaa. Ikääntyneet työttömät työllistyvät omaehtoisesti suunnilleen yhtä usein kuin nuoremmatkin työttömät. (Tarkemmassa 5-vuotistarkastelussa 60 vuotta täytäneiden ikääntyneiden työllistyminen jää kuitenkin muita ryhmiä vähäisemmäksi.) Työssäkäyntitilastossa ikäryhmien väliset erot olivat ikääntyneiden tappioksi kuitenkin suuret. Tämänkin tilastojen eron voisi edeltävällä tavalla selittää sillä, että työnvälitystilaston muutokset ovat työssäkäyntitilastoa lyhytkestoisempia. Ikääntyneiden työttömien työllistyminen olisi muita ikäryhmiä lyhytkestoisempaa, ts. useammin määräaikaista ja tilapäistä. Jonkun ajan kuluttua he tulevat uudelleen työttömiksi ja sijoittuvat mahdollisesti uudelleen työhön. Koska jokainen työttömyysjakson päättymisen otetaan huomioon, tämä lisää omatoimisen työllistymisen osuutta.

Tilastojen vertailua hankaloittaa se, että niiden rakentamistavat poikkeavat. Työssäkäyntitilastossa on kyse kahden peräkkäisen vuoden lopun poikkileikkaustilanteen vertaamisesta toisiinsa. Työnvälitystilastossa kyse on vuoden aikana päätyneiden työttömyysjaksojen kokonaismäärästä, joka suhteutetaan vuoden aikana työttömänä olleiden eri henkilöiden määrään. Työssäkäyntitilaston siirtymät kuvaavat pysyväisluonteisempia muutoksia, työnvälitystilaston muutokset työssäkäyntitilastoa lyhytkestoisempia. Siitä, kuinka lyhyt- tai kuinka pitkäkestoisista työllistymisistä on kyse, ei kuitenkaan ole tietoa. Myöskään siitä, mihin suuntiin kestot eri tilastoissa muuttuvat ylipäänsä ja erityisesti eri ikäryhmissä, ei ole tietoa. Nämä seikat korostavat tiettyyn varovaisuuteen tulkinnoissa.

¹¹ Vertailtavuuden lisäämiseksi työnvälitystilaston omaehtoiseen työllistymiseen (”saanut muuten työtä”) tulisi lisätä tilastoluokat ”Välitetty työhön yleisille työmarkkinoille” ja ”Sijoitettu toimenpitein”, koska ne kaikki sisältyvät työssäkäyntitilaston luokkaan ”siirtynyt työhön”. Menettely lisäisi työllistyneitten osuutta työnvälitystilastossa entisestään.

Pitäen tämän mielessä on seuraavassa kuviossa 32 suhteutettu eri tilastojen virrat ja siirtymät työttömyydestä työllisyyteen eri vuosina ja eri ikäryhmissä.

Kuvio 32. Työnvälitystilaston virtojen suhde työssäkäyntitilaston 1-vuotissiirtymiin työttömyydestä työllisyyteen eri ikäryhmissä vuosina 1997-2010. Työnvälitystilasto, työssäkäyntitilasto.

Lyhytaikaisempien virtojen suhde pitempiaikaisiin siirtymiin oli ikääntyneiden työttömien parissa alhaisin 1990-luvun lopulla. Tuolloin ko. suhde oli ikääntyneillä eri ikäryhmistä pienin. Lyhytaikaisempien työllistymisten suhde pitempiaikaisiin kuitenkin nousi nopeasti viime vuosikymmenen alkupuolella. Vuosikymmenen puolivälissä osuus oli ikääntyneillä suurempi kuin muissa ikäryhmissä. Tämän jälkeenkin lyhyempien työllistymisjaksojen osuus on säilynyt suurimpana ikääntyneillä lukuun ottamatta taantumavuotta 2009. Tuolloin nuorten osuus ylitti ikääntyneiden osuuden. Vanhimpien ikääntyneiden, 60 vuotta täyttäneiden, keskuudessa lyhytkestoisempien työllistymisten osuus on kuitenkin säilynyt kaiken aikaa korkeimpana.

1990-luvun lopulla ikääntyneitä työttömiä työllistyi melko usein pitempikestoisiin työsuhteisiin. Niiden määrä vain oli olemattoman vähäinen. Kuluva vuosikymmenen alussa ikääntyneiden työllistyminen alkoi vähitellen kasvaa. Kasvu koostui kuitenkin voittopuolisesti lyhytaikaisista työsuhteista. Lyhytaikaisten työsuhteiden osuus muodostui ikääntyneillä suuremmaksi kuin muilla työttömillä. Ikääntyneiden työllistyminen on edelleen yleistynyt ja lyhyempikestoisten työsuhteiden määrä on säilynyt korkeana. Lyhytaikaiset työsuhteet ovat luonnehtineet erityisesti yli 60-vuotiaiden työllistymistä.

Edellistä tarkastelua tukee myös se tieto, että hiljattain suoritettujen ikääntyneiden rekrytoinnit johtavat yleensä määräaikaisten työsuhteisiin. EU:n tutkimuksessa uusien rekrytointien likiarvona käytettiin alle vuoden kestäneitä työsuhteita ja niissä tarkasteltiin määräaikaisten työsuhteiden osuutta ikäryhmittäin. Suomessa ikääntyneiden määräaikaisten työsuhteiden osuus (n. 65 %) oli muita ikäryhmiä, myös nuoria, korkeampi. Suomessa määräaikaisten työsuhteiden osuus ikääntyneillä oli poikkeuksellisen korkea ja ero keskisiin ikäryhmiin poikkeuksellisen suuri EU-maiden piirissä. (EU Commission 2011, s. 24.) Uudet rekrytoinnit koskevat ikääntyneillä muita ikäryhmiä useammin työttömien rekrytointia, sillä työstä työhön siirtyminen on ikääntyneillä muita harvinaisempaa (vrt. Lehto, Sutela 2008).

5 OMATOIMISESTI TYÖLLISTYNEET

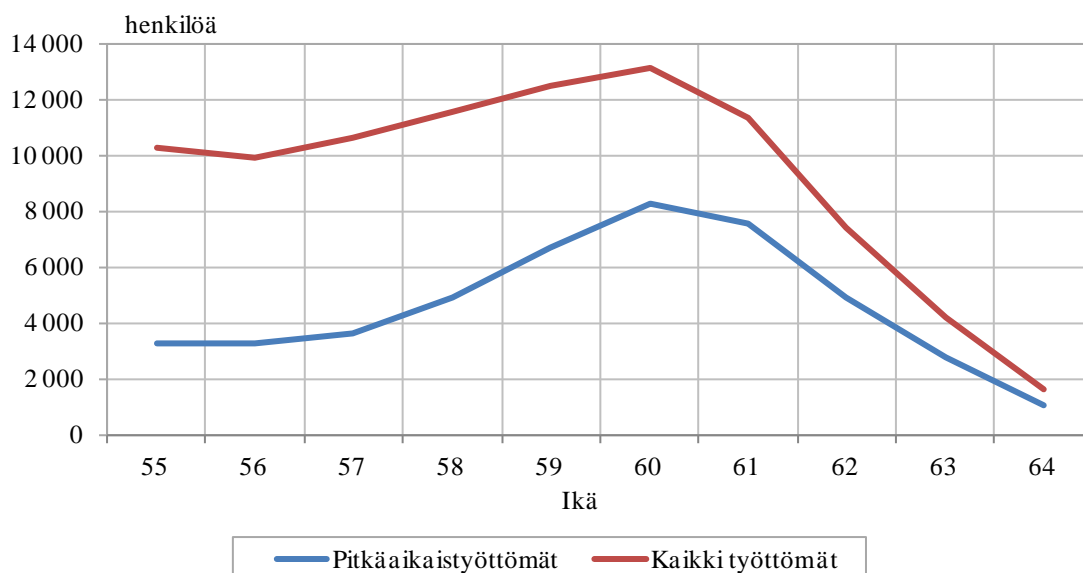
5.1 Työttömyyden kesto ja työllistyminen

Ikääntyneille työttömille työnhakijoille on tyypillistä muita työttömiä suurempi passiivisuus. Se koskee sekä työnhakua että työttömyyden päättämistapoja, ts. sijoittumista työhön, eläkkeelle tai koulutukseen (kuviot 8, 23 ja 24). Toisaalta ikääntyneiden työttömien ryhmää luonnehtii omatoimisen työnsaannin muodossa aktiivisuus, joka ei olennaisesti eroa nuorempien ikäryhmien aktiivisuudesta (esim. kuvio 27). Nämä ristiriitaiset tulokset voisivat selittyä sillä, että omatoiminen työllistyminen olisi keskittynyt pienehkölle joukolle ikääntyneitä mutta työllistyminen olisi lyhytkestoisempaa kuin nuoremmilla työttömällä, jolloin ikääntyneiden työttömyys katkeaisi useammin.

Siitä, missä määrin työttömyysjaksojen päätyminen työllistymiseen on hajaantunut kaikkien ikääntyneiden kesken ja missä määrin se on keskittynyt vain pienemmälle ikääntyneiden ryhmälle, ei kuitenkaan saa täsmällistä tietoa ilman yksilötasoisin tilastoihin perustuvaa erillistä tutkimusta. Tästä rajoituksesta huolimatta seuraavassa pyritään paikallistamaan omatoimisesti työllistyneitä saatavissa olevan tilastotiedon perusteella.¹²

Työttömyysjaksojen päättymistä kuvaava keskeinen – vaikkakin epäsuora - tieto on pitkäaikaistyöttömien osuus. Se kuvaa, monellako työttömällä ei työttömyysjakso ole vuoden aikana kertaakaan päättynyt. (Pitkäaikaistyöttömyys ei kuitenkaan – eikä varsinkaan yksilötasolla – yksiselitteisesti kuvaa työnhaun aktiivisuuden määrää.) Pitkäaikaistyöttömien osuus vuoden aikana työttömänä olleista ikääntyneistä vuonna 2011 oli 50 prosenttia (ks. myös kuvio 16). Näin oli siitä huolimatta, että kaiken kaikkiaan ikääntyneiden työttömyysjaksojen päättymisiä oli enemmän kuin oli vuoden aikana työttömänä olleita. (Työttömyysjaksojen päättymisten osuus työttömistä oli 115%.)

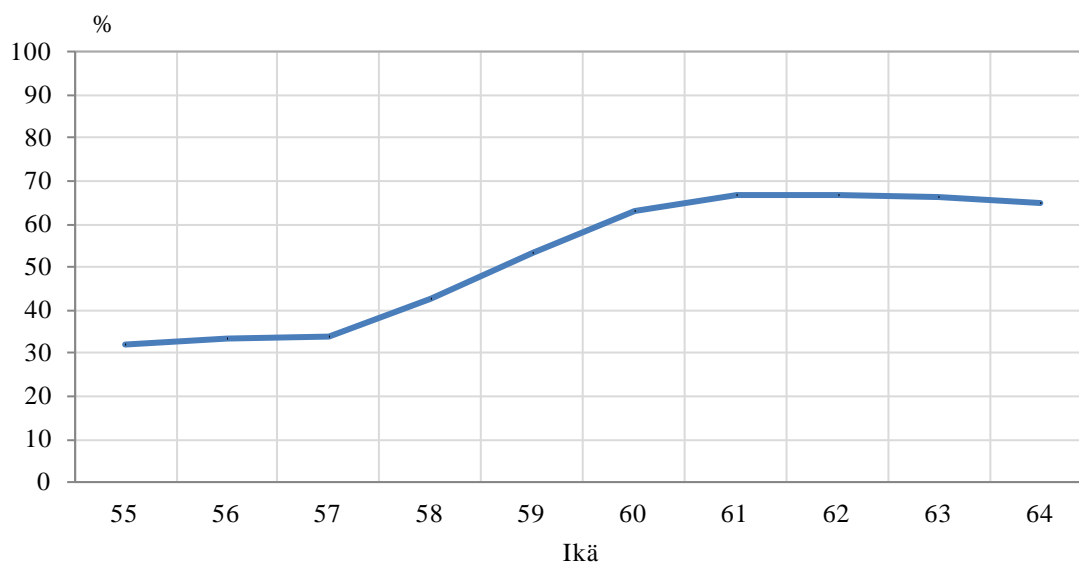
Kuvio 33. Ikääntyneet työttömät ja pitkäaikaistyöttömät 1-vuotiskäryhmittäin vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

¹² Tarkastelussa keskitytään omatoimiseen työllistymiseen. Tämän ohella olisi voitu tarkastella myös ylipäänsä työllistyneitä, ts. myös työhön välitettyjä ja työvoimapolitiisin toimin työllistyneitä. Näiden ryhmien koko on kuitenkin omatoimiseen työllistymiseen nähden vähäinen. Lisäksi omatoimisen työllistymisen määrän johtuessa työttömän aktiivisuudesta tai ominaisuuksista sekä työmarkkinoista, voi työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen osallistumisessa olla keskeistä myös työvoimaviranomaisten toiminta.

Pitkäaikaistyöttömyys on vahvasti keskittynyt 60. ikävuoden tuntumaan. Pitkäaikaistyöttömien määrä ja osuus alkavat nousta 56. ikävuoden jälkeen. Heidän määränsä on suurimmillaan 60-vuotiaina mutta osuus työttömistä vielä nousee ja pysyttelee korkealla tasollaan (65 prosentin tuntumassa) aina 64. ikävuoteen saakka. Työttömien ja pitkäaikaistyöttömien määrä alkaa kuitenkin 60. ikävuoden jälkeen nopeasti laskea. (Ks. kuviot 33 ja 34.) Tämä selittyy lähinnä sillä, että pitkäaikaistyöttömät ovat siirtyneet työttömyyseläkkeelle (vrt. kuviot 24 ja 25). Työttömyyseläkkeelle siirtyminen on viime vuosina tyrehtynyt, minkä seurauksena pitkäaikaistyöttömien määrä tulee kasvamaan yli 60-vuotiaiden parissa.

Kuvio 34. Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien osuus ikääntyneistä vuoden aikana työttömänä olleista 1-vuotisikäryhmittäin. Työnvälitystilasto.

Kaikilla 55–64-vuotiailla vuoden aikana työttömänä olleilla omatoimisesti työllistyneiden osuus vuonna 2011 oli 62 prosenttia (ks. kuvio 27). Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien omatoiminen työllistyminen on kuitenkin hyvin harvinaista. Omatoimisten työllistymisten osuus vuoden aikana pitkäaikaistyöttömänä olleista vuonna 2011 oli 3 prosenttia. Omatoimisesti työllistyneiden osuus alle vuoden työttömänä olleista ikääntyneistä olikin 123 prosenttia.

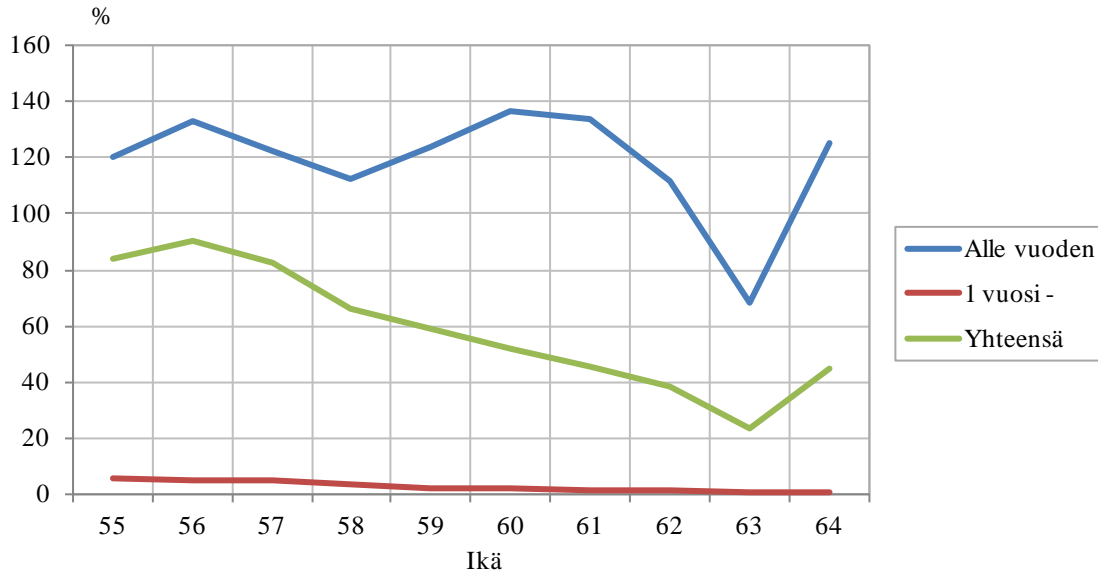
Vuotta lyhyemmän ajan työttömänä olleita oli 60 vuotta täyttäneistä työttömistä vain n. 35 prosenttia mutta nuorimpien ikääntyneiden, 55–57-vuotiaiden, parissa yli 65 prosenttia (ks. kuvio 34). Seuraavassa työllistyneiden osuuden muutosta onkin tarkasteltu 1-vuotisikäryhmittäin ikääntyneiden parissa. Lisäksi on tarkasteltu, miten työllistyminen vaihtelee iän mukaan toisaalta pitkäaikaistyöttömien ja toisaalta lyhyemmän aikaa työttömänä olleiden parissa (kuvio 35).

Omatoiminen työllistyminen on yleisintä 55–57-vuotiaiden parissa, minkä jälkeen työllistyneiden osuus nopeasti ja melko tasaisesti laskee. Iän mukainen muutos on pitkälti vastakkainen pitkäaikaistyöttömyyden muutokselle (vrt. kuvio 34). Myös yli vuoden työttömänä olleiden työllistymisen yleisyys riippuu selvästi työttömien iästä. Kun 55–58-vuotiaita pitkäaikaistyöttömiä työllistyy viitisen prosenttia, ovat yli 61-vuotiaiden työttömyysjaksot päättyneet enää prosentilla. Myös nämä muutokset ovat vastakkaisia pitkäaikaistyöttömyyden muutoksille.

Alle vuoden pituisten työttömyysjaksojen päättymisten osuus alle vuoden työttömänä olleista pysyttelee sen sijaan kaiken ikäisillä ikääntyneillä yli 100 prosentissa. Ainoan poikkeuksen muodostavat 63-vuotiaat, joiden omatoiminen työllistyminen on muita ikääntyneitä selvästi vähäisempää. Voi

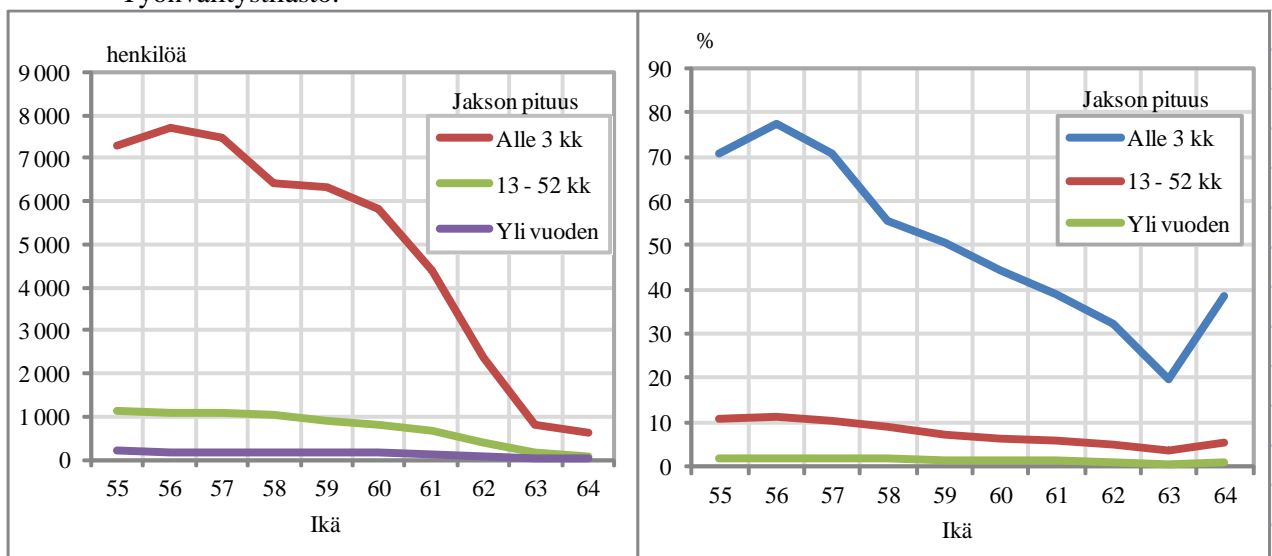
kysyä, johtuuko tämä poikkeava käyttäytyminen vanhuuseläkeiän lähestymisestä. Kuviosta 34 käy ilmi, että pitkäaikaistyöttömien osuuden nousu nopeutuu 57. ikävuoden jälkeen. Kuitenkin sen iän myötä pienenevän joukon, joka koostuu lyhyemmän kuin vuoden ajan työttömänä olleista, työllistymisten osuus säilyy korkeana.

Kuvio 35. Omatoimiseen työllistymiseen päättäneiden alle ja vähintään vuoden pituisten työttömyysjaksojen osuus ikääntyneiden vuoden aikana työttömänä olleiden vastaavan pituisesta työttömyydestä 1-vuotiskäryhmittäin vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

Erittelyä ei samaa logiikkaa noudattaen voi tarkentaa, sillä vuoden aikana työttömänä olleiden työttömyyksien vuotta lyhyempiä kestoja ei tilastosta saa. Tieto päättäneiden työttömyysjaksojen kestosta on kuitenkin mahdollista saada ja sen perusteella on muodostettu seuraava kuvio 36. Siinä päättäneet eri kestoiset työttömyysjaksot on suhteutettu kaikkiin vuoden aikana työttömänä olleisiin 1-vuotiskäryhmittäin.

Kuvio 36. Omatoimiseen työn saantiin päättäneiden eri kestoisten ikääntyneiden työttömyysjaksojen määrä (henkilöä) ja osuus (%) vuoden aikana työttömänä olleista iän mukaan vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

Kuviosta käy ilmi, miten todella voimakkaasti omatoiminen työllistyminen on keskittynyt alle 3 kuukautta kestäneisiin työttömyysjaksoihin. Työllistymisen toinen selvä ominaisuus on sen keskittyminen määrällisesti 60 vuotta nuorempiin ikääntyneisiin. Omatoimiseen työllistymiseen päättäneiden lyhytkestoisten työttömyysjaksojen osuus on kuitenkin samaa luokkaa niin alle 60-vuotiailla kuin 60 vuotta täyttäneilläkin (ks. taulukko 2).

Se, että ikääntyneiden työttömyyden päätyminen keskittyy vahvasti lyhytkestoiseen työttömyyteen, ei ole ikääntyneille tyypillinen ominaisuus. Nuorempien työttömien päätyneet työttömyysjaksot ovat ainakin saman verran lyhytkestoisia kuin ikääntyneidenkin jaksot. Nuoremmilla työttömällä lyhytkestoiset päätyneet jaksot ovat nimittäin vielä jonkin verran yleisempiä kuin taulukossa 2, sillä lyhytkestoisissa päätyneissä jaksoissa nuorilla luokka ”muu syy tai ei tietoa” korostuu ikääntyneihin verrattuna. Merkittävä osa ko. luokkaan kuuluvista on kuitenkin saanut työtä (vrt. luku 4.5).

Omatoimiseen työllistymiseen päätyneet työttömyysjaksot ovat selvästi lyhyempiä kuin muihin syihin päätyneet jaksot. Tämä koskee niin ikääntyneitä kuin heitä nuorempiakin työttömiä työnhakijoita. Ero on sitä suurempi mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse.

Taulukko 2. Omatoimiseen työllistymiseen päättäneiden ja kaikkien päättäneiden työttömyysjaksojen kesto eri ikäisillä työttömällä työnhakijoilla vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

	Omatoimiseen työllistymiseen päätyneet jaksot				Kaikki päätyneet jaksot			
	Ikä, vuotta				Ikä, vuotta			
Kesto	15-54	55-64	55-59	60-64	15-54	55-64	55-59	60-64
Alle 3 kk	82	83	83	84	72	63	67	54
3-12 kk	16	14	14	14	23	22	23	21
Yli 12 kk	2	3	3	3	5	15	10	26
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Vaikka ikääntyneiden ja heitä nuorempien omatoimiseen työllistymiseen päättäneiden työttömyysjaksojen kestojen jakaumat eivät suuresti eroakaan, keskittyy omatoiminen työllistyminen ikääntyneillä huomattavasti nuoria enemmän lyhytkestoiseen työttömyyteen. Työttömyys on nimittäin ikääntyneillä huomattavasti harvemmin lyhytkestoista kuin heitä nuoremmilla (vrt. kuviot 16 ja 44). Tästä huolimatta lyhytkestoisilta työttömyysjaksoilta työllistyneiden osuus on ikääntyneillä samaa luokkaa kuin nuoremmillakin.

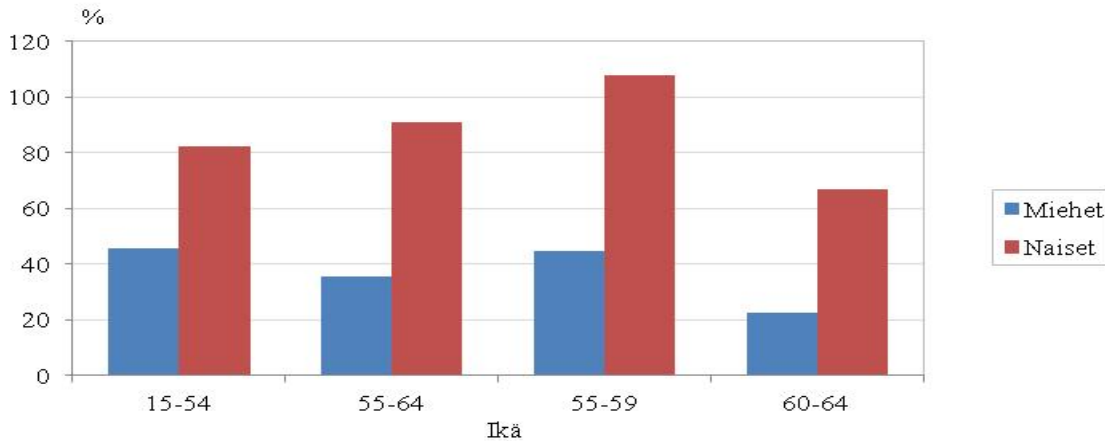
5.2 Omatoimisesti työllistyneiden ominaisuuksia

Sukupuoli

Ikääntyneiden naisten määrä on nykyään hieman miesten määrää pienempi (kuvio 11). Toisaalta ikääntyneet naiset työllistyvät huomattavasti useammin kuin ikääntyneet miehet (kuvio 37). Omatoimisten työllistymisten osuus vuoden aikana työttömänä olleista on naisten joukossa 2,5-kertainen miehiin verrattuna. Myös ikääntyneitä nuorempien työttömien parissa naiset työllistyvät miehiä selvästi, vajaat kaksi kertaa, useammin. Ikääntyneiden naisten työllistyminen on yleisempää kuin alle 55-vuotiaiden naisten. Ikääntyneet miehet puolestaan työllistyvät harvemmin kuin nuoremmat miehet.

Sukupuolten ero vanhempien ikääntyneiden, 60 vuotta täyttäneiden, parissa on vielä suurempi naisten eduksi; se on lähes kolminkertainen. Kuitenkin työllistymisen määrät vähenevät rajusti paitsi miesten myös naisten parissa, kun 60. vuoden ikäraja ylitetään.

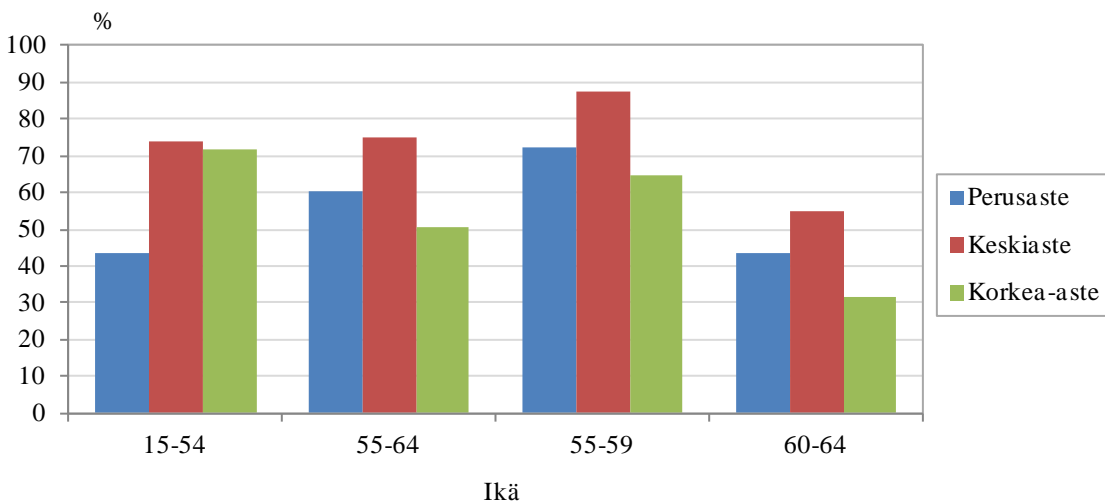
Kuvio 37. Ikääntyneiden ja heitä nuorempien omatoimisten työllistyneiden osuus vuoden aikana työttömänä olleista vuonna 2011 sukupuolen mukaan. Työnvälitystilasto.

Koulutus

Seuraavassa kuviossa 38 on esitetty, miten erilaisen koulutustaustan omaavat työttömät ovat työllistyneet. Ikääntyvien työllistyminen poikkeaa selvästi nuorempien työllistymisen mallista. Kun yleensä vain perusasteen koulutuksen hankkineet työttömät työllistyvät pitemmälle koulutettuja huonommin, katkeavat ikääntyneillä vain peruskoulun käyneiden työttömyysjaksot keskiasteen koulutuksen hankkineiden jälkeen seuraavaksi eniten. Korkea-asteen koulutuksen hankkineiden työllistyminen on heikointa. Kaiken kaikkiaan ikääntyneiden työttömyysjaksot päättyvät koulutustaustaan nähden nuorempia työttömiä tasaisemmin. Työkokemuksen merkitys on tasannut koulutuserojen merkitystä. Suhteessa nuorempiin työttömiin ikääntyneet työllistyvätkin useammin perusasteelta, samassa määrin keskiasteelta ja huonommin sitä paremmalta koulutukselta.

Kuvio 38. Ikääntyneiden ja heitä nuorempien omatoimisten työllistyneiden osuus vuoden aikana työttömänä olleista vuonna 2011 koulutustaustan mukaan. Työnvälitystilasto.

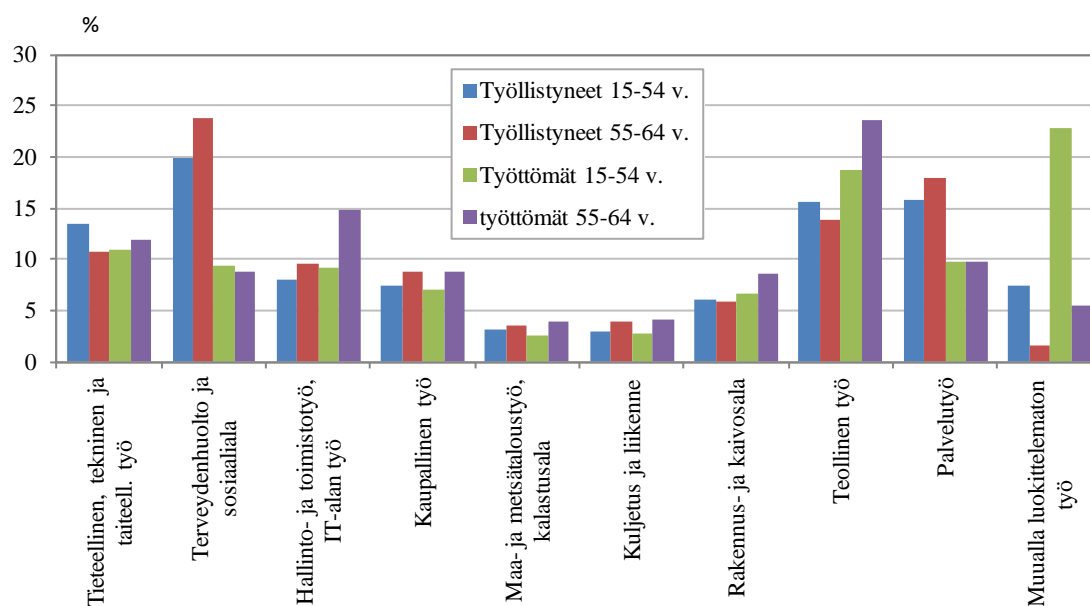
Nuoremmat, 55–59-vuotiaat, ja vanhemmat ikääntyneet työllistyvät eri suuressa määrin kaikilla koulutustasoilla mutta molemmat ikäryhmät noudattavat muista ikäryhmistä eroavaa mallia: korkea-asteelta työllistytään huonoiten. Niinpä 60 vuotta täyttäneet ikääntyneet, vaikka työllistyvätkin selvästi huonommin kuin ikääntyneitä nuoremmat työttömät, työllistyvät kuitenkin perusasteelta samassa määrin kuin he.

Ammattiala

Siitä, mille toimialoille ikääntyneet ovat työllistyneet, ei saa luotettavaa tietoa. Alan epäsuorana indikaattorina käytetäänkin seuraavassa työttömien ammattia. Taulukkoa 3 on pidettävä vain suuntaa antavana. Tämä johtuu ennen muuta tilastoluokan ”muu syy tai ei tietoa” suuresta osuudesta alle 54-vuotiaiden ammattijakaumassa. Osuus selittyy luokan yleisyydellä erityisesti nuorten parissa (vrt. kuvio 26).

Teollisen työn ammatit muodostavat ikääntyneillä työttömällä suurimman ammattiryhmän, hallinto- ja toimistotyö, IT-ala toiseksi tärkeimmän. Ikääntyneitä nuoremmilla keskeisin ammattiluokka on ”muualla luokittelematon työ” ja toiseksi tärkein teollinen työ. Nämä työttömien ammattiryhmät ovat selvästi muita ammattiryhmiä suurempia. (Ks. kuvio 39.) Toisaalta työttömät työllistyivät iästä riippumatta useimmiten terveydenhuoltoon ja sosiaalialalle sekä palvelualalle ja vasta kolmanneksi eniten teolliseen työhön.

Kuvio 39. Ikääntyneet ja heitä nuoremmat omatoimisesti työllistyneet ja vuoden aikana työttömänä olleet pääammattiryhmän mukaan vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

60 vuotta täyttäneiden tai heitä nuorempien ikääntyneiden työttömien ammattialojen jakaumat olivat lähes identtiset. Työllistyneiden jakaumat sen sijaan erosivat jonkin verran. 55–59-vuotiaat sijoittuivat 60 vuotta täyttäneisiin verrattuna useammin varsinkin teollisuuteen, 60 vuotta täyttäneet puolestaan tieteelliseen, tekniseen ja taiteelliseen työhön sekä terveydenhuoltoon ja sosiaalialalle. Nämä erot näkyvät seuraavassa taulukossa 3, jossa työllistyneet on suhteutettu työttömänä olleisiin.

Omatoimisesti työllistyneiden osuus eri ammattialojen työttömien määrästä onkin sekä ikääntyneillä että heitä nuoremmilla työttömällä korkein terveydenhuolto- ja sosiaalialalla sekä palvelualalla.

Työllistyneiden osuus työttömistä on kaikilla muilla aloilla selvästi vähäisempää. Vaikka teollisen työn ammateissa työllistyneiden määrä on korkea, on alalle työllistyneiden osuus matala, sillä alan työttömien määrä on suuri. Myös hallinto- ja toimistotyössä sekä rakennusalaalla ikääntyneiden työllistyminen on muita aloja vaikeampaa. Suhteessa nuorempiin työttömiin ikääntyneet työllistyvät paremmin terveydenhuolto- ja sosiaali-alalla sekä palvelu-alalla. Kaikilla muilla aloilla ikääntyneet työllistyvät nuorempia työttömiä heikommin ja heikoimmin teollisessa työssä ja hallinto- ja toimistotyössä.

60 vuotta täyttäneet sijoittuvat 55–59-vuotiaita selvästi huonommin jokaiselle ammattialalle. He kuitenkin sijoittuvat 15–54-vuotiaita paremmin terveydenhuolto- ja sosiaali-alalle vaikkakin kaikille muille aloille selvästi huonommin. 55–59-vuotiaat sijoittuvat alle 55-vuotiaita selvästi paremmin terveydenhuolto- ja sosiaali-alalle mutta myös palvelutyöhön ja kaupalliselle alalle.

Taulukko 3. Ikääntyneiden ja heitä nuorempien omatoimisten työllistyneiden osuus (%) vuoden aikana työttömänä olleista vuonna 2011 ammatin mukaan. Työnvälitystilasto.

	Ikä, vuotta			
	15-54	55-64	55-59	60-64
Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	78	57	66	44
Terveydenhuolto ja sosiaali-alalla	133	169	183	145
Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	55	40	51	25
Kaupallinen työ	68	63	81	41
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	77	57	65	43
Kuljetus ja liikenne	68	58	68	44
Rakennus- ja kaivosala	57	43	49	31
Teollinen työ	53	37	49	20
Palvelutyö	102	115	133	86
Muualla luokittelematon työ	21	19	24	13
Yhteensä	63	62	75	44

Aikaisemmin tuli esiin, että työttömät naiset iästä riippumatta sijoittuvat miehiä huomattavasti useammin työhön. Seuraavassa onkin katsottu, missä määrin tätä selittäisivät työttömien miesten ja naisten erilaiset ammattialat.

Ikääntyneet ja alle 55-vuotiaat työttömät miehet jakaantuvat eri ammattialoille saman tyypillisesti; teollisuus, rakennusala ja tieteellinen, tekninen ja taiteellinen työ dominoivat. (Nuorten miesten iso osuus ”muualla luokittelematon työ” –luokassa hankaloittaa tarkempien vertailujen tekemistä.) Työllistyneiden määrä painottuu samoille aloille kuin työttömienkin. Ikääntyneet työllistyneet ovat keskittyneet nuorempia enemmän rakennusalaalle, tieteelliseen, tekniseen ja taiteelliseen työhön sekä kuljetukseen ja liikenteeseen. Sekä ikääntyneitä työttömiä että työllistyneitä miehiä oli hyvin vähän terveydenhuollossa ja sosiaali-alalla sekä palvelutyössä.

Ikääntyneiden ja alle 55-vuotiaiden naisten työttömyys painottuu terveydenhuolto- ja sosiaali-alalle, palvelutyöhön, hallinto- ja toimistotyöhön, IT -alan työhön sekä teolliseen työhön. Yli ja alle 55-vuotiaiden eroista on vaikea todeta mitään, koska alle 55-vuotiailla ”muualla luokittelematon työ”-luokka on niin suuri. Työllistyminen on kuitenkin jakaantunut hallinto- ja toimistotyöhön ja teolliseen työhön paljon työttömyyttä harvemmin. Toisaalta työllistyminen terveydenhuolto- ja sosiaali-alalle sekä palvelutyöhön on määrällisesti työttömyyttä runsaslukuisempaa. Kyseisillä aloilla ikääntyneet lisäksi työllistyvät nuorempia jonkin verran yleisemmin. (Ks. liitetaulukko 3.)

Ikääntyneiden miesten työllistymisen erot eri ammattialojen välillä ovat vähäisemmät kuin naisilla. Miehet tosin työllistyvät tasaisen selvästi vähemmän kuin naiset. Ainoan poikkeuksen muodostaa rakennus- ja kaivosala, jossa ikääntyneet miehet työllistyvät selvästi ikääntyneitä naisia useammin. Suhteessa nuorempiin työttömiin ikääntyneet sen sijaan työllistyvät huonommin jokaisella alalla. Työllistymisen erot ovat lisäksi suuret nuorempien ja 60 vuotta täyttäneiden ikääntyneiden kesken. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 4. Ikääntyneiden ja heitä nuorempien omatoimisesti työllistyneiden osuus vuoden aikana työttömänä olleista vuonna 2011 sukupuolen ja ammattialan mukaan. Työnvälitystilasto.

Miehet	Ikä, vuotta			
	15-54	55-64	55-59	60-64
Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	68	45	57	30
Terveystenhoito ja sosiaaliala	84	56	57	54
Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	40	28	39	15
Kaupallinen työ	46	26	37	14
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	64	49	56	38
Kuljetus ja liikenne	65	58	66	46
Rakennus- ja kaivosala	56	43	50	31
Teollinen työ	46	28	38	14
Palvelutyö	67	43	50	32
Muualla luokittelematon työ	17	9	12	4
Yhteensä	45	36	45	22

Naiset	Ikä, vuotta			
	15-54	55-64	55-59	60-64
Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	86	75	79	68
Terveystenhoito ja sosiaaliala	139	178	193	151
Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	65	45	56	30
Kaupallinen työ	81	88	111	60
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	90	70	81	51
Kuljetus ja liikenne	88	59	80	38
Rakennus- ja kaivosala	71	23	35	3
Teollinen työ	77	58	75	35
Palvelutyö	118	134	156	100
Muualla luokittelematon työ	24	28	34	21
Yhteensä	82	91	108	67

Ikääntyneet naiset työllistyvät nuorempia naisia useammin terveydenhoito- ja sosiaalialalla, palvelutyössä ja kaupallisessa työssä. Muilla aloilla he työllistyvät huonommin mutta tästä huolimatta ylipäänsä kaikki ammatit huomioon ottaen nuorempia paremmin. Tämä johtuu siitä, että terveydenhuollon ja sosiaalialan työn sekä palvelutyön aloilla työllistyneet muodostavat valtaosan työllistyneistä ikääntyneistä naisista. Myös naisten parissa nuorempien ja 60 vuotta täyttäneiden työllistymisen erot ovat selvät. Terveystenhoito- ja sosiaalialalla 60 vuotta täyttäneiden naisten työllistymisen on kuitenkin yleisempää kuin alle 55-vuotiaiden.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Uusi ikäpolitiikka on onnistunut keskeisessä tavoitteessaan parantaa ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyystilannetta. Heidän työllisyytensä on kasvanut vakaasti ja nopeaan ainoastaan siitä asti, kun kasvu pääsi vauhtiin 1990-luvun lopulla. Ikääntyneistä 55–59-vuotiaat ovat jo ylittäneet yleisen, kaikkia työikäisiä koskevan, työllisyysasteen vuonna 2009, minkä jälkeen ero on ikääntyneiden eduksi vielä kasvanut. Vanhimpien ikääntyneiden, 60–64-vuotiaiden, työllisyys on parantunut eri ikäryhmistä nopeimmin. Alhaisen lähtötason vuoksi heidän työllisyysasteensa on kuitenkin edelleen matala.

Ikääntyneiden työllisyyskehityksen herättämä keskeinen kysymys on, jatkuuko työllisyyskehitys yhtä myönteisenä. Asian tärkeyttä korostaa se, että työikäinen, 15–64-vuotias, väestö tulee vähenevään kuluvalle vuosikymmenellä yli 120 000 ja ikääntynekin väestö 60 000 henkilöllä (Tilastokeskus 2012).

Ikääntyneiden työmarkkinatilanne on ollut selvän kaksijakoista. Työllisyystilanne on parantunut nopeasti mutta ikääntyneiden työttömyys on säilynyt suurena. Varsinkin ikääntyneiden työttömien palaaminen takaisin työelämään on ollut vaikeaa. Myönteiset työllisyysvaikutukset ovat kuitenkin alkaneet näkyä vähitellen ja hitaasti myös työttömien tilanteen kohentumisena.

Raportissa tuodaan esiin ikääntyneiden työttömien passiivisuus. Heidän työnhakunsa on passiivisempaa kuin alle 55 –vuotiaiden työttömien, he pysyvät kauemmin työttöminä, siirtyvät harvemmin pysyvämpiin työsuhteisiin ja luonnollisesti siirtyvät eläkkeelle muita useammin. Nämä tulokset noudattavat tutkimuksissa esitettyjä näkemyksiä.

Tutkimuksessa tulee myös monin tavoin esiin yhteyksiä, joita työttömyydellä, työttömyysturvalla ja työttömyyseläkkeellä on. 55–59-vuotiaiden työttömyyden keskittyminen lähelle 60. ikävuotta liittyy työttömyyseläkkeelle siirtymisen painottumiseen sen ensimmäiseen mahdolliseen alkamisvuoteen. Myös se, että ikääntyneiden työttömyys ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyys on korkeampaa kuin nuoremmilla työttömillä, liittyy ikääntyneiden erikoisuuksiin, lähinnä työttömyysturvan lisäpäiväoikeuteen ja työttömyyseläkkeeseen.

On perusteita väitteelle, että ikääntyneiden työttömyyseläke ja työttömyysturvan lisäpäiväoikeus ovat lisänneet ikääntyneiden työttömyyttä. Lisäys johtuu toisaalta suuremmasta työllisten virrasta työttömyyteen ja toisaalta työttömyyden pitkittymisestä. (Vrt. myös esim. Kyyrä, T. ja Wilke, R. 2004; Kyrrä, T., Ollikainen, V. 2008.)

Ikääntyneiden työttömyydessä ja pitkäaikaistyöttömyydessä kyse ei kuitenkaan ole pelkästään erityisuuksien vaikutuksesta vaan myös ikääntyneiden vaikeasta työmarkkinatilanteesta. Tätä osoittaa se, että ikääntyneiden työttömyys on nuorempien, alle 55-vuotiaiden, työttömyyttä korkeampaa heti 55. ikävuodesta alkaen. Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys alkavat lisäksi kasvaa jo 56. ikävuoden jälkeen, vaikka etuuksille pääsy ei vielä ole mahdollista. Ts. painetta ikääntyneiden työttömyyden kasvulle on olemassa erityisuuksista riippumatta.

Voidaankin myös väittää, että ikääntyneiden etuudet eivät aina lisää työttömyyttä. Etuudet vaikuttavat sen sijaan siihen, milloin ikääntynyt tulee työttömäksi. Hän voi pysytellä työssä kunnes pääsy erityisuuksien piiriin on varmistunut. Tällöin erityisetuudet myöhentäisivät ikää, jolloin ikääntynyt tulee työttömäksi. - Sen selville saaminen, miten suuri tämän ajoittumisen vaikutus työttömyyteen on, vaatisi erillisen tutkimuksensa.

Näiden vanhoja tutkimustietoja tukevien tuloksien lisäksi raportissa tulee esiin uutena seikkana ikääntyneiden työllistymisen taso. Taso ei ole ollut aikaisemmin yhtä korkea kuin nykyään. Tämä tieto ei kuitenkaan muuta perustavasti aikaisempia analyysituloksia. Ikääntyneiden työttömien työllistyminen on nimittäin edelleen selvästi vaikeampaa kuin nuorempien työttömien ja työllistyminen on jatkanut jo yli vuosikymmenen ajan hidasta paranemistaan.

Se, mikä raportin tutkimustuloksissa on aikaisemmista tutkimustuloksista poikkeavaa ja uutta, on ikääntyneiden työttömien aktiivisuus. Aktiivisuus koskee lisäksi omatoimista työllistymistä. Työnvälitystilaston tulos on vastakkainen työssäkäyntitilaston antamalle. Niiden välittämät kuvat ikääntyneistä, erityisesti 55–59-vuotiaista, ovat dramaattisesti erilaiset. Työssäkäyntitilaston mukaan he lähinnä pysyvät työttöminä. Työnvälitystilasto puolestaan kertoo heidän muodostavan yhden niistä ryhmistä, joissa omatoimisia työllistymisiä esiintyy eniten. Ristiriita selittyy sillä, että ikääntyneet työttömät työllistyvät nimenomaan lyhytaikaisiin työsuhteisiin. Nämä ovat yleisimpiä ikääntyneiden ja toisaalta nuorten työttömien parissa. Myöskään tätä ei ole tullut esiin aikaisemmissa tutkimuksissa.

Ikääntyneiden joukossa aktiivisuus ja passiivisuus eriytyvät eri ryhmille vielä jossakin määrin enemmän kuin alle 55-vuotiaiden parissa. Niinpä ikääntyneiden työllistyminen keskittyy alle 60-vuotiaisiin, naisiin ja lyhyen aikaa työttömänä olleisiin. Tästä huolimatta merkittävä osa työllistymisiä kuitenkin myös hajaantuu ikääntyneiden eri ryhmiin. Niinpä 60 vuotta täyttäneet, alle vuoden työttömänä olleet ikääntyneet työllistyvät omatoimisesti lähes samaan tahtiin kuin alle 60-vuotiaatkin. Tieto myös ilmentää sitä, että ikääntyneiden parissa on vahva suuntautuminen työhön. 60 vuotta täyttäneillä työn saaminen on taloudellisessa mielessä vähemmän välttämätöntä työttömyysturvan lisäpäiväoikeuksien vuoksi.

Näillä uusilla tuloksilla on merkityksensä, kun arvioidaan ikääntyneiden työttömyyden alentamiskeinoja. Ikääntyneiden korkea ja pitkäkestoinen työttömyys kieltämättä liittyy ikääntyneiden työhaun passiivisuuteen ja ikääntyneiden työttömien saamiin erityisuuksiin kuten työttömyysturvan lisäpäiväoikeuteen. Tämän vuoksi on voitu esittää, että ikääntyneiden työttömyys saadaan pienemmään erityisuuksiin puuttumalla. Se, että ikääntyneet työttömät sijoittuvat vilkkaaseen tahtiin omatoimisesti työhön, tuo esiin myös muiden seikkojen, ikääntyneiden työmarkkinavalmiuksien ja työvoiman kysynnän tai mahdollisesti ikädiskriminaation merkityksen. Lyhytaikaisten työsuhteiden yleistymisen nimittäin ilmentää paitsi ikääntyneiden työllisyystilanteen paranemista työmarkkinoilla, myös sitä, että ikääntyneiden työttömien on vaikea sijoittua pysyvämmiin työelämään. Ikääntyneethän työllistyvät vuodesta toiseen nuorempien työttömien tahtiin, vaikka sijoittuvatkin alle 55-vuotiaita huomattavasti heikommin pysyväisluontoisempiin työsuhteisiin.

60 vuotta täyttäneiden oikeus työttömyysturvan jatkumiseen on omiaan pidentämään työttömyyden kestoja ja lisäämään työttömyyden määrää. Toisaalta on perusteltua kysyä, mitä on tarjolla näiden erityisuuksien tilalle. Pelkkä lisäpäiväoikeuksien poisto johtaisi osalle ikääntyneistä putoamiseen ansiopäivärahalta ja heidän elintasonsa putoamiseen koko loppuelämäkseen. Tätä johtopäätöstä tukee ikääntyneiden sinnikäs työllistyminen lyhytaikaisiin työsuhteisiin ja paineet työttömyyden kasvulle jo ennen oikeutta erityisuuksiin.

Vilkastahtinen työllistyminen osoittaa, ettei ikääntyneiden vaikeus saada työtä johdu vain passiivisuudesta. Myös ikääntyneiden työmarkkinavalmiuksilla, mm. ammattitaidolla, on merkitystä. Tällä hetkellä ikääntyneiden osallistuminen työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin, esim. työvoimakoulutukseen, on kuitenkin selvästi vähäisempää kuin nuoremmilla työttömillä. Kun heidän aktiivointiasteensa oli vuonna 2009 EU:n LMP -tietokannan mukaan 14,5 %, oli se kaikilla työttömillä 26 %.¹³ Ti-

¹³ Työnvälitystilaston mukaiset vastaavat luvut ovat hieman matalammat: 13 ja 24%.

lanne voisi olla myös toisin. Tanskassa ikääntyneiden aktivointiaste vuonna 2009 oli 63,5 % ja kaikkien työttömien aktivointiaste 58,5 prosenttia. (European Commission 2012.)

Kyse ei kuitenkaan ole vain osallistumisesta toimenpiteisiin. Osallistuttuaan aktiivitoimenpiteisiin ikääntyvät työllistyvät huomattavasti heikommin kuin nuoremmat työttömät. Ikääntyneiden tarpeisiin räätälöityjä toimenpiteitä varmaan tarvitaan. (Vrt. European Commission 2011.) Ikääntyneiden työmarkkinatilanteen haasteellisuus edellyttää kuitenkin täysin uusienkin ratkaisumallien etsimistä. Esim. rakennemuutos voi johtaa tilanteeseen, jossa ikääntyneen tulisi työllistyä uuteen aikaisempaa pienipalkkaisempaan ammattiin. Tällaisten siirtymien helpottamiseksi meilläkin voitaisiin pohtia palkanvähennystä kompensoivia tukimuotoja. Näitä ”in-work”-etuuksia kohdennetaan ikääntyneille monissa EU –maissa, esim. Belgiassa, Itävallassa ja Saksassa (EEO Review 2012).

Ongelmana eivät kuitenkaan ole vain ikääntyneiden työmarkkinavalmiudet. Tätä osoittaa ikääntyneiden vilkastahtinen työllistyminen. Heidän ammatitaidolleen on siis käyttöä ja ongelmana on, mikseivät he kelpaa pidempikestoisiin työsuhteisiin. Työnantajien käyttäytymiselle voi olla hyvin perusteltuja syitä. Ikääntyvän mahdollisuutta pysyväisluontoisempiin työsuhteisiin vähentää hänen mahdollinen tulemisensa työkyvyttömäksi. Lainsäädäntöön tehdyt muutokset eivät nimittäin ole perustavasti muuttaneet sitä, että suurilla yrityksillä on yksilöllinen vastuu myös ikääntyneen työkyvyttömyyseläkkeen kustannuksista. Lisäksi pienyritykset, vaikka ne kantavatkin työkyvyttömyyseläkevastuut kollektiivisesti, suhtautuvat työkyvyttömyyseläkkeen kustannuksiin kaikkein pelokkaimmin.¹⁴

Monissa maissa ikääntyneiden työkyvyttömyyskustannusten osalta on tehty erityisjärjestelyjä. Esim. Hollannissa yritykset työllistäessään yli 50-vuotiaan työttömän on vapautettu työkyvyttömyyteen liittyvistä kustannuksista. (EMCO working group 2007.) Em. maissa ei ole olemassa yksilöllisen eläkevastuun järjestelmää, joka on ehkäissyt hyvin työkyvyttömyyttä. Voi kuitenkin kysyä, eikö järjestelmä mahdollistaisi meilläkin ikääntyneitä työttömiä koskevia ratkaisuja, jotka ottavat huomioon heidän vaikean työmarkkinatilanteensa.

Ikääntyneiden työttömien vaikean työmarkkinatilanteen lieventämiseksi on luotu erityisjärjestelyjä kuten oikeus työttömyysturvan lisäpäiviin. Tämä on kuitenkin omiaan pidentämään ja lisäämään ikääntyvien työttömyyttä. Lisäpäiväoikeuden kumoaminen kuitenkin sysää osan ikääntyvistä työttömyysturvan ulkopuolelle.

Kyseessä ei kuitenkaan tarvitse olla ”joko-tai” –tilanne. Työttömyysturvan lisäpäivillä oleva työtön ikääntynyt on nimittäin normaali työtön työnhakija normaaleine oikeuksineen ja velvolluuksineen. Hänen on tämän vuoksi oltava työhön käytettävissä ja haettava TE-toimiston edellyttämällä tavalla työtä. Monessa maassahan ikääntyneiden ei esim. tarvitse hakea työhön tai osallistua työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin (esim. Dietz, M., Walwei, U. 2011). Se, että ikääntyneiden erityisetuudet eivät johtaisi ikääntyneiden työttömyyden pitkittymiseen, riippuu ratkaisevasti työvoimavirkailijoista ja työvoimapolitiikasta.

Joko-tai –asetelma on pyritty välttämään toisellakin tapaa. Tanska on poistanut ikääntyneiden kaikki työttömyysturvaan liittyvät erityisoikeudet. Toisaalta se pyrkii tukemaan heidän ammatitaitonsa ja työmarkkinavalmiuksiensa parantamista ja auttamaan heitä työnhaussa. Ellei ikääntynyt näistä toimenpiteistä huolimatta saa työtä, kunta on velvoitettu järjestämään hänelle sopivaa työtä. (EMCO working group 2007.)

Molemmat esitetystä ratkaisusta edellyttävät työvoimapolitiikalta melkoista aktiivisuutta. Ratkaisut ovat yhteneviä sikäli, että kumpikin tähtää ikääntyneiden työllistymiseen ja kumpikin ratkaisu

¹⁴ Asia nousi esiin jo Työvoiman saatavuusprojektin (2003) selvitysten yhteydessä.

takaa ikääntyneelle viimekätisen ratkaisun. Jos ikääntynyttä ei pystytä sijoittamaan avoimille työmarkkinoille, tarjoaa toinen ratkaisu viimeisenä keinona työttömyysturvan jatkamisen ja toinen ratkaisu takuutyöpaikan.

Tämän raportin ilmeinen johtopäätös on seikkaperäisempien jatkotutkimusten tarve. Omatoimisen työllistymisen yksityiskohtainen hajonta ikääntyneiden työttömien parissa vaatisi yksilömuuttujiin perustuvaa analyysia. Työllistymisen kohtaannon ohella tarvittaisiin huomattavasti yksityiskohtaisempaa tietoa työllistymisen luonteesta. Selvitettäviä asioita olisivat esimerkiksi, minkä kestoisiin työsuhteisiin työttömyysjaksojen päättymiset ovat johtaneet ja minkä kestoisia työnvälitystilaston ja työssäkäyntitilaston mukaiset työllistymiset ovat. Olisi mielenkiintoista esim. tietää, missä määrin työssäkäyntitilaston kuvaama ikääntyneiden työllistymisen paraneminen ilmentää lyhytaikaisten työllistymisten lisääntymistä, missä määrin pysyväisluonteisen työhön siirtymisen paranemista.

LÄHTEET

- Aho, S. (2005); Työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden seuranta. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 281.
- Dietz, M., Walwei, U. (2011); Germany – no Country for old Workers? Journal for Labour Market Research 44, 363-376.
- EEO Review (2012); European Employment Observatory Review. Employment Policies to Promote Active Ageing. European Union.
- Ehdotus Kansallisen Ikäohjelman seurantaraportiksi (1999), Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 9.
- EMCO working group (2007); Report on Active Ageing. Bundesministerium für Arbeit und Soziales. Bonn.
- European Commission (2006); Employment in Europe. Belgium.
- European Commission (2011); Employment and Social Developments in Europe 2011. Belgium.
- European Commission (2012); LMP-database.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/labour_market/labour_market_policy
- IKOMI (1996); Ikääntyvät työelämässä. Ikääntyvien työllistymisedellytysten parantamista selvittäneen komitean mietintö. Komiteamietintö 14. Helsinki.
- Ilmarinen, J. (2006); Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa. Työterveyslaitos, sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti (2000); Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö, työryhmämuistioita 15.
- Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti (2001); Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö, työryhmämuistioita 17.
- Kansallisen ikäohjelman seurantaraportti (2002); Sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö, työryhmämuistioita 215.
- Kyyrä, T., Ollikainen, V. (2008); To search or not to search? The effects of UI benefit extension for the unemployed. Journal of Public Economics 92, 2048-2070.
- Kyyrä, T., Wilke, R. (2004); Reduction in the long-term unemployment of the elderly: a success story from Finland. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. VATT-keskustelualoitteita 346. Helsinki.
- Lehto, A.-M. (2012); Eläketavoite on saavutettavissa. Hyvinvointikatsaus 1, 48-55.
- Lehto, A.-M., Sutela, H. (2008); Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimuksen tuloksia 1977-2008. Tilastokeskus. Helsinki.
- Myrskylä, P. (2011); Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys no 12. Helsinki.

Nio, I., Sardar P. (2010); Työvoimapolitiisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2008. TEM analyysija 24/2010. <http://www.tem.fi/index.phtml?C=105094&s=4768&xmid=4461>

OECD (2006); Employment Outlook. Paris.

RWI (2010); Study on various aspects of labour market performance using micro data from the European Union Labour Force Survey. Final Report, Research Project for the European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

Sihto, M., Myrskylä, M. (1999); Työllisyyttä kahdenlaisin mittarein. Hyvinvointikatsaus 3, 42-46.

Sihto, M., Myrskylä, M. (2000); Erilaisissa tilastoissa erilaisia työttömiä. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 4, 539-550.

Tilastokeskus (2012a); Työllisen määritelmä. <http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/kas.html>

Tilastokeskus (2012); Väestöennuste. <http://www.tilastokeskus.fi/til/vaenn/index.html>

Työvoiman saatavuusprojekti (2003); Varautuminen suurten ikäluokkien aiheuttamaan työmarkkinamuutokseen. Työministeriö. Työhallinnon julkaisuja 320.

LIITTEET

Liitetaulukko 1. Työllisyysaste ikäryhmittäin 1989-2011. Työvoimatutkimus.

Ikä	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
15-24	52,8	52,1	44,4	35,5	30,0	27,9	29,2	29,8	33,3	35,0	38,7	39,8	40,4	39,4	38,5	38,1	39,3	40,7	43,2	43,2	38,4	37,8	39,1
25-44	89,2	88,5	84,4	78,9	74,1	74,1	75,3	76,4	77,4	78,6	80,3	80,5	81,3	81,6	81,0	80,8	81,3	82,2	83,1	83,8	81,8	80,7	81,2
45-49	89,5	89,7	86,5	82,6	78,7	78,4	79,4	79,8	80,7	81,6	82,2	83,5	83,3	83,2	83,1	83,3	84,9	84,7	85,9	87,0	84,8	84,4	86,0
50-54	82,8	82,6	79,8	76,9	74,1	73,6	74,8	75,0	74,5	77,1	78,4	79,3	80,2	79,5	79,4	79,6	80,1	80,9	81,7	83,1	81,9	81,5	82,2
55-59	57,9	60,1	57,3	53,3	50,9	48,7	48,9	49,8	49,8	51,2	55,2	59,3	62,9	65,1	65,6	65,7	65,4	67,3	67,9	70,3	71,4	72,5	72,7
60-64	25,5	25,0	24,4	21,7	18,8	16,9	18,5	19,3	19,4	19,6	21,6	23,4	25,2	26,1	27,3	29,2	33,5	37,2	39,1	41,2	39,3	40,8	41,8
65-74	6,3	5,7	5,0	4,1	3,9	3,5	3,5	3,2	3,5	3,5	3,5	3,9	3,9	4,1	4,5	4,5	5,2	6,0	7,1	7,3	7,1	7,6	8,7
15-64	74,3	74,1	70,0	64,7	60,6	59,9	61,1	61,9	62,9	64,1	66,0	66,9	67,7	67,7	67,3	67,2	68,0	68,9	69,9	70,6	68,3	67,8	68,6
55-64	41,9	42,5	40,7	37,4	35,1	33,5	34,6	35,6	35,8	36,4	39,3	42,2	45,7	47,8	49,6	50,9	52,7	54,5	55,0	56,5	55,5	56,2	57,0

Liitetaulukko 2. Työllisyysasteet sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1989-2011. Työvoimatutkimus.**Miehet**

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
15-24	53,7	52,0	43,0	33,9	29,3	27,3	29,9	30,2	34,0	36,1	39,3	39,8	40,2	38,6	37,8	36,9	38,0	39,8	41,9	41,5	35,6	35,7	37,2
25-44	92,4	92,1	87,0	81,3	76,3	76,7	79,5	80,8	81,9	83,4	85,1	85,8	86,5	85,3	85,0	85,6	85,6	86,9	87,6	88,5	85,4	84,9	85,5
45-49	90,1	90,0	85,3	81,4	78,2	77,3	78,8	79,5	80,9	82,6	82,1	83,5	83,1	82,9	82,8	83,5	84,7	84,2	85,9	87,3	84,5	83,9	86,0
50-54	84,2	82,7	79,1	74,8	71,8	72,0	73,5	74,2	73,5	76,6	78,1	79,4	80,0	79,1	78,1	77,9	79,7	79,6	79,9	82,1	80,0	80,3	81,6
55-59	59,0	61,2	57,5	52,1	49,8	47,6	47,0	50,3	50,5	51,7	54,7	58,7	62,0	64,5	64,9	64,6	63,4	65,7	65,6	68,9	69,2	69,9	70,5
60-64	28,9	30,0	28,7	25,4	22,0	20,4	21,3	22,2	22,7	22,7	23,3	26,7	28,4	28,8	31,1	31,3	36,3	39,5	41,5	43,5	39,4	41,8	43,3
65-74	10,8	9,3	7,6	6,7	6,6	5,7	5,6	4,9	5,9	5,9	5,8	6,3	6,2	6,2	7,6	7,4	7,3	7,7	10,4	10,7	10,0	11,0	11,8
15-64	77,0	76,7	71,5	65,7	61,5	61,1	63,1	64,2	65,4	66,9	68,4	69,4	70,0	69,2	68,9	68,9	69,5	70,5	71,3	72,3	68,8	68,7	69,8
55-64	44,6	46,1	43,3	38,9	36,3	34,8	35,1	37,4	38,0	38,4	40,3	43,5	46,6	48,5	51,0	51,4	52,8	54,8	55,1	57,1	54,6	55,6	56,8

Naiset

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
15-24	51,8	52,2	45,8	37,2	30,8	28,5	28,3	29,3	32,5	34,0	38,2	39,9	40,7	40,2	39,1	39,4	40,5	41,6	44,7	45,0	41,4	39,9	41,2
25-44	85,5	84,6	81,4	76,5	71,9	71,4	71,1	71,7	72,8	73,6	75,2	75,1	75,8	77,8	76,9	75,8	76,6	77,2	78,3	78,9	78,1	76,7	76,9
45-49	88,9	89,3	87,8	83,8	79,3	79,5	80,0	80,2	80,5	80,6	82,4	83,6	83,5	83,5	83,4	83,1	85,0	85,2	85,9	86,6	85,2	84,9	86,0
50-54	81,3	82,4	80,5	79,0	76,3	75,3	76,2	75,9	75,5	77,6	78,7	79,2	80,4	80,0	80,8	81,4	80,6	82,2	83,4	84,1	83,7	82,7	82,8
55-59	56,9	59,0	57,1	54,4	52,0	49,9	50,7	49,3	49,2	50,6	55,8	59,9	63,7	65,6	66,3	66,8	67,4	69,0	70,4	71,6	73,6	75,0	74,9
60-64	22,6	20,8	20,6	18,4	15,9	13,7	15,9	16,6	16,3	16,7	20,1	20,2	22,2	23,4	23,7	27,2	30,8	35,0	37,0	39,1	39,2	39,9	40,4
65-74	3,4	3,4	3,4	2,5	2,1	2,0	2,0	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	2,5	2,0	2,0	3,2	4,4	4,4	4,0	4,6	4,7	6,0
15-64	71,5	71,4	68,4	63,8	59,6	58,8	59,1	59,5	60,3	61,3	63,5	64,3	65,4	66,2	65,7	65,5	66,5	67,3	68,5	68,9	67,9	66,9	67,4
55-64	39,5	39,4	38,3	36,0	33,9	32,3	34,1	33,9	33,8	34,5	38,4	41,0	45,0	47,2	48,3	50,4	52,7	54,3	55,0	55,8	56,3	56,9	57,2

Liitetaulukko 3. Työttömyysjakson päättäneet ja työttömät miehet ja naiset ikäryhmittäin ja ammattiaseman mukaan vuonna 2011. Työnvälitystilasto.

Miehet	Saanut itse työtä					Miehet	Työtön				
	Ikä yhteensä	15-54	55-64	55-59	60-64		Ikä yhteensä	15-54	55-64	55-59	60-64
Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	16 941	13 950	2 987	2 080	907	Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	27 233	20 520	6 656	3 654	3 002
Terveystenhoito ja sosiaaliala	4 186	3 863	323	228	95	Terveystenhoito ja sosiaaliala	5 181	4 596	577	401	176
Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	7 073	5 892	1 181	892	289	Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	19 197	14 897	4 267	2 303	1 964
Kaupallinen työ	5 788	4 913	874	657	217	Kaupallinen työ	14 111	10 778	3 308	1 790	1 518
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	4 624	3 521	1 103	801	302	Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	7 792	5 527	2 239	1 439	800
Kuljetus ja liikenne	8 600	6 784	1 815	1 250	565	Kuljetus ja liikenne	13 614	10 461	3 136	1 901	1 235
Rakennus- ja kaivosala	18 299	14 952	3 347	2 488	859	Rakennus- ja kaivosala	34 672	26 872	7 748	5 016	2 732
Teollinen työ	33 508	29 115	4 392	3 482	910	Teollinen työ	78 668	62 948	15 623	9 117	6 506
Palvelutyö	9 292	8 478	814	597	217	Palvelutyö	14 579	12 670	1 891	1 204	687
Muulla luokittelematon työ	9 118	8 913	205	164	41	Muulla luokittelematon työ	53 834	51 440	2 365	1 401	964
Yhteensä	117 429	100 381	17 041	12 639	4 402	Yhteensä	268 881	220 709	47 810	28 226	19 584

Naiset	Saanut itse työtä					Naiset	Työtön				
	Ikä yhteensä	15-54	55-64	55-59 v.	60-64 v.		Ikä yhteensä	15-54	55-64	55-59	60-64
Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	26 110	22 814	3 295	2 083	1 212	Tieteellinen, tekninen ja taiteell. työ	30 999	26 523	4 415	2 638	1 777
Terveystenhoito ja sosiaaliala	63 519	49 999	13 491	9 395	4 096	Terveystenhoito ja sosiaaliala	43 665	35 995	7 581	4 870	2 711
Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	20 158	15 822	4 334	3 124	1 210	Hallinto- ja toimistotyö, IT-alan työ	33 982	24 324	9 573	5 553	4 020
Kaupallinen työ	19 756	15 483	4 270	2 980	1 290	Kaupallinen työ	23 936	19 048	4 849	2 692	2 157
Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	5 829	4 887	941	693	248	Maa- ja metsätaloustyö, kalastusala	6 772	5 422	1 336	852	484
Kuljetus ja liikenne	1 866	1 407	459	314	145	Kuljetus ja liikenne	2 384	1 599	778	394	384
Rakennus- ja kaivosala	1 331	1 291	40	38	2	Rakennus- ja kaivosala	1 989	1 810	177	110	67
Teollinen työ	16 758	13 146	3 612	2 665	947	Teollinen työ	23 241	16 968	6 226	3 531	2 695
Palvelutyö	44 106	34 496	9 605	6 869	2 736	Palvelutyö	36 541	29 300	7 152	4 415	2 737
Muulla luokittelematon työ	11 937	11 157	780	550	230	Muulla luokittelematon työ	48 599	45 814	2 743	1 626	1 117
Yhteensä	211 370	170 502	40 827	28 711	12 116	Yhteensä	252 108	206 803	44 830	26 681	18 149

TEM-analyyseja – verkkojulkaisusarjassa aiemmin ilmestynyt
 → www.tem.fi → julkaisut → TEM-analyyseja

Nio, Ilkka (1/2008); **Työvoimatoimistojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi – esimerkkinä rakenteellisen työttömyyden alentaminen**

Torvi, Kai (2/2008); **Maahanmuutto vastauksena työvoiman saatavuuteen – loppuraportti**

Nio, Ilkka – Torvi, Kai – Tuomaala, Mika (3/2008); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin talous- ja työmarkkinaennuste**

Nio, Ilkka – Sardar, Paula (4/2008); **Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuosina 2005 ja 2006**

Tuomaala, Mika (5/2008); **Työvoiman hankinta toimipaikoissa vuonna 2007**

Alatalo, Johanna – Tuomaala, Mika (6/2008); **Alueelliset rakennemuutokset**

Mella, Ilkka (7/2008); **Maakuntien suhdannekehitys**

Nio, Ilkka – Torvi, Kai – Tuomaala, Mika (8/2008); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin talous- ja työmarkkinaennuste, syyskuu 2008**

Tuomaala, Mika – Torvi, Kai (9/2008); **Kohti työperusteista maahanmuuttoa: Ulkomailta palkattavan työvoiman tarpeen arviointi**

Alatalo, Johanna – Räisänen, Heikki (10/2009); **Työttömyysturvan uudistuslinjausten ex ante -vaikutusarviointia**

Nio, Ilkka – Torvi, Kai – Tuomaala, Mika (11/2009); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin talous- ja työmarkkinaennuste, kevät 2009**

Heinonen, Ville – Kangaspunta, Kirsi – Räisänen, Heikki – Sardar, Paula (12/2009); **Työllisyys ja työttömyys eri koulutustasoilla – tilastollinen tarkastelu**

Tuomaala, Mika (13/2009); **Työvoiman hankinta toimipaikoissa vuonna 2008**

Alatalo, Johanna – Torvi, Kai (14/2009); **Joustoturva Suomen työmarkkinoilla: indikaattorit ja niiden tulkinta**

Mella, Ilkka (15/2009); **Maakuntien suhdannekehitys 2007-2009**

Alatalo, Johanna – Nio, Ilkka – Tuomaala, Mika (16/2009); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin talous- ja työmarkkinaennuste, syyskuu 2009**

Kaarna, Anssi (17/2009); **Väestön hyvinvointi alueilla – tilastollinen katsaus**

Nio, Ilkka – Sardar, Paula (18/2009); **Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuosina 2006 ja 2007**

Räisänen, Heikki – Tuomaala, Mika (19/2010); **TE -toimistojen tuottavuus ja työpaikkojen täytön tehokkuus**

Kaarna, Anssi – Mella, Ilkka (20/2010); **Maakuntien suhdannekehitys 2008 – 2010**

- Nio, Ilkka – Tuomaala, Mika (21/2010); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste**
- Tuomaala, Mika (22/2010); **Työvoiman hankinta toimipaikoissa vuonna 2009**
- Kaarna, Anssi – Mella, Ilkka (23/2010); **Maakuntien suhdannekehitys 2008 – 2010**
- Nio, Ilkka – Sardar, Paula (24/2010); **Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2008**
- Alatalo, Johanna – Nio, Ilkka – Tuomaala, Mika (25/2010); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syksy 2010**
- Alatalo, Johanna – Räisänen, Heikki – Tuomaala, Mika (26/2010); **Työvoiman rekrytointi taantumassa – julkisen työnvälityksen näkökulma**
- Alatalo, Johanna – Räisänen, Heikki – Tiainen, Pekka (27/2010); **Lainsäädännön työllisyysvaikutusten arviointi ja taloudelliset vaikutukset**
- Avikainen, Ahti – Kerminen, Päivi – Korhonen, Tiina – Murto, Mikko – Peura, Jari (28/2010); **Työhönoittamisesta työn tarjoamiseen – työhönoitusten käyttöä koskeva selvitys ja kehittämissitykset**
- Kaarna, Anssi – Mella, Ilkka (29/2011); **Maakuntien suhdannekehitys 2009 – 2011**
- Alatalo, Johanna – Räisänen, Heikki – Tuomaala, Mika (30/2011); **Työvoimatilanne metsäalan ammattiteissa**
- Douglas, Inka – Kerminen, Päivi – Meling, Timo – Peura, Jari (31/2011); **Työttömyysturvan menettämisen työvoimapolitiittisesti moitittavan menettelyn takia**
- Alatalo, Johanna – Nio, Ilkka – Tuomaala, Mika (32/2011); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste**
- Tuomaala, Mika (33/2011); **Työvoiman hankinta toimipaikoissa vuonna 2010**
- Nio, Ilkka – Sardar, Paula (34/2011); **Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2009**
- Järvinieniemi, Päivi (35/2011); **Suomen työelämän muutoksia 2000 luvulla – Tutkimuksesta vaikuttavaan kehittämiseen?**
- Alatalo, Johanna – Nio, Ilkka – Tuomaala, Mika (36/2011); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syksy 2011**
- Hytönen, Jukka – Mella, Ilkka – Pousi, Anu (37/2011); **Äkillisen rakennemuutoksen alueet 2007 – 2011**
- Räisänen Heikki (38/2011); **Rekrytoinnin mustan laatikon avaaminen: rekrytoinnin syyt, rekrytointiongelmat ja hakukanavat Suomessa v. 2010**
- Mella Ilkka (39/2012); **Maakuntien suhdannekehitys 2010-2012**
- Alatalo, Johanna – Tuomaala, Mika (40/2012); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, kevät 2012**
- Tuomaala, Mika (41/2012); **Työvoiman hankinta toimipaikoissa 2011**

Sihto Matti – Tuomaala Mika – Sardar Paula (42/2012); **Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2010**

Koponen Eija-Leena – Laiho Ulla-Maija – Tuomaala Mika (43/2012); **Mistä tekijät sosiaali- ja terveysalalle – työvoimatarpeen ja –tarjonnan kehitys vuoteen 2025**

Alatalo Johanna – Tuomaala Mika (44/2012); **Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin ennuste. Syksy 2012**